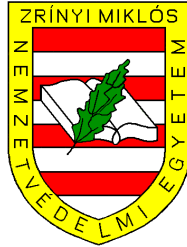

**ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM
HADTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

Fischl Vilmos

**A NEMZETKÖZI EGYHÁZI SZERVEZETEK SZEREPE AZ
ÁLLAMKÖZI VALAMINT CSOPORTOK KÖZÖTTI
KONFLIKTUSOK ÉS VÁLSÁGOK KEZELÉSÉBEN**

Doktori (PhD) értekezés

TUDOMÁNYOS TÉMAVEZETŐ:

Prof. Dr. Szabó János
egyetemi tanár, DSc

Budapest, 2006.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	6
-----------------------	----------

A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA ÉS A TÉMA VÁLASZTÁSÁNAK INDOKLÁSA.....	7
A KUTATÁS IRÁNYAI ÉS CÉLJAI.....	10
KUTATÁSI MÓDSZEREK.....	11
AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE.....	12

1. FEJEZET

EGYHÁZI ÁLLÁSPONTOK A BÉKÉRŐL ÉS A HÁBORÚRÓL.....	14
--	-----------

1.1. <i>A VALLÁSOK A BÉKE ÉS HÁBORÚ TÜKRÉBEN.....</i>	14
---	----

1.2. AZ EGYHÁZAK ÉS A VÉDELEM FELELŐSSÉGE.....	17
---	-----------

1.2.1. A veszélyeztetett lakosság védelme katonai erőszak helyzetében.....	18
--	----

1.2.2. Az egyházak válasza és más fontos dokumentumok 2001 februárja óta.....	20
---	----

1.3.KÖVETKEZTETÉSEK.....	23
---------------------------------	-----------

2. FEJEZET

A NEMZETKÖZI EGYHÁZI SZERVEZETEK EGYMÁSHOZ VALÓ VISZONYA ÉS A SZERETETSZOLGÁLATOK – RÖVID TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS.....	25
--	-----------

2.1. EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA.....	25
--	-----------

2.1.1. Az Egyházak Világtanácsa megalakulása.....	26
---	----

2.1.2. Az EVT tagegyházak egymással való testvéri kapcsolatai.....	27
--	----

2.1.3. A cselekvés alapjai.....	28
---------------------------------	----

2.1.4. Főbb cselekvési területek.....	30
---------------------------------------	----

2.1.5. A cselekvés formái.....	32
--------------------------------	----

2.1.6. Az EVT szerepe a nemzetközi szervezetekben.....	35
--	----

2.2.EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA	40
2.2.1. Az EEK megalakulása.....	40
2.2.2. Az EEK és EU együttműködése.....	41
2.2.3. Béke, biztonság és rekonziliáció.....	45
2.3.LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG	46
2.3.1. Az LVSZ megalakulása.....	46
2.3.2. Az LVSZ tevékenységei.....	47
2.3.3. Az LVSZ nagygyűlések 1990-től.....	50
2.4.VATIKÁN	51
2.4.1. A Vatikán szerepe a nemzetek életében.....	51
2.4.2. A Vatikán konfliktuskezelése.....	53
2.5.A MAGYAR ÖKUMENIKUS SEGÉLYSZERVEZET	54
2.5.1 A karitatív szolgálat helye az egyházakban és a társadalomban.....	54
2.5.2. A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet tevékenysége.....	56
2.6.KÖVETKEZTETÉSEK	61

3. FEJEZET

NAPJAINK NÉHÁNY NEMZETKÖZI KONFLIKTUSA

(ESETTANULMÁNYOK).....62

3.1. A TERRORIZMUS KIALAKULÁSA ÉS OKAI (SZEPTEMBER 11. HATÁSA A VILÁGRA)	62
3.2. BALKÁNI KONFLIKTUS	65
3.3. IRAKI VÁLSÁG – AFGANISZTÁN “FELSZABADÍTÁSA”	68
3.4. PALESZTIN – IZRAELI KONFLIKTUS	69
3.5. KÖVETKEZTETÉSEK	71

4. FEJEZET

KONFLIKTUSKEZELÉS – REKONCILIÁCIÓ.....72

4.1. EGYHÁZI KONFLIKTUSKEZELÉS.....	72
4.1.1. Az egyházak alapvető funkciójának meghatározása.....	72
4.1.2. Megtehetik – e az egyházak, hogy elzárkóznak a politikai, gazdasági, szociális, (kulturális, vallási) problémáktól, kérdésektől?.....	74
4.1.3. Az egyházak megelőző szerepe fegyveres konfliktusokban.....	77
4.2. A BIBLIA KONFLIKTUSKEZELÉSE – REKONCILIÁCIÓ.....	80
4.3. VISSZACSAPÁS ÉS BÉKE LEHETŐSÉGE.....	82
4.3.1. A visszaütés az általános emberi normákban.....	83
4.3.2. A visszaütés a joggyakorlatban.....	85
4.3.3. A visszaütés Jézusnál - Hegyi Beszéd.....	86
4.3.4. Szociáletikai vonatkozások.....	88
4.3.5. Az Egyesült Államok szeptember 11 után.....	90
4.4. KÖVETKEZTETÉSEK.....	91

5. FEJEZET

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK, ELÉRT EREDMÉNYEK, JAVASLATOK, TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK.....92

5.1. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK.....	92
5.2. ELÉRT EREDMÉNYEK.....	94
5.3. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA.....	96
5.4. TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK.....	97
5.5. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	98

BEFEJEZÉS.....	99
Melléletek.....	100
1. számú melléklet: A kecskeméti ökumenikus konferencia levele.....	100
2. számú melléklet: Sajtónyilatkozat az Irakkal szembeni fellépésről, a békességért való imádságról.....	102
3. számú melléklet: Egyházak a háború ellen.....	103
FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE.....	105

BEVEZETÉS

"Jaj, nyomorult és esett nép vagyunk,
Már gyermekünkben gyötört nemzedék
Nyelvünket hóhérek szakítja ki
Az tépi fel frigládánk fedelét
Mégis valljuk: A bosszú Istené!

Minden más táján a világnak
Fegyver dörren, és bomba robban
Csak mi nem bántjuk bántóinkat vissza
Sem éltekben, sem haló poraikban:
Van, aki megfizet!"

Reményik Sándor¹

A világban zajló válságok és konfliktusok száma nem csökken, hanem **mindig akad egy újabb konfliktus, amely a nemzeti és nemzetközi közvéleményt felborzolja**. A szuverén államok ugyanis nem képesek a konfliktusaikat, válságaikat kezelni. Ennek sok összetevője lehet, mivel a népek és nemzetek gondolkodása és mentalitása más és más. Gondolhatunk a volt gyarmati országokra is, ahol sok konfliktus van. Vannak csoportok országokon belül is, akár Írországból a protestáns-katolikus viszony, amely megint csak kulturális- vallási különbözőségekből ered. Azonban más országokban is jelentkeznek kulturális és vallási konfliktusok. Azt gondolom, hogy jól látszódnak a nehézségei az államközi kapcsolatoknak, amelyek bizonyos esetekben, ha a **biztonságpolitikai helyzet** eléri a törésvonalat, akkor háborúba vagy polgárháborúba is torkollhatnak.

¹ Reményik Sándor: Reményik Sándor Összes Versei. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1997.

A téma fontosságát és aktualitását a következőképpen összegzem:

A kérdés az, hogy milyen módon lehetséges a konfliktusok és válságok kezelése? Kik azok a szereplők, akik államközi és csoportok közötti konfliktusokat meg tudnak oldani? Kikben bízhatnak meg az érintett szereplők adott esetben egy konfliktus és válságkezelés tekintetében? Ilyenkor ugyanis szükséges a bizalom az érintett felek részéről, és ezt nem minden esetben találják meg. El kell fogadni mindkét félnek a közbenjáró harmadikat. A közbenjáró ország, vagy nemzetközi (egyházi) szervezet nem lehet részrehajló, hanem teljes odaadással kell, hogy az ügy megoldása mellé álljon, és adott esetben tudnia kell felállnia, ha sikertelenek a próbálkozásai. A nemzetközi jog ezt a szerepet egyébként világosan tisztázza. **A nemzetközi egyházi szervezetek, nagyon komoly szinten állnak a nemzetközi konfliktusok és válságok kezelésében.** Az Egyházak Világtanácsa (EVT) vagy a Lutheránus Világszövetség (LVSZ) külön szakembereket küld az ilyen esetekre. Az EVT már az evantsoni nagygyűlésen (1954) elhatározta, hogy nemzetközi felelőssége van az egyháznak a világban, és ezért egy nemzetközi egyházi segélyprogramot indít el, amely a krízishelyzetekben -ami lehet akár földrengés, árvíz vagy háború is- segít a rászorultakon vallási és felekezeti hovatartozás nélkül.

A nemzetközi egyházi szervezetek mindig felelősséget éreztek a teremtett világért, ezért nem tudnak úgy élni, hogy a nemzetközi felelősségüket külön-külön, de együtt is meg ne mutatnák tetteikben is a világ számára. A nemzetközi egyházi szervezetek szerepét ezért főleg a prevencióban látom, valamint akkor, amikor kialakul a válsághelyzet, és meg kell oldani azt. Ilyen jellegű feladatokat elláttak és ellátnak ezek a szervezetek. Hazánkban eddig még kevésbé kutatott témának számít az általam kutatott téma.

A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA ÉS A TÉMA VÁLASZTÁSÁNAK INDOKLÁSA

A Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészeként és külügyi szakértőként az eddig végzett tudományos tevékenységem, a külföldön szerzett tanulmányi és kutatási tapasztalataim, valamint a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktoranduszaként eddig szerzett új

hadtudományi ismereteim alapján **megállapítottam, hogy a nemzetközi egyházi szervezeteknek tudományos szempontból kutatásra érdemes konfliktus- és válságkezelő tevékenységet végző szakterületei vannak. Ezeket kívánom értekezésemben feldolgozni és ennek kiindulásaként az alábbiakat törekszem megfogalmazni.**

A világot alkotó **szuverén államok elméletileg a demokratikus világban szabadon élhetnek és a kormányok nyugodtan végezhetik munkájukat a XXI. században. Ez a provokatív kijelentés**, amely ugyan jól hangzik, de tudjuk, hogy **nem teljesen igaz**, lehet az **alapja** annak, **hogy foglalkozunk a világban zajló nemzetközi konfliktusokkal és válságokkal**. A konfliktusok és válságok okát többféle módon határozhatjuk meg. Ehhez először is azt kell tisztázni, hogy mi a konfliktus? Amikor konfliktusról beszélünk, akkor **érdekek és értékrendek** ütköznek egymással. Ez jelenthet gazdasági érdekeket, politikai érdekeket, vagy olyan társadalmi értékrendeket, amelyek kulturális különbözőségekből adódhatnak. A konfliktus még nem jelent krízist, hanem előzménye annak, és a lehetőségek szerint kezelni kell, amíg nem alakul válsággá. Beszélünk kezelhető és kezelhetetlen konfliktusokról. Mitől függ az, hogy egy konfliktust tudunk-e kezelni vagy nem? Mik az ismertetőjelei annak, hogy egy konfliktust már nem tudunk egyedül kezelni, hanem segítséget várunk valakitől még a válság bekövetkezése előtt? A válság kialakulásakor erős indulatok és feszültségek lépnek fel az államok között. Ilyenkor az államok először a hagyományos megoldási módszerekkel próbálkoznak, majd ha ez nem sikeres, akkor új megoldásokat keresnek. Amennyiben ezek a megoldási módozatok is sikertelennek bizonyulnak, akkor a teljes összeomlás is bekövetkezhet. A krízishelyzetnek is vannak tehát fokozatai, amiből ki kell tudni törni.

Kirajzolódik tehát az a törésvonal, amely olykor nagyon vékony, amikor a konfliktus krízissé válik. Amíg ugyanis konfliktusról beszélünk, elméletileg kezelni tudjuk, megfelelő eszközökkel és módszerekkel, azonban lehetséges olyan szituáció, mikor már képtelen egy adott állam vagy államok a konfliktusokat megfelelő módon kezelni, és ez válsághoz vezethet, ami adott esetben polgárháborút vagy háborút eredményez. Ilyen helyzeteken segített pl. a Vatikán közvetítőként. 1980-ban Sodano bíboros, akkor még nuncius, a chilei-argentin válságot oldotta meg közbenjáró tárgyalásaival a Vatikán részéről. Gondolhatunk a néhai Sin bíborosra is, aki a Fülöp szigeteken 1986-ban egy polgárháborút vezetett le vér nélkül. Sokféle módon közelíthetünk a konfliktushoz, de azt gondolom, hogy nem hagyhatjuk ki azt a vizsgálatot sem belőle, hogy vajon mi vezetett az adott helyzet kialakulásához. Nyilván lehetnek egy konfliktusnak pszichés

okai, amikor országok lelkiileg, esetleg érzelmileg kerülnek egymással olyan kapcsolatba, amely már tovább mutat azon a viszonyon, amely még barátinak mondható. A konfliktusnak összetevői vannak, amelyek a végén a kialakult nem kívánatos légkört, illetve helyzetet eredményezik.

Vannak olyan tényezők, amelyek nem hagyhatók ki a kutatás szempontjából. Az egyik ilyen a **mentális tényező** szerepe, vagyis milyen módon befolyásolja a konfliktusok kialakulását és a közvélemény továbbformálódását az emberek gondolkodása. Sokkal könnyebb a helyzet, ha egy konfliktus kialakulásakor mentálisan olyan emberek közösségével állunk szemben, akik tudják, hogy mi a megoldás a cél felé, és ha az el is tér a másik álláspontjától, mit kell annak érdekében tenni, hogy végül megoldódjon az ügy. Befolyásolják a megoldáshoz vezető utat a **lélektani tényezők** is. Milyen lelki állapotban van az a közösség, amely eljut egy válsághoz, vagy egy konfliktus kialakulásához? Sok múlik azon, hogy hogyan tudják kezelni az adott helyzetben a konfliktust, ehhez pedig megfelelő lelkiállapotra van szükség, ami nem csupán nyugodtságot, koncentrációképeséget jelent, hanem annál lényegesen többet. A lelkiesség nevelés kérdése is, amit nem lehet gyorsan megtanulni, hanem időre van szükség a kialakulásához, ami egy megváltozott identitást jelent már. Ebben játszik nagy szerepet az oktatás. Nem mindegy, hogy milyen oktatáson megyünk keresztül, mivel az oktatás olyan érzelmi, lelki kötődést képes az ember számára megadni, ami adott esetben erőt és bátorságot adhat egy-egy döntés meghozatalához. A konstruktivista gondolkodás ezért játszhat szerepet az oktatás területén, mivel olyan értékeket teremt, amely segít a valóság keresésében és annak megtalálásában. Operatív gondolkodást igényel részünkről a konfliktus megoldásának kérdése is, hiszen azért tenni kell, hogy a feszültség oldódjon, hogy képesek legyünk kezelni azt.

A **szociológia is segít** a konfliktusok megértésének és kezelésének tekintetében. Gondolhatunk itt a kisebbségek helyzetére is, amikor olyan szorítóba kerülnek, amely konfliktusokhoz, esetleg krízishez is vezetheti őket a többséggel szemben. A politológia ezért adhat olyan támpontokat, amelyek alapján jobban és precízebben lehet átlátni bizonyos csoportok lobbiját, mozgását, érdekeit és értékeit. A politika sajnálatos módon sokszor játszik szerepet konfliktusok és válságok kialakulásában, (pl. balkáni, iraki, libériai háború stb.). A politikusok feladata kell, hogy legyen elméletileg a felelős kormányzás kialakítása és a népek biztonságos megélhetésének biztosítása. Ez nyilván nem könnyű, de a felhatalmazás erre szól politikusok részére, amivel lehet élni és visszaélni.

Az egyik lényeges különbség az egyházak és az államok között az, hogy amíg az **egyház mindig egyetemlegességben gondolkodik, addig az állam csupán nemzeti gondolkodásra képes,**

vagyis nem mindig tud túllépni a határain. Az egyház univerzális teológiát és ideológiát hordoz, míg az állam érdekorientált.² A nemzeti alkat és nacionális karakter is eltérhet, és el is tér országonként. Ez a fajta nemzeti alkat és nacionális karakter megmutatkozik a hazához, a társadalomhoz és a közügyekhez való viszonyban. Erős ebben a gondolkodásban a nemzethez tartozó kérdések napirenden tartása és megoldása.

A **kommunikációnak** óriási szerepe van a válságkezelésben és a prevencióban. Nem mindegy, hogy milyen lelkiállattal közelítek egy konfliktusban az adott felekhez, hogyan nézek rájuk, hogyan viselkedem velük szemben, és hogyan mondom el nekik a mondanivalómat. Nagyon sok múlik az előadásmódon és az empátián is. Ráérzek-e a lényegre és átérzem-e a problémát, vagy átsiklom felette? A személyközi kommunikációban fontos a személyes érintkezés és a másik felfokozott érzelmeinek a figyelembevétel, akár közvetítőként, akár sértettként veszek részt benne. Ez nehéz feladat, de odafigyeléssel, és a másik fél komolyan vételével lehetséges.

Figyelemmel az előzőekre, **arra a következtetésre jutottam**, hogy egyrészt az egyházak háború és béke koncepciójára, illetve azok konfliktuskezelésére irányuló **tényfeltáró és elemző munkát** kell végezni, mind hazai, mind külföldi források felhasználásával, másrészt e **rendszeresítés alapján meg kell próbálnom útmutatást adni** az általam kiemelt jelentőségűnek tartott **problémacsoportok további kezelésére**.

A KUTATÁS IRÁNYAI ÉS CÉLJAI:

1. *Bemutatni* az államok közötti konfliktusok és válságok kialakulásához vezető utat, hogy meglássuk azokat a struktúrákat, amelyek veszélyt jelenhetnek egy adott államra és így nemzetvédelmi szempontból tanulságosak lehetnek hazánkra is.
2. *Szemléltetni* milyen politikai, diplomáciai, gazdasági, etnikai, vallási, katonai érdekek húzódnak egy-egy válság kirobbanása kapcsán (amerikai-iraki, palesztin-izraeli konfliktus, balkáni konfliktus)
3. *Feltárni és elemezni* a terrorizmus elleni harcban az egyházak konfliktusfeloldó szerepét 1990-től napjainkig.
4. *Áttekinteni* történetileg a nemzetközi egyházi szervezeteket és azok széles körű

² WEIDERUD Peter: Egyházak Világtanácsa külügyi osztályvezetője. Személyes interjú. 2005. augusztus 23.

tevékenységét.

5. *Javaslatot tenni* a nemzetközi egyházi szervezetek várható feladataira a konfliktusok és azok megoldási lehetőségének tükrében.
6. *Következtetéseket levonni* az eddig bekövetkezett konfliktusok és válságok megoldási lehetőségeinek terén.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

Kutatásaim során *alapvető szempontnak tekintetem* a tudományos megalapozottságra való törekvést, a rendszerszemléletű megközelítést, az analízisre, szintézisre épülő következtetések kialakítását, a tudományos tételek gyakorlattal való alátámasztását.

Törekedtem az értekezés vertikális és horizontális összefüggéseinek kialakítására, a célok, a módszerek, és a tudományos eredmények *kohéziójának megtartására*. Kutatásaim során a témából, valamint annak tudományos feldolgozottságának mértékéből adódóan – elsősorban az **indukció**, valamint az **analógia** eszközt alkalmazva az alábbi módszerekkel dolgoztam:

1. A témával kapcsolatban ez idáig keletkezett tudományos eredményeket **felkutattam**, a disszertációkat és az ún. „szürke irodalmat” **tanulmányoztam**.
2. A fellelhető hazai és külföldi történeti és mai szakirodalmat **elemeztem**, a publikációs jegyzéket és az irodalmat **felhasználtam**.
3. Szekunder információhordozókat (bibliográfiák, repertóriumok, szemlék stb.) **vizsgáltam**, melyek segítséget nyújthattak a primer szakirodalom felkutatásához.
4. Olyan releváns és pertinens információkat **értékeltam**, melyek egyrészt a téma kutatását, másrészt a megfogalmazott probléma megoldását segítik elő.
5. Az empirikus módszereket, az elvont gondolkodást és a gyakorlati kutatást **ötvöztem**.
6. A tudományos kutatómunkák során alkalmazott általános, különös (részleges) és egyedi módszerek révén megismert következtetéseket **összevettem és felhasználtam** a feldolgozandó téma kapcsán.
7. **Konzultáció- és interjú-sorozatot készítettem** az érintett nemzetközi egyházi szervezetek szakértőivel.

8. Tudományos csatornák felhasználásával **tapasztalatcserére törekedtem a kutatási területen tudományos eredményekkel rendelkező kutatókkal.** Enélkül nehéz lett volna megbizonyosodnom arról, hogy következtetéseim mennyire újszerűek.

AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

Az értekezés **címéről** annyit mondanék, hogy nem akartam túl hosszan fogalmazni. Úgy gondolom, hogy a „nemzetközi egyházi szervezetek” alá tartozó szervezetek olyan nagy tradícióval és tapasztalattal rendelkeznek, ami nemzetközileg is más nemzetközi világi szervezetek előtt is ismert és elismert. Kifejezetten államközi és csoportok közötti konfliktuskezeléssel foglalkozom, ez képezi kutatásom tárgyát. Időbeli szempontból a nemzetközi egyházi szervezetek megalakulását vettem alapul (1948), de különösen 1990-től foglalkozom a kialakult válságokkal.

Természetesen **a teljesség igénye nélkül van csak lehetőség ezt a témát kutatni és bemutatni**, hiszen mára már olyan széleskörű az a fajta feladat, amelyet a nemzetközi egyházi szervezetek ellátnak a konfliktusok kezelésében, hogy azt teljesen feltérképezni nem lehet. Most képet kaphatunk arról a széles és áldozatos munkáról és a békéért való küzdelemről, amellyel a nemzetközi egyházi szervezetek foglalkoznak. Az esettanulmányok (case studies) segítségével betekintést nyerünk a **békéért való küzdelemre**, amely **az egyházak egyik fontos feladata.**

Értekezésemben **bizonyítom**, hogy a nemzetközi egyházi szervezeteknek komoly hatása és befolyása van az államközi és csoportok közötti konfliktusok és válságok kezelésében.

I. EGYHÁZI ÁLLÁSPONTOK A BÉKÉRŐL ÉS A HÁBORÚRÓL. *Az első fejezetben vizsgálom* a vallások, de különösképpen az egyházak véleményét a békéről és a háborúról, tehát azt a problémakört, amelyre a válaszokat keresni kell, ha komolyan akarunk a konfliktus- és válságkezeléssel foglalkozni. **Elemzem** az egyházak felelősségét a védelem oldaláról. A veszélyeztetett lakosságot ugyanis védeni kell katonai erőszak helyzetében. Az előbb említett esetekben az egyházak véleményt nyilvánítottak különböző dokumentumokban, amelyeket elemzek és bemutatok.

II. A NEMZETKÖZI EGYHÁZI SZERVEZETEK EGYMÁSHOZ VALÓ VISZONYA ÉS A SZERETETSZOLGÁLATOK. *A második fejezetben elemzem* a nemzetközi

egyházi szervezetek (Egyházak Világtanácsa, Európai Egyházak Konferenciája, Lutheránus Világszövetség, Vatikán, Magyar Ökumenikus Segélyszervezet), konfliktuskezelési lehetőségeit, különös tekintettel, a világi nemzetközi szervezetekkel és államokkal való együttműködés alapján. A Vatikánt, bár nem nemzetközi egyházi szervezet, hanem a világ legkisebb állama, azonban egyházi szervezetsége miatt, mégis a nemzetközi egyházi szervezetek közé helyeztem el és itt vizsgálom. **Összevetem** a nemzetközi egyházi szervezetek munkáját és területét. Ezt követően elemzem tevékenységüket a válságkezelésben és **vizsgálom** a ma is hasznosítható területeket.

III. NAPJAINK NÉHÁNY NEMZETKÖZI KONFLIKTUSA. *A harmadik fejezetben* az előzőekre támaszkodva **vázolom** azokat az esettanulmányokat (case studies), amelyek segítségével szemléltetni tudom a nevezett esetre a nemzetközi világi szervezetek valamint nemzetközi egyházi szervezetek reakcióit és cselekvési programjait. **Elemzem** az eseteket és vizsgálom, hogy a régi módszerek közül melyek illeszthetők be az új kihívást jelentő konfliktusok és válságok rendszerébe, és milyen **új módszereket** kell bevezetni.

IV. KONFLIKTUSKEZELÉS – REKONCILIÁCIÓ. *A negyedik fejezetben vizsgálom* az egyházak funkcióját, helyüket a problémás esetek között valamint preventív szerepüket egy konfliktus kialakulásában. **Ismertetem** a bibliai konfliktuskezelést, mint forrást az egyházi konfliktuskezelésre. **Megfogalmazom** a visszacsapás és béke lehetőségének elemzésével azokat a **javaslatokat**, amelyek egy keresztény ember számára erkölcsi, etikai és magatartási modellek lehetnek

Az értekezés záró fejezete a szokásos tudományos összegző módon, a célkitűzésekkel összhangban az elvégzett tevékenység összegzése, végkövetkeztetések, a várható új tudományos eredmények összefoglalása, azok hasznosításával kapcsolatos javaslatok, illetve a további kutatást igénylő területek meghatározása és köszönetnyilvánítás.

1. FEJEZET

EGYHÁZI ÁLLÁSPONTOK A BÉKÉRŐL ÉS A HÁBORÚRÓL

Amikor háborúról beszélünk, akkor felvetődik a hatalommal való élés lehetősége. Ez a hatalommal való élés azt is jelenti az emberi együttélés során, amikor egy konfliktushelyzet kialakul, hogy az egyik oldalon mindig ott a hatalom, a másik oldalon pedig a hatalomnélküliség.³ A háborúnak súlyos következményei vannak a támadó és megtámadottak számára. A kérdés az, hogy valóban a háború az egyetlen út a megoldás irányába? Nem lehetséges más eszközt használni a béke megteremtéséhez, csak a háborút?

1.1. A VALLÁSOK A BÉKE ÉS HÁBORÚ TÜKRÉBEN

A keresztények és a vallásos közösségek elkötelezettek a béke iránt, ez alól nem kivétel az iszlám vallás sem. A béke teológiai aspektusát vizsgálva ószövetségi és újszövetségi megközelítésből kell kiindulnunk.

Az Ószövetség a békéről érdekes képet ad. Ámbár többféle béke-gondolat van az Ószövetségben a történelmi kontextus tükrében, mégis a salom értelme a konkrét szituációban fejeződik ki igazán.⁴ **A béke az Ószövetségben** még ma is tisztán érthető, amely **emberi problémákkal is foglalkozik**, a legszélesebb értelemben. **A 85. Zsoltárban olvasunk a békéről**, amikor imádkoznak érte. Az imádság ereje ott van mindig a hívő ember gondolatában és életében, ezért lehetséges a békéért imádkozni. **Az Isten békessége és az emberek közötti béke együtt adják meg az ember számára a megváltottság és emberi jólét lehetőségét.** Az ószövetségi szemlélet szerint, **a béke egy folyamat, amiért az embernek tennie kell.** A békének van eszchatológikus dimenziója is, amikor arról beszélünk, hogy majd a jövőben jön el a béke, ami a megváltásunkkal van összefüggésben. A salom szónak tehát igen széles értelmezése létezik az Ószövetségben.

Az **Újszövetség folytatja az Ószövetség salom-tradícióját**, ami látszódik az Isten meghatározásában: „*a békesség Istene*”. Amikor Jézus Krisztus megszólítja tanítványait, ezt

3 FALCONER D. Alan and LIECHTY Joseph editors: *Reconciling Memories*. Columbia Press. Dublin, 1998. 181.p.

4 LORENZ Eckehart: *Peace. What can we do?* Lutheran World Federation. Geneva, 1984. 17.p.

mondja: „Békesség néktek!”⁵ Pál Apostol szintén, amikor elköszön tanítványaitól, mert Jeruzsálembé megy, ezt mondja: „*A békesség Istene legyen mindnyájatokkal.*”⁶ Vannak azonban olyan béke modellek, amelyek eltérnek a béke korábbi értelmezésétől. Ilyen a katechetikai forma (Mt5,9), vagy az emberek közötti békességre törekvés (Zsid 12,14; Róm 12,18; 14,19; Jak 3,18), amelyek önmagukban különböznek a korábbi ószövetségi békegondolattól. Az a békesség, amit Jézus tanítványainak ad, „*nem evilágból való*” (Jn 14,27;16,33). Lukács megközelítése a békéről megint eltér, mivel ő szociális és politikai dimenziót visz a Jézus-tradícióba. A „Pax Cristi” szemben a „Pax Romana”-val (Lk 1,78-79; 2,14). Ezek a modellek nem mást mutatnak, mint az **Újszövetség rendszerezett új béke-koncepcióit**, amelyek részben folytatásai az ószövetségi salom tradíciónak, részben pedig már eltérnek tőle. Ez a tény az Újszövetség sokszínűségét mutatja, és azt, hogy a különböző szituációk más és más választ adhatnak. Ezáltal a béke jelentése és jelentősége valóssá, emberközelivé válik. Ami, az Újszövetségre feltétlenül hatással volt az Ószövetségen keresztül, az a béke megértésének teologizálása és eszchatologizálása, ami a késői Izrael történetével már elkezdődött, a korai judaizmussal. Amennyiben „**Isten**” és „**béke**” egy látható **egységet képez**, ha a „béke” (pontosan, mint Isten békéje) mindig egy világi, földi dimenzióval is rendelkezik, akkor egy megfelelő időben és helyzetben, amelyben emberek felismerik a tehetetlenségüket, képessé válnak arra, hogy létrehozzák és támogassák békét. A béke fenntartása itt egy valós és alapvető értelmet jelent, amely így képes csak arra, hogy érthető és eszchatológiai ajándékként Isten kegyelmeként jelenjen meg. A **béke**, tehát **Isten irgalmának az ajándéka**, áll szemben a béke hiányával a mi emberi világunkban. Ez az ajándék, ugyanakkor ebbe a világba elhozza a béke hiányát egy döntő véghez...

Ez az alapja a teológiai és eszchatológiai béke gondolatának, ami egy krisztológiai béke-koncepcióban felbukkant. **Eszchatológiai szempontból Isten** komolyan vállalkozik arra, hogy **békét terem**t. Jézus Krisztust ezért küldi el ebbe a világba, hogy ő, mint Isten Fia teremtsen békét az öt követők között és az egész világban. Alapjában véve ezen az alapon nyugszik, hogy különösképpen a keresztény béke-cselekvés képes megadni a legitimitációt a békéhez. „*Mivel tehát megigazultunk hit által, békességünk van Istennel a mi Urunk Jézus Krisztus által*”⁷ vagy újra „*aki által részesültünk a megbékélés ajándékában*”⁸, és „*ő a mi békességünk*”⁹, ezek képviselik

5 Jn 20,19

6 Róm 15,33

7 Róm 5,1

8 Róm 5,11

9 Ef 2,14

a salom tradíció krisztológiájának tetőpontját. Ebben az értelemben a béke tökéletes leírása lehet a megváltás új valóságának: a „halállal” az egyik oldalon és az „élettel és békével” a másik oldalon, feltételezve azt, hogy az Isten cselekvése a „sola gratia”-ban valósul meg.

Lehetetlen lenne, hogy keresztény elődeink, akik ránk hagyták az evangélium békéjét, csak olyan fanatikusok vagy rajongók lettek volna, akiket elvitt egy ellenállhatatlan vallási élmény, akik elveszítették a valóság-érzetüket ebben a világban a világukért. Érdeemes újra felfedezni az Ószövetségből a béke eredeti és széles körű kiterjedését, ami magába foglalja a mi valós emberi életünket ebben a világban, egy olyan dimenzióban, ami többé-kevésbé eltűnt a hosszú történelem során, és ami már rég elkezdődött az Újszövetségben. Pontosán ez az, ahol konfrontálódunk azzal a kritikus kérdéssel, hogy az ószövetségi salom tradíció krisztologizálása az Újszövetségben nem önmagát adja, hogy kiegyenlítse az individualizáció folyamatával. Ugyanakkor kérdés az, hogy a végén a jánosi modell tanúságtétele a békéről az Újszövetségben nem képvisel-e egy „megkülönböztető keresztény” modellt? Végül is az a béke, amit Jézus tanítványainak ad, eltér attól a békétől, amit a világnak ad, és eredményes valósággá csak Jézus közelében válik. Nemcsak Jánosnál, hanem **Pálnál** is találkozunk a **béke meghatározásával** úgy, mint „*a Lélek gyümölcse*”¹⁰, és hivatkozás történik még a „*békesség, igazság és a Szentlélekben való öröm*”¹¹-re, ahol a békének jelentős kontextusa van.

Az előzőekből is kiderül, hogy szinte lehetetlen megvádolni az Újszövetség szellemiségét a béke gondolatával kapcsolatban abban az értelemben, hogy végül is Isten és az egyén kapcsolatára hivatkozik azáltal, hogy Isten békéjéről úgy beszél, mintha az csak az Istenre és az egyénre vonatkozna. Másrészt viszont még az Újszövetség esetében is mindig (az Ószövetség álláspontja alapján) az a helyzet, hogy az „Isten békessége „, a megbékélés megvalósítása az Isten által, velejárója és következménye a béke és béketeremtés magatartása, az emberek együttélésében. Különösen tiszta és egyértelmű Pál levele az efezusiakhoz 2,14¹², ami az Újszövetség krisztológiai béke-meghatározásának klasszikus újszövetségi megerősítése. Ez a megerősítés konkrétan egy csoportkonfliktusról szól, a pogányok és a zsidó-keresztények között. Ez a krisztológiai megerősítés felhívja őket arra, hogy béküljenek ki, és ne nézzék egymás között az elválasztó falat, mert Krisztus az elválasztó falat lebontotta közöttük, és békességet hirdetett

10 Gal 5,22

11 Róm 14,17

12 „Jézus a mi békességünk, aki a két nemzetséget egygá tette, és az ő testében lebontotta az elválasztó falat, az ellenségeskedést.”

közelieknek és távoliaknak¹³. Már a korai kereszténység időszakában is rájöttek arra, hogy ahol igazságtalanság és békétlenség van, ott nincs jogalap arról beszélni, hogy valóságosan jelen van a békesség, amit az Isten alapozott meg.

Két olyan szempont van, amiben az Újszövetség béke-biztonságtétele megnyilvánul. Az egyik egy olyan belső dimenziót mutat a békéről, amelyben Isten újra alapozza a békét önmaga és az emberiség között, abszolút prioritást adva annak, hogy a keresztényeknek a békéért cselekedniük kell. A másik szempont elsősorban az alapján történik, mely szerint „Isten békessége, mely minden értelmet meghalad...”¹⁴. Ez az ige kiterjeszti az emberi cselekvést a békére széles körben.

Ezek alapján a **kereszténységnek mindig pozitív hozzáállást kell tanúsítani egy konfliktusos helyzetben, a kihívások közepette, és bízni kell abban, hogy van megoldás erőszak alkalmazása nélkül is.**

1.2. AZ EGYHÁZAK ÉS A VÉDELEM FELELŐSSÉGE

Az egyházak mindig is hangsúlyozták, hogy a **békét fenn kell tartani** és mindent meg kell tenni megtartása érdekében. Ebben a katolikus és protestáns egyházak is egyetértettek. XXIII. János pápa utolsó enciklikája, és benne békeszózata, a *Pacem in terris* 1963. április 11-ével kelteződött. Az enciklika újszerű volt, mert az ökumenizmus szellemében nemcsak a papsághoz és a hívekhez, hanem *minden jóakarátú emberhez* szólt. Ebben az a felismerés tükröződött, hogy *a béke egy és oszthatatlan*, és nem egyik vagy másik felekezet, sem a hívők vagy „hitetlenek” ügye. „Jóllehet a mai hatalmas katonai erő ma az embereket a háborútól elriasztja, mégis félni kell, hogy a háborús okok miatt folytatott atomkísérletek, amelyeket különböző államok végeznek, ha nem szűnnek meg, súlyos bajba juttathatják a földi életet. Ezért az igazságosság, a józan ész, az emberi méltóság megbecsülése állandóan követelik, hogy megszűnjék a fegyverkezési verseny, hogy a fegyvereket, amelyekkel a különböző államok rendelkeznek, ezután egyidejűleg csökkentsék: hogy az atomfegyverkezést megtiltsák...”¹⁵

13 Ef 2,17

14 Fil 4,7

15 XXIII. János pápa enciklikája: *Pacem in terris*. III. fejezet. Béke és Biztonság. Vatikán, 1963. április 11.

1.2.1. A veszélyeztetett lakosság védelme katonai erőszak helyzetében

„A háború, mint viták megoldásának egyik módszere, nem egyeztethető össze Jézus Krisztus tanításával és példáival. A háború, amely része a jelen nemzetközi életnek, bűn Isten ellen és az ember ledegradálása.”¹⁶ Az EVT alakuló nagygyűlésén hangzott el ez a mondat Amszterdamban 1948-ban. A második világháború után így látták az egyházak a háború kérdését. Ez a mondat ma, egy afgán és egy iraki háború „után” azt gondolom, hogy elgondolkodtat minket. Mindettől a kijelentéstől függetlenül, a keresztények meglátása a háború és katonai erő alkalmazásának tekintetében radikálisan eltérő lehet, és adott esetben meg is oszthatja az egyházak egységét.

1948-ban nem született megegyezés ebben a témában. Amit a nagygyűlés tehetett az az volt, hogy összegezte az eltérő véleményeket.

1. Vannak akik azt mondják, hogy háborúba menni a keresztény ember kötelessége lehet bizonyos körülmények között, de a modern tömegpusztító fegyverek soha nem lehetnek az i gázságszolgáltatás eszközei.
2. Mások azon az állásponton voltak, hogy a katonai akciók a szabályok betartása érdekében történnek, és az állampolgároknak kötelessége megvédeni a törvényt, akár harc árán is.
3. Megint mások elutasítják az összes katonai akció lehetőségét, teljesen a háború ellen vannak. Számukra Istennek csak egy akarata létezik, és az a béke.”¹⁷

Bár több mint ötven év eltelt már azóta, valószínűnek tartom, hogy ezek a kérdések még ma is ugyanúgy megosztják a kereszténységet. Pacifista nézetek az egyházak között és jelképesen a történelmi egyházak által képviseltetve kerülnek szembe azokkal, akik elfogadják az „igazságos háború” elméletét. A megbeszélések a katonai erőszak alkalmazásáról, mint az utolsó megoldás fő lehetősége maradt. Ámbár a hidegháborús időszak végén ez a két nézet sokkal több közös ponton találkozott, beleértve az egyetértés lehetőségét is, mivel nem volt lehetőség csak a nukleáris fegyverek használatára.

A hidegháború után a katonai erő kemény felfejlődése az ENSZ BT égisze alatt az Öböl-háborúban megosztást eredményezett az egyházak között, amely Canberrában az EVT 1991-es 7.

¹⁶ Egyházak Világtanácsa első nagygyűlése Amszterdam, 1948. Levéltári iratok, Genf.

¹⁷ I.m.

nagygyűlésén előkerült. Amíg néhányan igazolva látták, hogy az Egyesült Államok beavatkozása az Öbölben és támadásaik Irakkal szemben az igazságos háború kritériumát kimerítették, addig mások azt a kérdést vetették fel, „hogymint már a háború az igazság cselekedetévé válhat?”.

1994-ben az EVT Központi Bizottsága egy Erőszak Legyőző programot készített, és a különböző állásponton lévő keresztényeket közös álláspont kialakítására ösztönözte az erőszak elleni visszacsapás lehetőségeként, a globális kultúra és béke kialakításának érdekében.

A Központi Bizottság 1994-ben felvetette, hogy milyen feltételek mellett lehetséges a korlátozást, mint elfogadható eszközt használni, hogy érvényesíteni lehessen az emberi jogokat és a nemzetközi jog szabályait erőszakos helyzetekben? Az EVT Külügyi Bizottsága előkészített 1995-ben a Központi Bizottság részére egy *„Emlékeztetőt és ajánlásokat a szankciók alkalmazására”* és elfogadta a *„Kritérium alkalmazható és effektív szankcióknak a meghatározására”*.

1999 szeptemberében a Központi Bizottság elfogadta az *„Emlékeztető és ajánlás - A nemzetközi Biztonság és válaszok a fegyveres konfliktusra”* című dokumentumot, amelyik rávilágított arra dilemmára, ami a humanitárius beavatkozás körül alakult ki, különösen a koszovói tapasztalatok nyomán.

2000 júniusában az Egyházak Világtanácsa és a Lutheránus Világszövetség Tanácsa közösen megvitatta a *„Fegyveres beavatkozás az emberi jogok védelme érdekében”* című iratot.

Az EVT Külügyi Bizottsága által felállított szakcsoport megfogalmazott egy végső dokumentumot a Központi Bizottság részére megfontolásra. Postdamban a Központi Bizottság ülésén ezt a dokumentumot megvitatták és kiküldték az egyházakhoz további tanulmányozásra és meggondolásra.

Az eljárás sikeres volt és tisztán látszott, hogy az egyetértés megvan az egyházak között igen sok tekintetben. Ámbár a „humanitárius beavatkozás” elképzelést erősen kritizálták, de ennek ellenére egyértelmű volt az ökumenikus mozgalom részéről az az elgondolás, mely szerint meg kell védeni a veszélyeztetett lakosságot háborús erőszak esetében. Az egyházak megértették, hogy a legfontosabb eredmény a részükről az, hogy segítsenek újraformálni és tisztázni a viták feltételeit.

1.2.2. Az egyházak válasza és más fontos dokumentumok 2001 február óta

Az EVT Központi Bizottsága Postdamdban elfogadta a „*A veszélyeztetett lakosság védelme háborús erőszak esetében*” (VLV) című dokumentumot és az egyházak figyelmébe ajánlotta, további tanulmányozásra, reflektálásra és használatra, valamint megkérte az egyházakat, hogy osszák meg ennek eredményeit az EVT Külügyi Bizottságával. Érdekes módon, az egyházak részéről kevés válasz érkezett ebben a témában. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy nem tanulmányozták át a dokumentumot, hanem sok esetben nincs az egyháznak a szaktémákban kialakított véleményük. Azok a válaszok azonban, amelyek beérkeztek, nagyon jelentősek voltak. A következőkben összefoglalom az EVT Központi Bizottságához beérkezett válaszokat az EVT levéltárában történt kutatásaim alapján. Ezek a választanulmányok hűen tükrözik az egyházak békéhez és biztonsághoz való elkötelezettségét.

A Norvégiai Egyházak Ökumenikus Tanácsának Külügyi Bizottsága tanulmányt adott ki 2000-ben, amelyet 2001. januárjában előterjesztettek és 2002-ben angol nyelven is kiadtak. A tanulmány címe „*Sebezhetőség és biztonság*” volt, témáját tekintve a humanitárius beavatkozás kérdésével foglalkozott.¹⁸ A dokumentum támogatja az „igazságos háború” fogalmát és megkérdőjelezi az előírt humanitárius beavatkozás etikai legitimitásának hasznosságát. A dokumentum a következő fontos kritériumokat tartalmazza¹⁹:

- a) *Igazságos ok*
- b) *Igazságos cél*
- c) *Törvényes hatóság*
- d) *Érvényes szabályok a hadviselésre, eleget téve a „jus in bello”-nak*
- e) *Végső megoldás*
- f) *Arányosság*

A dokumentum kifejti, hogy ámbár a megbeszélések folytatódnak a kritériumok (bírálatok) érvényességéről, azok ennek ellenére fontos etikai keretet képviselnek a „sebezhetőség és biztonság” témakörében. Egyrészt a kritérium önmagában elutasítja a beavatkozás általános legitimitását, másrészt ugyanakkor fontos, hogy előtérbe kerüljön: ilyen kritérium nem lehet elégséges a továbblépés szempontjából.

¹⁸ A dokumentum úgy határozza meg a humanitárius beavatkozást, mint „a nemzetközi erő alkalmazása más államok területén az ő beleegyezésük nélkül azzal a céllal, hogy helyreállítsák az alapvető emberi biztonságot akkor, amikor az már durván és tartósan megsérült.” (29.p.)

¹⁹ Vulnerability and security. Commission on International Affairs of the Church of Norway Council on Ecumenical and International Affairs. Oslo, 2002. 30-36.p.

A dokumentum azzal ér véget, hogy választ ad a kérdésre: **„Mi lehet az egyházak különleges hozzájárulása a biztonságpolitika kontextusában?”** Összefoglalható két pontban az egyház különleges feladata: **1. Áldozatok oldaláról 2. Megbékélésért való szolgálat oldaláról.**²⁰ Az áldozatok oldaláról (Mt 25,35) megerősítik az emberi biztonság koncepcióját, amit a dokumentum védelmez. Másrészt béke és megbékélés mindig is veleje volt a keresztény üzenetnek (2Kor 5,18). A biztonságpolitika kérdéseiben az egyházaknak elsőként kell ragaszkodniuk a békés megoldásokhoz, a konfrontációval és a konfliktussal szemben. A megbékélés folyamata nagyon bonyolult. Ebben a folyamatban szükséges a valóság, igazság és igazságosság tiszteletben tartása, a bűnbánat, megbocsátás és újrakezdés lehetőségének előtérbe helyezésével.

A Németországi Evangélikus Egyház (Evangelische Kirche in Deutschland – EKD) hivatalos válaszában reflektált az EVT-nek a „*Lépések a békéhez vezető úton*” című tanulmányában.

Az EKD-tanulmány a humanitárius beavatkozás című kiadványhoz kapcsolódik, és szélesebb perspektívában vizsgálja a biztonságot, értelmezve az emberi biztonság alkotóelemeit is.²¹ Ezt a perspektívát áttekintve megtapasztaljuk, hogy szorosan idetartozik a béke megbízható felépítése, beleértve a jogrendet, biztosítva a szabadság védelmét, gazdasági egyensúlyt, nemzetközi szervezeteket és nemzetközi jogot és a kulturális – szociális szokásokat, beleértve a kisebbséget is. Ezentúl tartalmazza a konfliktus-megelőzést, konfliktus-megoldást és a poszt – konfliktus rekonziliációját. Az igazságos béke koncepciója (az igazságos háború helyett) úgy kerül elénk, mint a keresztény béke - etika alap gondolata. Ez azt jelenti, hogy számolnunk kell a nem katonai eszközök prioritásával egy védelmező békében. Ez a dokumentum a nemzetközi béke-rendszer megerősítéséért kiált, odaszánva magát és együttműködve az Egyesült Nemzetek Chartájával. Az emberi jogok egyetemes elfogadtatása és teljesítése nagyon fontos tényező, aminek tovább kell erősödnie a nemzetközi béke rendszerében, törvényes rendszerként.

A dokumentum kiemeli, hogy a **katonai erő alkalmazása az utolsó megoldás lehet csak** (*ultima ratio*), és biztosnak kell lenni abban, hogy határeset marad. Felismeri a dokumentum azt is, hogy a katonai erő alkalmazása, mint *ultima ratio*, erős kritika alá került az egyházban a belső megbeszéléseken, és ezért szükség van arra, hogy sokkal figyelmesebben elemezzék ezt a témát, mint korábban. Számos kritérium hivatkozik arányosságra és az igazságos háború alapelveire. A

20 I.m.: 50-52.p.

21 Steps on the way to peace. Points of reference and peace policy (SWP). Evangelical Church in Germany (EKD).3rd edition, 2001.

humanitárius beavatkozást úgy határozták meg, mint „a katonai beavatkozás azzal az okkal és céllal, hogy hozzájáruljon az emberi jogok felismeréséhez és teljesítéséhez, az emberi jogok komoly megsértése esetén, és így védelmet adjon és segítsen a zsarnokság és erőszak áldozatain.” A dokumentum azzal a megerősített dilemmával végződik, hogy az erőszak használata vagy egy radikális pacifista álláspont a fundamentális etikai vita szintjén nem fog és valójában nem tud eltökélt lenni.

A történelmi béke-egyházak (pacifista egyházak) egy csoportja a világ több országából 2001 júniusában Bienenbergben, Svájcban találkozott egy nemzetközi konzultáción, és egy tanulmányt hoztak létre közösen az EVT-vel: „Igazságos *béketeremtés: ökumenikus etikai megközelítése irányába a történelmi béke egyházak perspektívájából.*” A dokumentum kifejezésre juttatja érdekeltségeiket a VLV dokumentumról és megfogalmazza válaszát öt pontban:²²

a. *Bibliai és teológiai alapú pacifizmus szemléletével keresi Isten igazságát, mint központi és integráló erőszakmentes életfilozófiát.* Kifejtve a témát, elénk kerül az erőszakmentesség és az igazságosság közötti választás lehetősége. A dokumentum kifejt egy igazság-víziót, ami társadalmilag megkülönbözteti azt az egyéni önrendelkezés és szabadság hangsúlyának nézetétől. A magántulajdon védelme és az emberi jogok szűk perspektívája, mint a szólás szabadsága és gyülekezési szabadság is megjelenik az erőszakmentes életfilozófia szemszögéből. A dokumentum tartalmazza még a szociális együttérzést, vallásszabadságot és az emberi jogok széles körű vízióját.

b. *Felismerhetünk számos irányadó szokást az igazság keresésére a pacifizmus elvi alapjain belül.* Itt egy lista áll öt lehetséges alkalmazási területről a védelem nem erőszakos formái és társadalmi átalakulás; polgári megfigyelő testületek/közbenjárás/támogatás; a felelősség elismerése az erőszakért és igazságtalanságért és a bűnbánat és megbocsátás keresése; az emberek felkészítése a konfliktusok módszereinek és stratégiáinak használatára; az egyházak tanúskodása és pártfogása a nehéz körülmények között élők számára és azoknak, akiknek az életét igazságtalanság fenyegeti (pl. iraki szankciók megszüntetésére indított kampány).

c. *Az erőszak használata, mint „utolsó eszköz”, hogy megvédjük az igazságot, olyan feltételeket teremt, amik meggátolják az igazság eredményét. Túl gyakran dolgozunk olyan hamis feltevések alatt, hogy ha nem tudunk erőszakmentes megoldást találni egy konfliktusra, akkor az erőszak használata meg fogja oldani a problémát.* Értelemszerűen, az egyházak elfogadták

22 Just peacemaking: towards an ecumenical ethical approach from the perspective of the historic peace churches. WCC document. International Consultation. Bienenberg, Switzerland, 2001.

azt a felvetést, hogy az erőszakos kényszerítés elkerülhetetlen, és mivel elkerülhetetlen, ezért támogatni kell az előkészítést arra az eshetőségre, ha élni kell vele.

d. *Az egyházak hangsúlyozzák a megkülönböztető bizonyágtételt a világ felé, amely a Jézus Krisztus iránti elkötelezettségükből ered és abból, hogy Krisztus teste a világban van. Az egyházak csalódtak, derül ki a dokumentumból, mivel nyelvezetileg és tartalmilag az EVT-tanulmány főként politikai elemzésekre és okos tervekre támaszkodik, hogy mikor folyamodjon fegyveres beavatkozáshoz, ami indokolt, és milyen megszorítások legyenek a kialakult helyzetben. A dokumentum megkérdőjelezi azt, hogy az EVT-tanulmány valóban képes segíteni ökumenikus etikai megközelítésben, mint ahogyan az alcím is felveti ezt.*

e. *Mindkettő, a pacifisták és azok akik az „igazságos háború” mellett érvelnek, sokkal több önmérsékletet kellene hogy tanúsítsanak saját maguk képességeiről ahhoz, hogy biztosítani tudják eredményeiket. Ámbár mindkét tradíció az igazságot kutatja, de ennek ellenére egyik sem tudja garantálni azt, hogy az igazság tökéletesen megvalósul. Mindkét tradíció magába foglalja a hit vízióját is arról, hogyan kell „megvédeni” egy olyan jövőt, amelyben az igazság sokkal inkább megvalósul. A pacifista elkötelezettség az erőszak alkalmazása ellen végül is egy eszchatológikus bizalmon alapul, mely alapján Isten győz a sátán fölött, amely győzelem feltárul Jézus életről szóló tanításaiból, halálából és feltámadásából.*

Az ökumenikus mozgalmon kívül a Beavatkozás és Állami Szuverenitás Nemzetközi Bizottsága (BÁSZNB)²³ is kiadott egy jelentést 2002 decemberében, amely szintén foglalkozik a védelem felelősségével, valamint a humanitárius beavatkozást is tárgyalja.

1.3. KÖVETKEZTETÉSEK

Miután ez az első fejezet „problémacentrikus” megközelítésű volt, a levonható következtetések azok kezelésének tapasztalataiból erednek.

Próbáltam megvilágítani a vallások teológiai kiindulópontjait a **békéről és a háborúról**, valamint a lezajlott egyeztetések alapján a nemzetközi szintű **veszélyeztetett lakosság védelme** esetében történő állásfoglalásokat. **Szeptember 11-e terrorista támadásai** és azok következményei **új megfontolást eredményeztek a veszélyeztetett lakosság védelme (VLV)**

²³ A nemzetközi Bizottságot a kanadai kormány alapította kiemelkedő alapítványokkal és bemutatta az ENSZ Közgyűlésének 2000 szeptemberében.

szempontjából. A beavatkozás Kelet-Timorban, a háború a terrorizmus ellen, és a háború Irak ellen azt mutatják, hogy az Egyesült Államok egyoldalúan is megmutatkozik a nemzetközi arénában. Az Egyesült Államoknak ez a fajta magatartása számos kérdést vet fel a nemzetközi jog szerepét illetően, vagy a nemzetközi intézmények szerepét tekintve, mint pl. az ENSZ Biztonsági Tanácsa, és ezentúl funkcióját tekintve a humanitárius segélyszervezetek valamint a katonai beavatkozás is szintén befolyásolta a vitát.

A következő út az egyházakhoz vezet. Az egyházak némelyike komolyan vette feladatát, és fontos anyagot adtak be az EVT-hez, hogy a konzultációk sikeresen folytatódhassanak. Mások az egyházak közül ismereteim szerint - bár nem készítettek megjegyzéseket a VLV dokumentumhoz - , de még mindig úgy tekintik, hogy nagyon fontos téma ez.

Végül néhányan a **védelem** felelősségével kapcsolatban megerősítették az ökumenikus mozgalmon kívül is, hogy a téma **fontos** minden fél számára, akár kormányzati, akár nem kormányzati szereplőkről szólnak. Más tudományos eredmények és cikkek is új lehetőségeket és új utakat tudnak mutatni, hogy a folyamat valóban eredményes lehessen.

2. FEJEZET

A NEMZETKÖZI EGYHÁZI SZERVEZETEK EGYMÁSHOZ VALÓ VISZONYA ÉS A SZERETETSZOLGÁLATOK – RÖVID TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

A nemzetközi egyházi szervezetek székhelye elsősorban Svájcban, Genfben van. Vannak olyan más nemzetközi egyházi szervezetek, mint például a Közel-Keleti Egyházak Tanácsa, amely ugyan az Egyházak Világtanácsa égisze alá tartozik, de székhelye Cipruson van. Vannak még regionális nemzetközi egyházi szervezetek, vagy olyan nemzetközi egyházi segélyszervezetek, amelyeknek székhelye nem Genf, hanem például az ABROV esetében Brüsszel. Ezek a nemzetközi segélyszervezetek a segélyszervezeti tagok számára adnak iránymutatást és vezetést a segélyprogramok területén. A előbb említett nemzetközi segélyszervezeteknek tagja pl. a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet is.

A következő fejezetekben a nemzetközi egyházi szervezetek munkáját, egymáshoz való viszonyukat mutatom be rövid történeti áttekintéssel.

2.1. EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA (EVT) – WORLD COUNCIL OF CHURCHES (WCC)

Az egyházak szerepének kérdése a nemzetközi kapcsolatokban az 1910-es Világmissziói Konferencián Edinburghban már fontos szerepet játszott az ökumenikus mozgalom napirendjén. Különösen az Egyházak Világtanácsa megalakulásától, 1948-tól ez az aspektus külön figyelmet kap a Tanács munkájában, és rendszeres figyelemmel kísérik ezt a munkát a kormányzó szervek. **A kérdés az, hogy vajon miért kapcsolódik be az EVT a nemzetközi ügyekbe? Hogyan felel meg feladatának ezen a területen? Milyen speciális adottságai lehetnek az EVT-nek ezen a területen?** A nagygyűlések ideje alatt ezek a kérdések rendszeresen előkerülnek.

Az egyik feladata az alkotmányához híven, hogy kifejtse tevékenységét a diakónia területén, szolgálva ezáltal az emberiséget, gátakat törjön le emberek között, „emberi család” alkosson igazságban és békében, és a teremtés integritását megtartva, mindenki megtapasztalhatta az élet teljességét.²⁴

²⁴ The Constitution of WCC.

2.1. 1. Az Egyházak Világtanácsa megalakulása

Az EVT szerepe a **nemzetközi kapcsolatokban** mindig is **fontos helyet töltött be** már kezdetek kezdetén is. Felismerve ezt a Nemzetközi Missziói Tanács és az Egyházak Világtanácsa (már az alakuló szakaszban) **megalakította az Egyházak Külügyi Bizottságát (EKB) – Comission of the Churches on International Affairs /CCIA/ - 1946-ban**, két évvel az első, alakuló Nagygyűlés előtt.

A XX. század elején a béke megteremtésének lehetősége fontos szerepet játszott abban, hogy az egyházakat összehozza egy olyan fontos összejövétel, mint a második Hágai Konferencia 1907-ben. Az Egyetemes Keresztény Konferencia Stockholmban „Élet és Munka” címmel (1925) és különösen a Konferencia az Egyházzal Stockholmban, „Közösség és állam” témakörrel (1937) olyan területeket érintett, amelyek a keresztény tanúságtételt előremozdították a politika és a nemzetközi kapcsolatok területén. Az EVT keresztény egyházak szervezete. Teológiai alapja 1961 óta a Szentháromságos formula. A Római Katolikus Egyház nem tagja az EVT-nek és az Ortodox Egyház is csak 1961 óta tag.

Az EVT megalakulásának történelmi háttere a háborúk idejére múlik vissza. **A háborúknak, az emberi jogok megsértésének, és a menekülteknek valamilyen módon köze volt az EVT megalakulásához.** Az egyházak úgy érezték, hogy hidat kell építeniük a nemzetek között, és a háború ütötte sebeket be kell gyógyítani. Ez volt a remény időszaka, és megfogalmazódott annak a lehetősége is, hogy szükség van olyan nemzetközi intézményekre, amelyek biztosítják a tartós békét. Az egyházak ezeket az igényeket komolyan vették és követték.

Megfogalmazódott az igény az egyházak részéről, hogy jöjjön létre egy olyan összefogás, amelyen keresztül a világ lakosait elérik. Ez a gondolat indította el az ökumenizmust, ami aztán egyre nyilvánvalóbban bontakozott ki és vett intézményes jelleget. Az 1937-es Oxfordi Konferencia komolyan foglalkozott a kolonializmus, rasszizmus és igazságtalanság kérdéseivel. A II. világháború után jött a hidegháború, ami újabb speciális helyzetet hozott létre és magával hozott egyfajta neokolonializmust.

Ez volt a modern kori történelemnek az a pillanata, amikor a nemzetközi intézmények megjelentek. Ezek között a nemzetközi intézmények között az EVT-nek egyedülálló karaktere volt. Úgy alakult meg, mint az Egyházak Tanácsa, és így újat tudott mutatni a keresztény értékek átadása szempontjából is. A híres teológus, Ernst Lange így nyilatkozott egyszer az EVT-ről: „and yet it moves” „és még működik is”. Az idők során az EVT szerepe a nemzetközi kapcsolatokban

megpróbálja megállni a helyét a globális ökumenikus mozgalomban és a változó világ kihívásai között.

Az ENSZ levonta a következtetéseket az egyházak összefogásáról és megértette, hogy ha tovább akar működni, akkor már nem lehet csak a világ nagyhatalmainak a szolgája, hanem hasonlóan az EVT-hez, eszköz kell, hogy legyen az világ lakosai, az emberek számára. Az ENSZ ezt a változását abban is megmutatta, hogy az EVT-ét azonnal meghívta képviseleti szinten, mint nemzetközi nem állami szereplőt (NGO). Az 1948-as Emberi Jogok Nyilatkozata is pl. EVT előkészítés után került az ENSZ elé. Az EVT ma egy igen befolyásos nemzetközi szervezet, amelyet következetesen komolyan vesznek a nemzetközi élet szereplői.

2.1.2. Az EVT tagegyházak egymással való testvéri kapcsolatai

Amikor az **EVT nemzetközi ügyekben fellép**, akkor ezt úgy teszi, mint azon **egyházak testvéri képviselője**, akik általában életüket széles körben, - szociális, gazdasági, politikai, és ideológiai helyzetekben – élik meg. Az egyházak a cselekvések lehetőségeit különböző módon élik meg. Számolni kell a történelem, a tradíció és a mindenkori jelen körülmények figyelembevételével egy-egy döntés meghozatalakor. Nyilvános cselekvéseiben az **EVT-t** érzékeny **karakteresség jellemzi**, minden egyház speciális szükségletét figyelembe véve. Ez természetesen bizonyos korlátokat is jelent. A Melbourne-i Világmissziós Konferencia a következőket mondta ki 1980-ban:

„Az egyházakat prófétai beszéd kell, hogy jellemezze, de szintén készek kell, hogy legyenek arra, hogy képesek legyenek egy emberként viselni a keresztet saját közösségükben, olykor csendesen keményen küzdve reménnyel teli bizonyágtétellel. Nekünk figyelmeseknek kell lennünk, hogy speciális kérdésekben is állást foglalhassunk.”²⁵

A közös egyetértés és közös jövőkép fontos szerepet játszott és játszik az EVT működése során.

Konzultációk az egyházakkal

Szoros kapcsolat van a tagegyházak és a hozzájuk kapcsolódó egyházi tanácsok között nemzeti és nemzetközi kérdésekben az EVT-vel. Az **EVT politikai ügyekben való**

25 The role of the World Council of Churches in International Affairs. WCC. 1999.

megnyilvánulása nagymértékben függ,-sőt ráépül-a tagegyházak saját országaikban és területeiken való politikai megnyilvánulásától.

Az egyházak országaikban általában konzultálnak, mielőtt valami fontos lépést megtennének az EVT-vel. Gyakran kérnek az egyházak segítséget, ráhatást az EVT-től bizonyos ügyekre országaikban. A konzultációk elengedhetetlenek és folyamatosak a tagegyházakkal. A konzultáció nem jelenti azt, hogy az EVT csak olyat tehet, amely az adott egyházak hozzájárulása alapján történik minden esetben. **Speciális esetek előfordulhatnak, amikor az EVT felfigyel bizonyos konfliktusokra**, amiket az egyházakon keresztül tud meg. Adott esetben egy globális aspektusból, akár jobban láthat bizonyos ügyeket, mint a nemzeti egyház. Ilyen ügyekben különös odafigyeléssel jár el. Akár egyetnemértések is kialakulhatnak az egyházak vagy egyházak csoportjai és a nemzetközi testület között. **Az egyházak olykor különbözhetnek álláspontjaikban akár szociális, akár politikai ügyekben.** Az EVT testvéri szeretettel követi a tagegyházak életét, és olykor próbál segítséget nyújtani az adott egyház részére, ha szükséges pl. konfliktusok esetén. 1950-ben Torontóban egy megállapodást írtak alá: „Az egyház, az egyházak és az Egyházak Világtanácsa” címmel. Ebben a megállapodásban a tagegyházak rögzítik, hogy az EVT munkáját elismerik, és a testvéri kapcsolatokat fenntartják és ápolják egymással.

2.1.3. A cselekvés alapjai

Az egyházak testvéri kapcsolatának alapvető oka az EVT-ben, hogy egymást segítségül hívják, hogy látható egységben és egy hitben kifejezhessék Isten iránti tiszteletüket és közös elkötelezett életüket Krisztusban, bizonyosságot téve és szolgálva a világban.

Keresve a koinoniát, közösséget hitben és életben, bizonyosságot téve és szolgálva, az egyházak az EVT-n keresztül:

- „törekednek arra, hogy az *imádságon keresztül megbocsássanak egymásnak*, és kapcsolataikat teológiai dialóguson keresztül ápolják és egymással gondolataikat megosszák.
- a *közös bizonyosságtételre* minden helyzetben és helyszínen, és támogatják egymást a missziói munkában, valamint az evangélizációban.

- *A közös diakóniai szolgálatra, ami az embereket segíti, lebontva a gátakat emberek között, bizonyítva ezzel az egy emberi családhoz való tartozást igazságban és békében, hogy a teremtés integritását megtartva együtt tapasztalhassák meg az élet teljességét.*²⁶

A keresztényeket Isten azért hívta el, hogy betöltsék missziós feladatukat a világban, ami azt jelenti, hogy teljességgel ki kell venniük a részüket az élet minden területén és a munkából. Ebben a részvételben számos élethelyzettel konfrontálódnak a keresztények, amelyek mély etikai kérdéseket is felvetnek. Minden döntés egyfajta rizikót is jelent, amely vagy kiélezhet egy konfliktust, vagy éppen elfojthatja azt. Ezeknek az etikai dilemmáknak a felismerése fontos az individuális keresztények és az egyházi közösségek szempontjából is. Általában nincsenek lefektetett válaszok egy-egy helyzet megoldására, hanem figyelembe kell venni a körülményeket a megoldás kialakításához. A Szentírás és a keresztény egyház történelme, valamint a kereszténység tapasztalata sokat segít a probléma megoldásában. Az Isten akaratát tehát így lehet megtapasztalni: a cselekvési lehetőségeken keresztül.

Bibliai és teológiai megerősítések

Amennyiben az egyház szeretne beleszólni aktuális kérdésekbe, akkor a Szentírást kánonként, zsinórmértékként kell, hogy szem előtt tartsa. A keresztény ember felelőssége, hogy a valóság talaján állva politikai kérdésekbe is beleszóljon. *A keresztények soha sem szabad, hogy vakon kövessenek egy politikai irányt.* Az 1980-as melbournei konferencián az egyházak „Misszió és Evangelizáció” témakörben a következőt fogalmazták meg: „Szükség van az egyházakra, hogy prófétai hangjukkal segítsenek az emberi sérelmek között élőkön. Krisztus nem néhány emberért jött a világra, hanem az egész emberiségért, ezért az egyházak feladata a béke megteremtésének lehetőségéért való küzdelem. Az egyházak felelőssége, hogy a nemzetközi kapcsolatokban is törekedjen:

- tanúskodni Krisztusról
- munkálkodni az igazságért és a békéért
- prófétaságra
- reményt adásra
- bizonyosságot tenni az evangéliumról konkrét helyzetekben

26 Az EVT Alkotmánya 1948.

– szolidaritásra a szegények és elesettek felé”.²⁷

Az **egyházak akkor tudnak igazán erőteljesen fellépni, amikor egységesek.** Az egyházak erő kifejtése, cselekvése ekkor lesz hatékony.

Ökumenikus és szociális megközelítés

Az oxfordi konferencia²⁸ „Egyház, közösség és állam” témakörben szilárd alapokat adott a modern ökumenikus és szociális gondolatoknak. 1937-ben a II. világháború sötét felhői már közeledtek, amikor Oxford hangot adott az ökumenikus mozgalom kialakulásának szükségességéről Európában és Észak-Amerikában. A konferencián egy új tervezetet fogadtak el, amely a keresztény gondolkodás előterébe helyezte az állam és az államhatalom felelős használatát. Ez a gondolkodás is hozzájárult ahhoz, hogy az EVT amszterdami megalakulásakor (1948) elfogadta a „felelős társadalom” koncepciót, ami az ökumenikus és szociális gondolatok kialakításának előzménye volt. 1966-ban Genfben „Egyház és társadalom” címmel konferenciát tartottak, ahol a harmadik világ teológusai és szociális gondolkodói is együtt voltak az európaiakkal és amerikaiakkal azért, hogy megosszák egymással gondolataikat. Komoly kérdésekről beszéltek ökumenikus szinten szociális és politikai etikai témákban, ezzel is elősegítve az EVT programjának sikerét. A szabadság, igazság és rend kérdések alapvető koncepcióként szerepeltek. Cipruson (1981) „Politikai etika” témában tartottak konzultációt, amelyen kifejtették: „Az ökumenikus politikai etika a megértést és az evangélium iránti elkötelezettséget erősíti a szociális igazság és emberi együttélés tekintetében.” Megerősítették azt a gondolkodást, miszerint az **egyházak felkészültek kell, hogy legyenek mindazokat támogatni, akik hátrányos helyzetbe kerültek,** vagyis a rossz politikai döntéshozatal áldozatai. Ilyen esetekben az emberi méltóság megsérülhet, és ekkor az egyházaknak cselekedniük kell.

2.1.4. Főbb cselekvési területek

Az EVT a tagegyházakkal rendszeresen konzultál és keresi a megoldást a cselekvések területén. Amennyiben konfliktus vagy krízishelyzet alakul ki, és az emberek jogai sérülnek, mert

²⁷ The Role of the WCC in International Affairs. WCC. Geneva, 1999.12.p.

²⁸ A Life and Work (Élet és Munka) témában megtartott konferencia.

szenvednek, akkor cselekszik az igazság szellemében.

A következő speciális területek fordulnak elő:

Béke és konfliktuskezelés

Az EVT azt szeretné, ha béke lenne az országok és önálló nemzetek között. **Amióta az EVT megalakult, mindig is azt a megoldást támogatta konfliktuskezelésre, amely nem kapcsolódott össze erőszakos cselekménnyel.** Elsősorban a **konfliktus megelőzésére** helyezi a hangsúlyt az EVT, hogy időben megfékezze annak kialakulását. A **tárgyalásos** út az egyik lehetőség arra, hogy megelőzésre kerüljön egy konfliktus. Az EVT olykor beszáll bizonyos országok vagy nemzetek közötti vitába az érintett ország egyházával, és segít az együttgondolkodásban, ami már közvetítésnek számít.

Ahhoz, hogy helyes döntést hozzanak meg, tudni kell, hogy az adott konfliktus éppen milyen fázisban van. Beszélünk konfliktusmegelőzésről, konfliktusfeloldásról, konfliktuskezelésről, ami egyúttal megbékélés. Miután felismertük a konfliktus helyzetét, akkor van mód a cselekvésre. Beszélünk kezelhető és kezelhetetlen konfliktusról. A konfliktust kezelni kell ahhoz, hogy a cselekvés minél hamarabb érzékelhető eredményeket hozzon. „Az **EVT konfliktuskezelésének lényege** egyrészt az **ökumenikus összefogás**, ami többek között azt is jelenti, hogy a tagegyházakban együtt élő népeket bátorítja és támogatja a közös cselekvésre. Másrészt az EVT erős cselekvési alapja, a **békés eszközökkel való konfliktusmegoldás**. Van olyan út is, amelyet az EVT nem javasol, csak genocidium esetén: a katonai válaszadás lehetőségét.”²⁹ Olykor sajnos éppen az említett esetben elengedhetetlen a harc. Az EVT felelősséget érez a védelemre, ez is oka segítő szándékának.

Hadászat és fegyverzet-ellenőrzés

Az EVT nagy erőket vet be annak érdekében, hogy a **világot megszabadítsa a nukleáris fegyverektől** és más komoly pusztító katonai eszközöktől. A Tanács fontosnak tartja, hogy a hadászati fegyverek komoly civil ellenőrzés alá kerüljenek, természetesen ide tartozik a fegyverkereskedelem is.

²⁹ KERBER Guillermo: Program felelőse az EVT Külügyi Bizottságának. Személyes interjú. Genf, 2005. szeptember 1.

Emberi jogok

Az EVT tagegyházai már a kezdeti szakaszban is arra törekedtek, hogy az ENSZ-ben nyomatékkal **képviseljék az egyetemes emberi jogokat**, amelyek egyébként magukban hordozták a szabad vallásgyakorlást is. Később a **nők jogai**, a fiatalok és **gyermekek védelme** került előtérbe. Mindig előtérben volt a **menekültek és emigránsok** védelme, illetve a **kisebbségek** érdekképviselője. Az EVT sokat tett azért, hogy az ENSZ lépéseket tegyen az emberi jogok érvényesítésére azáltal is, hogy nemzetközi jogvédő szervezetek létrehozását sürgette. Rendszeres együttműködésben volt és van az EVT az ENSZ kormányok közötti emberi jogokért felelős testületeivel és más nem kormányzati szervezetekkel, amelyek emberi jogokkal foglalkoznak. Az EVT támogatja a tagegyházak törekvéseit is az emberi jogok védelme érdekében, akár delegáció kiküldésével a krízis sújtotta területre, akár szolidaritás-vállalással.

Globális kormányzás és nemzetközi intézmények

Az EVT Nemzetközi Kapcsolatok Egyházi Bizottsága (NKEB) konzultációs státusszal már elsőként tagja volt az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának. Az NKEB azóta is konzultációs kapcsolatban van az EVT részéről az ENSZ-szel és annak szakosított intézményeivel. Koordinálja az EVT programjait a kormányzati testületeken keresztül, és keresi annak lehetőségét, hogy az egyházak munkája hatékonyabb legyen az ENSZ-családban és azok szervezeteiben.

2.1.5. A cselekvés formái

Monitoring, elemzés, értelmezés

Minden nagyobb politikai fejlődés, minden konfliktus abba az irányba mutat, hogy az egyházak életére és bizonyágtételére hatással legyen egy vagy több nemzet életében és ezért fontos az egyházak közötti testvéri kapcsolat. A speciális esetekre az EVT felfigyel és figyelemmel kíséri, valamint elemzi azokat. Információkat gyűjt, értelmezi, elemzi a tényeket és van amikor csak belső használatra készít értékeléseket, de sok esetben széles ökumenikus

közegben nyilvánosan megvitatják,. **Az EVT privilégiuma, hogy a sok tagegyházon keresztül megfelelő és kielégítő információhoz jut bizonyos konfliktushelyzetekben.** Első kézből van információjuk és ezáltal azonnali cselekvési lehetőségük a béke és igazság helyreállítása vagy megteremtése érdekében. Az EVT kapcsolatban van speciális intézményekkel, tanulmányi és kutató központokkal, dokumentációs központokkal és az adott terület szakértőivel.

Az információk összegyűjtése, elemzése és értelmezése önmagában is nagyon fontos cselekvési forma. Kritikus helyzetekben az EVT naprakészen megállja a helyét a nemzetközi szervezetek között. Olykor tanulmányok készülnek speciális szakterületeken, vagy delegációk jelentései is elérhetők szükség esetén .

Delegációkat küldenek az egyházakhoz kritikus helyzetekben és megoldási lehetőségeket dolgoznak ki akár a nemzeti kormányokkal együtt. Jelentéseket készítenek és ajánlásokat tesznek az EVT-nek.

Lelkeszi (pastoral) látogatásokat gyakran kezdeményeznek az egyházakhoz bonyolult szituációkban. Gyakran más egyházaktól olyan tapasztalatokkal térnek vissza, amelyek szélesítik a testvéri kapcsolatokat az ökumenében. Adott esetben az EVT szolidaritást vállal és támogatást nyújt.

Ökumenikus csapatot küldenek, hogy tanulmányt készítsenek és jelentést adjanak bizonyos helyzetekben. Ezeket az információkat nem csak az egyházakkal osztják meg, hanem adott esetben bizonyos kormányokkal vagy kormányok közötti testületekkel.

Megerősítő találkozást tesznek néhány kormánnyal. Bizonyos esetekben a kormányok sokkal készségesebbek az ilyen találkozásra, hogy ezáltal elkerüljenek tüntetéseket vagy más kellemetlen helyzeteket konfliktus esetén. Az EVT mindig a tagegyházak segítségét is kéri, hogy az adott kormányra intenzívebb hatást tudjanak gyakorolni.

Képviseltek államok közötti testületekben

Az EVT képviselteti magát az ENSZ-ben és **együttműködik az ENSZ-szel.** Más diplomáciai csatornákat is felhasznál ahhoz, hogy érvényt szerezzen akaratának. Információt oszt meg az ENSZ-szel és a nem kormányzati szereplőkkel is, akikkel olykor közös akciókat hajtanak végre.

Emberi jogokért küzdő csoportok támogatása

Sok csoport és mozgalom, gyakran egyházak is, **elkötelezettek az emberi jogokért** való küzdelemben, felvállalva a munkások és parasztok jogainak érdekérvényesítését. Küzdenek a rasszizmus ellen, a nők védelméért és az erőszak ellen. Néhányan ezen csoportok közül direkt vagy indirekt módon, kötődnek az EVT-hez. Ezen csoportok élvezik az EVT szolidáris támogatását.

A konfliktusok békés megoldásának támogatása

Más egyházhoz tartozó csoportok és mozgalmak elkötelezettjei a „**korai figyelmeztető rendszernek**”, („early warning system”), hogy megelőzzenek konfliktusokat a nyílt erőszak kialakulásától, és ezzel kommunikációs csatornákat teremtsenek a konfliktusos felek között, segítve az egyházakat is, hogy kezeljenek konfliktusokat, vagy kezdeményezzenek tárgyalásokat a béke megkötésére.³⁰ Mások a leszerelésért küzdenek a hatékony fegyverzet- és fegyverkereskedelem ellenőrzés által. Ők és sok más szekuláris csoport, akikkel az EVT együttműködik, erős támogatást kapnak a Tanácstól. Olyan esetek is elképzelhetők, amikor a csendes diplomácián keresztül jutnak el céljukig.

Nyílt nyilatkozatok

A cselekvési lehetőségek sok fajtájával találkozhatunk. A **nyilatkozattétel** is az EVT cselekvésének **egyik lehetséges megnyilvánulása**, amit akkor alkalmaznak, amikor szükséges valamilyen álláspontot kialakítani egy bizonyos ügyben. A nyilatkozatok a közvélemény figyelmét is felkeltik, és az EVT-re gyakran nyomás nehezedik az egyházak részéről, sőt a világi média, a kormányok és a kormányok közötti szervezetek részéről is, hogy fejtsek ki álláspontjukat bizonyos nemzetközi kérdésekben. Az EVT sokféle módon kifejtheti tevékenységét, és a nyilatkozatokat nem minden esetben használja, főleg akkor nem, ha van más lehetséges mód is még akaratát érvényesíteni. Az amsterdami nagygyűlésen 1948-ban határozatot hoztak a nyilatkozatokról, ami azóta is érvényben van:

„Tisztelettel tekintve a nyilvános megjegyzésekre, a Tanács úgy tekint a nyilatkozatokra,

30 The Role of the WCC in International Affairs. WCC. Geneva, 1999. 21.p.

mint amiken keresztül kifejtheti álláspontját és így összpontosított figyelmet kaphat akarata. Csak olyan esetekben nyilatkozik a Tanács, mikor meg van a tiszta véleménye, hogy érthetően előadja és mások számára világossá tegye, és továbbadja az egyházak véleményét.”

Vannak olyan szabályok, amiket figyelembe vesznek egy-egy nyilatkozat elkészítésénél. „Egy nyilatkozat kiadásánál, a Tanács a Nagygyűlés vagy a Központi Bizottság felhatalmazásával adhat ki bármilyen nyilatkozatot, ha egyetnemértését szeretné kifejtetni bármilyen témában vagy szituációban.”³¹

Az EVT-nek természetesen mérlegelnie kell, hogy mikor szólaljon meg, és mikor ne. A keresztényeknek és az egyházaknak is tudnia kell, hogy meg van az ideje a hallgatásnak és meg van az ideje a szólásnak is. Amennyiben a Tanács úgy dönt, hogy hallgat, az nem azt jelenti, hogy zárta cselekvését. Elképzelhetők olyan szituációk is, amikor a nem cselekvés és a hallgatás a hatásos megoldás. A hallgatás azt is jelentheti, hogy a Tanács felkészül bizonyos cselekedetek végrehajtására, hiszen előfordulhat, hogy a kivárási technikáját kell alkalmazni egy adott esetben. A nyilatkozat elsősorban az egyházaknak szól, de szól a kormányoknak, vagy az ENSZ-nek vagy más kormányok közötti testületeknek. A nyilatkozatok tartalmukat tekintve tartalmaznak politikai, morális, etikai, teológiai megfontolásokat is.

A nyilvános nyilatkozatok formájukat tekintve lehetnek nyilatkozatok, deklarációk, ajánlások, sajtónyilatkozatok.

2.1.6. Az EVT szerepe a nemzetközi szervezetekben

Az Egyházak Világtanácsa a legnagyobb nemzetközi keresztény egyházi szervezet a világon, 347 tagegyházzal. Célja az ökumenizmus. Mit tehet az ökumenizmus? Egységben képes fellépni a nemzetközi politika színterén, ami tekintélyt ad számára. Az EVT megalakulásakor 1948-ban, éppen a konfliktusok választották el egymástól az egyházakat. Az egyház befolyása mindig erős volt.

Az EVT akkor tud hatásosan fellépni, ha a konfliktusos országban az egyházak egységesek. Zimbabvéban pl. nem tudnak mit tenni, mert az egyház megosztott, így nincs ereje a határozott fellépéshez. **Az egyház nem politizál, de feladata az értékek átadása és védelme.** Az EVT gyakran nyilatkozatok formájában juttatja érvényre véleményét. Van, amikor nem csupán

31 I.m.: 22.p.

nyilatkozik, hanem konkrét esetekben **megfigyelőket** („observer”) **küld** az adott térségbe, helyszínre. Az egyház, azt gondolom, mindig kritikus kell, hogy legyen a társadalomban. Az **állam** nemzeti gondolkodású, **érdekorientált** és rövid az időorientációja. Ezzel szemben az **egyház egyetemlegességben gondolkodik**, teológiát és ideológiát hordoz, és az időorientációja széles.

Az EVT alkalomszerűen, ha van aktuális ügy, megbeszéléseket tart a NATO-val. Ilyen volt például az 1968-as nukleáris leszerelési egyezmény számonkérése nem csak az Egyesült Államokon és Anglián, hanem a NATO-tagállamokon is, amelyek bár nem rendelkeznek nukleáris fegyverekkel, de mégis olyan katonai szövetséget támogatnak tagságukkal, amelyben több olyan állam is van, amely nem tarja be az 1968-as leszerelési egyezményt. Ebből az ügyből adódóan pl. az EVT megkereste a cseh, a szlovák, a lengyel és a magyar honvédelmi és külügyminisztert is (1995), és megpróbálta érzékeltetni az igazságtalanságot.

Az Egyházak Világtanácsa szerepe az Egyesült Nemzetek rendszerében

Az EVT az 1966-os „Egyház és Társadalom” témájú konferenciáján megerősítette kapcsolatát az ENSZ-szel, mivel úgy látta, hogy bármennyire is nem tökéletes az ENSZ, még mindig a leginkább képes arra, hogy a világban felmerülő konfliktusokra és krízisekre felelősen megoldást találjon.

1995-ben az ENSZ Charta elfogadásának ötvenedik évfordulója alkalmából, az EVT Központi Bizottsága Genfben megerősítette elkötelezettségét a charta iránt, és az ENSZ iránt is a nemzetközi kapcsolatok folytatásával, a nemzetközi jog és az emberi jogok jövőbeni nyomatékos képviselésében.

Korábbiakban már említettem, hogy az EVT már az alakuló szakaszában is támogatta az ENSZ-et, és így a charta megvalósulásában és annak formálásában is volt szerepe. A San franciscói alakuló konferencián az egyházi felszólalók nyomatékkal **hangsúlyozták a charta formálásakor, hogy az ENSZ ne csupán hatalmi eszköz legyen, hanem „peoples of the United Nations”, vagyis „az Egyesült Nemzetek népei”**. Ez a mondat bele is került az alapokmányba, valamint más egyéb is a Tanács javaslatára, így az emberi jogok és a nem állami szereplőkkel való kapcsolattartás. Az Egyházak Világtanácsa az első nemzetközi nem kormányzati tag volt az ENSZ-ben, konzultatív státusszal a Gazdasági és Szociális Tanácsban. Az EVT NKEB-ja sokat tett azért, hogy elkészüljön az ENSZ gazdasági és szociális ágendája, olyan témákat magában

foglalva, mint a dekolonizáció, gazdasági fejlődés, menekültek védelme, rasszizmus elleni küzdelem, a nők helyzetének javítása. Voltak olyan területek, melyekre az EVT különös tekintettel és figyelemmel volt, ilyenek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, amelynek a megszerkesztésében aktív szerepet játszott (1948).

A Tanács az ENSZ szakosított intézményeinek munkájában is részt vesz, mint az FAO, ILO, UNEP, UNESCO és UNICEF. A Tanács a menekültek szolgálatán keresztül is sok támpontot adott az ENSZ Menekültügyi Bizottságának, amellyel ma is szoros együttműködésben áll. Évekkel később különleges munkakapcsolat alakult ki az EVT Keresztény Orvosi Bizottsága és a Világ Egészségügyi Szervezet (WHO) között.

Az EVT egy 1995-ös egyezményben megerősítette elkötelezettségét az ENSZ-szel, így a munkakapcsolat több területen szorosabbá vált, mint pl. az oktatás, kultúra, migráció, ökológia, szociálpolitika, fiatal nők diszkriminációjának kérdése terén. Az EVT-nek főleg a new yorki, és genfi titkársággal van kapcsolata, de alkalmanként a nairobi, párizsi és bécsi kirendeltségekkel is kapcsolatba kerülnek. Ez lehetőséget biztosít az egyházaknak, nemzeti és regionális egyházi tanácsoknak, valamint egyházhoz közeli szervezeteknek is, hogy az ENSZ-szel kapcsolatban legyenek.

Az **emberi jogok területén az EVT kimagasló eredményeket ért el**, pl. a halálbüntetés eltörlésének ügyében, a vallásszabadság, a tolerancia, a migráció szabadsága, és a fogyatékos emberek érdekében. Politikai szempontból az EVT együttműködik olyan területeken, mint a békefenntartás, humanitárius felelősség vészhelyzetekben, és segélyprogramok a rászorulóknak. A Tanács munkakapcsolatban van az ENSZ Nők Helyzetének Bizottságával, a Szociális Bizottsággal, a Rasszizmus és Diszkriminációs Bizottsággal és azokkal a testületekkel, amelyek a Nemzetközi Büntető Bírósághoz kapcsolódnak.

Az EVT ENSZ politikáját 1995-ben megújította és levonta a konzekvenciákat. „Az EVT saját ágendával rendelkezik. A Tanács ágendája szerint jár el nemzetközi kérdésekben, szoros kapcsolatban az ENSZ-szel és annak rendszerével. Az EVT kapcsolatait úgy rendezi az ENSZ-szel, hogy azok az ökumenikus szellemmel megegyezzenek, és a békét elősegítsék a világban.”³²

Az EVT-nek képviselői vannak az ENSZ-ben: Genfben egy, New Yorkban két képviselője dolgozik. Az ENSZ-ben kb. 30 NGO van, amelyek a „public bench”, azaz közönség széken ülhetnek képviselőként („representative”). Megfigyelőkből („observers”) csupán néhány van,

32 I.m.: 33.p.

mint pl. a Vatikán, Palesztin Hatóság, Vörös Kereszt.

Találkozási lehetőségei is vannak az EVT-nek az ENSZ-ben, ahol az EVT ki tudja fejteni álláspontját egy adott konfliktus vagy válság kapcsán. Az alábbi találkozási lehetőségek állnak rendelkezésre:³³

- 1. Special meetings**, vagyis olyan értekezletek, ahol az NGO-ok 2-3 percben kifejthetik az álláspontjukat felszólalásukban.
- 2.** Két hetente lehet **„beszélgetni”** az ENSZ BT tagokkal. Ez nem igazi dialógus, mivel egy kérdést lehet a BT nagyköveteknek feltenni, amire egy válasz érkezik és nincs visszakérdezési lehetőség.
- 3.** Lehetőségük van **levelet írni** az ENSZ képviselőknek speciális ügyekben. Ilyen volt pl. amikor Libériában a polgárháborús helyzetet úgy akarták feltüntetni a libériai politikusok, hogy az vallási megmozdulás. Ekkor az Egyházak Világtanácsa kérésére a nemzeti iszlám tanács és a nemzeti egyházak tanácsa összeült, és egy közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben nyilvánvalóvá tették, hogy a konfliktus nem vallási gyökerű. Ezt a nyílt levelet elküldte a két nemzeti egyházi tanács saját libériai kormányának, az EVT pedig az összes ENSZ nagykövetnek New Yorkban.
- 4. Civil szervezetek** is tesznek lépéseket a konfliktus megelőzéséért, amit érvényre juttatnak az ENSZ-ben pl. egy konferencia szervezésével, és **amihez lehet csatlakozni pl. az EVT-nek** is.
- 5.** Az EVT-nek lehetősége van **delegáció küldésére ENSZ konferenciára**.
- 6. Az ENSZ titkárságra levelet lehet küldeni.** Amennyiben valamivel nem ért egyet az EVT, akár az ENSZ döntéseit illetően, azt jelezheti az ENSZ titkárság levelesládájában, amire választ fog kapni. Erre *példa volt* az EVT részéről a „*pre-emptive strike*”-kal való egyet nem értés.³⁴ Ez a „pre-emptive strike” (megelőző csapás) azt jelenti, hogy mielőtt megütnek, megütöm, hogy az illető ne hogy megüssön. Az ENSZ főtitkár kifejtette, „Amennyiben fennáll a lehetősége annak, hogy háború lesz, akkor lehetőség van arra, hogy üssek, mielőtt ő üt, vagyis, ha ez hatásos, akkor a védelem érdekében meg kell tenni.”³⁵ Azt gondolom, hogy a „pre-emptive strike” elméletét el lehet fogadni teoretikusan teológiailag, de a gyakorlata sok kérdést vet fel és az adott helyzetet jól kell ismerni alkalmazhatóság szempontjából.

33 HEIJS Hans: Az Egyházak Világtanácsa képviselője az ENSZ-nél New Yorkban. Személyes interjú 2005. augusztus 24.

34 KOBIA Samuel: The letter of WCC General Secretary to UN Secretary-General. WCC Geneva, 2005. április 21. 1-4.p.

35 ANNAN Kofi: Report of UN Secretary- General. In larger freedom: towards development, security and rights for all. 1-64.p. www.un.org/largerfreedom/contents.htm

Az EVT-nek nagy hatása van a nemzetközi diplomáciára is. Az EVT valamivel az ENSZ előtt alakult meg, hasonló elméleti okok miatt. 400 millió ember tartozik az EVT-hez a tagegyházakon keresztül. Ma a hit és a vallás egyre fontosabb szerepet tölt be az emberek életében. Az EVT célkitűzései közé tartozik, hogy a békéért küzd, multilaterális kapcsolatokra törekszik, nem bilaterális és nem nemzeti kapcsolatok jellemzik.

AZ Egyházak Világtanácsa kapcsolatait a kormányokkal elsősorban a tagegyházakon keresztül rendezi. A Tanács ettől függetlenül számos kormányval tart kapcsolatot, elsősorban az ENSZ genfi és new yorki állandó misszióin keresztül. Az ENSZ-en keresztüli kapcsolattartás a kormányokkal azért is fontos, mert fontos ügyekben lehetőség nyílik információ cserére. Olyan esetekben is érintkezésbe léphet a Tanács a kormányokkal, amikor az egyház-állam kapcsolata problémás, vagy ahol a Tanács információt szerzett arról, hogy az adott ország megszegi az emberi jogokat. Az EVT kapcsolatai nem mindig könnyűek, mert több alkalommal is előfordult már, hogy a Tanács **kormányok viselkedését kritizálta és tiltakozott politikájuk ellen**. Tény az, hogy a Tanácsnak nincs formális diplomáciai kapcsolata kormányokkal (nincs követküldési jogköre), mégis diplomáciai kapcsolatokat tart fenn azért, hogy ebből az egyházak épüljenek és olyan felmerülő problémákra megoldást kapjanak, ami olykor állami tisztviselők megnevezésén alapul, és fontos, hogy ők is tisztelettel legyenek az egyházak társadalmi szerepvállalása iránt. A Tanácsnak évtizedek tapasztalatai alapján kialakult az a meggyőződése, hogy kezelni képes azokat a helyzeteket, ahol az igazság vagy a béke sérül. Az egyházak akkor tudnak hatásos akciót végrehajtani nemzetközi ügyekben, ha egységesek.

2.2. EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA (EEK) – CONFERENCE OF EUROPEAN CHURCHES (CEC)

2.2.1. Az EEK megalakulása

Az Európai Egyházak Konferenciájának 125 tagegyháza van Európából. Az EEK **képviselteti magát** olyan társult szervezetekben, mint az Európai Biztonsági és Együtműködési Szervezet (EBESZ), az Európai Unió (EU) Intézményei, az Európa Tanács (ET), a NATO és az Egyesült Nemzetek Szerv (**kizárólag európai ügyekben**). Részvételre biztatja tagegyházait és társult szervezeteit olyan tanulmányokban és projektekben, amelyek az egyház és társadalom témakörben kerülnek megrendezésre és erősítik az európai egyházak közös tanúságtételét. Ma talán még fontosabb, mint korábban az ökumenikus mozgalom kiszélesítése, hogy egyértelmű jele legyen a keresztény közösségek és az egyházak részéről az egységnek, a békének és közös reményük megvalósulásának, -amire az emberiségnek szüksége van. Az ökumenikus mozgalomnak a **célja az egyház egységének láthatóvá tétele** többek között.³⁶

Az EEK 1959-ben alakult meg, mint „hídépítő” szervezet a kelet- és nyugat-európai egyházak között. Az EEK-án belül megalakult 1999-ben az Egyház és Társadalom Bizottság (ETB) -Church and Society Commission (CSC)-, amely programokat és módszereket dolgoz ki az EEK Központi Bizottságának (KB). Az EEK főtitkára nyilvános nyilatkozatokat adhat ki a KB jóváhagyásával.

Az EEK a keresztény hit alapjain állva azon munkálkodik, hogy olyan emberi és szociális Európa legyen, ahol megvalósulhat az emberi jogok, a béke értékeinek alapján, az igazság, a szabadság és a tolerancia. Az Ökumenikus Charta útmutatást nyújt ahhoz, hogy növekedjen az együttműködés az egyházak között Európában. Az EEK és ETB munkáikat a titkárságaikon keresztül továbbra is végzik Brüsszelben, Strasbourgban, és bárhol a világon, amikor tanúskodnak a tagegyházak keresztény hitükről. Az egyházaknak ma kiemelten fontos feladata, hogy részt vegyenek Európa és az Európai Társadalom formálásán. Az EEK az ETB-én keresztül azon munkálkodik, hogy Európában a politikai, szociális és gazdasági élet az emberek számára jó legyen. Az egyházaknak ehhez a fajta munkához egyetértésre, közös cselekvésre, együttes fellépésre, vagyis ökumenikus összefogásra van szükségük.

³⁶ POBEE S. John editor: Construction of a Common European Home. WCC. Geneva, 77.p.

2.2.2. Az EEK és EU együttműködése

Az EEK-nak vannak találkozási lehetőségei az EU-val, ahol ki tudja fejteni véleményét bizonyos kérdésekben. Ezek a **találkozási lehetőségek** a következők:³⁷

1. Az EU elnökkel félévente
2. Az EU Külügyi Bizottsággal párbeszédre van lehetősége félévente
3. Amennyiben speciális kérdés merül fel, akkor lehetőség van egyeztetésre az EU-val, EU parlamenti képviselőkkel, pártelnökökkel

Az EEK már kezdettől fogva az egységes Európáért küzdött, ezért számára 2004. május 1-je különösen fontos dátum volt, mert a közép-keleti országok integrációjával több éves munkájuk vált valóra. Az Egyház és Társadalom Bizottság (ETB) az Európai Egyházak Konferenciája (EEK) összekötő testülete a 125 tagegyház (anglikán, ókatolikus, ortodox és protestáns) és az Európai Intézmények között. Az EEK egyik fő gondolata a pán-európai jövőkép, ami azt jelenti, hogy Európa nagyobb, mint az Európai Unió.³⁸ Ez az oka annak, hogy az EEK nem csak az EU-val áll kapcsolatban, hanem az Európa Tanáccsal, az EBESZ-szel, ENSZ-szel és NATO-val is. Az európai integráció sokkal többet jelent, mint növelni és mélyíteni az Európai Uniót.

A vallás nem magánügy, hangsúlyozza az egyház mindig, mivel azt meg kell, hogy éljük, és ha már megéljük azt a hétköznapi életünkben, akkor az közüggé válik. Az EEK 1934-es barmeni teológiai nyilatkozat kimondja, hogy „nincs olyan terület a keresztény ember életében, amit ne tudna Isten előtt felvállalni.” Az egyház tehát „nem szégyelli” magát megmutatni a társadalomban és az EU-ban sem. Az EU Alkotmány (tervezet) felismeri az egyházak közösségi szerepét, ezért az I-52(3) cikke kimondja: „Az egyház sajátos és különleges helyzete miatt, az Európai Unió nyitott kell, hogy legyen felé, és rendszeres dialógusban kell, hogy legyen az egyházakkal és nemzetközi egyházi szervezetekkel.”³⁹

Amióta a megbékélés az evangélium szíve, azóta felül kell kerekedni a földrajzi, nemzeti és pszichológiai határokon emberek és népek között, mert ez a kereszténység központi felelőssége.

Az Európai Unió számára kínos kérdés Törökország felvétele az EU-ba. Amennyiben Törökország bekerül az Európai Unióba, az nem csupán politikai hatást jelent majd az Unióra

37 NOLL Rudiger: Az EEK képviselője az Európai Unióban. Személyes interjú. 2005. augusztus 24.

38 Europe on the move. The Churches' commitment to European Integration. EEK. Roma, 2005. 3.p.

39 Európai Unió Alkotmány (tervezet) I-52(3) cikk. Brüsszel.

vagy Európa egészére, hanem sok EU polgár életkörülményeire is kihat majd. Ebből az okból az Európai Egyházak Konferenciája kiterjesztette ezt a kérdést tagesyházaira is, hogy álláspontjukat fejezzék ki ebben a kérdésben, és juttassák el az EEK-hoz, hogy állást foglalhassanak ebben a kérdésben.

Az Európai Unió olyan intézmény, amelyet meg kell különböztetnünk más nemzetközi állami intézményektől, mivel nem csupán államok közötti testületként funkcionál. Az EU tagállamok több, korábban nemzeti hatáskörükbe tartozó jogszabályt átadtak az EU-nak, ahol az EU jogszabály felülírja a nemzeti jogszabályt. Nem meglepő tehát, hogy az EEK Egyház és Társadalom Bizottsága energiát, lobbit, odafigyelést szentel az EU Intézményeinek, mint pl. Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Tanács.

Az Európa Tanács már megváltoztatta az EEK „konzultatív” tagságát-nak „résztvevői” tagsággá. Ez azt is jelenti, hogy közvetlen aktív kapcsolatokat tarthat az Európa Tanács több osztályával. Különös fontossággal vesz részt az EEK állandó megfigyelője pl. a Tanács Steering Bizottságában bioetikai témakörben. Lépések történtek az „Emberi Jogok témaköre” bekerülése irányába is megfigyelői státusszal, aminek még nincs eredménye.

Az EU Alkotmány

2002 decemberében Laekenben találkoztak az EU tagállam állam-és kormányfői azért, hogy megbeszéljék az EU jövőképét és kiszélesítsék a demokráciát. Tiszta képet kellett adniuk arról, hogy hogyan lehetséges egy átlátható, nyitott, demokratikusan kontrollált rendszert kialakítani a fejlődő EU-ban. Az emberek biztonságát kell megteremteniük azáltal, hogy több a munkalehetőség, jobb az életminőség, kevesebb a bűnözés, jobb az oktatás és jobb az egészségügyi ellátás. Nem kétséges, hogy ezek a kérdések Európát reformok elé állítják a jövőben. 25 EU ország állam és kormányfői találkoztak 2004. október 24-én, hogy az Alkotmányt aláírják. Ez a tény nem változtatott a meglévő problémákon, amelyek komoly biztonságpolitikai kérdésként merülnek fel az EU-n belül. Komolyan megvizsgálva az említett kihívásokat, láthatjuk, hogy az egyházaknak egyértelműen bele kell szólni ezekbe a kérdésekbe és folyamatokba. Sok olyan kérdés merül még fel az EU-ban, amiben az egyházaknak nagyobb a tapasztalata. Már az EU Alkotmány kialakuló szakaszában is kikérte a tagesyházak véleményét az EEK, amit az azután következetesen képviselt. Az EEK történetének egyik legkomolyabb munkája volt az

Alkotmány nyomon követése (monitoring), és a lobbizás lehetőségeinek maximális kihasználása. Minden ülésen részt vett, és utána beadványokkal fejezte ki véleményét az adott ülésről.

Azt gondolom, hogy az egyházak szerepe megkerülhetetlen az európai intézményi rendszerben, mivel van múltjuk, tapasztalatuk és véleményük az európai struktúra számára. Említésre méltó, hogy az EU Alkotmány-tervezetet a tagállamok nem fogadták el.

Az EEK munkáját az ETB-n keresztül végzi. Az ETB feladatának tekinti:

- Az európai intézmények megfigyelését (monitoring) és a tanácsadást bizonyos témákban
- A munkacsoportjain keresztül egyház és társadalom témában a tagegyházak bevonásával kidolgoz fontos témákat
- Együttműködés más egyházzal kapcsolódó szervezetekkel, és nem kormányzati szereplőkkel, mint az Eurodiakónia vagy APRODEV (nemzetközi segélyszervezet)
- Munkacsoportokon keresztül rugalmas és ad hoc munkafolyamatok és módszerek létrehozását
- Ágendája alapján a tagegyházakkal és intézményeikkel való kapcsolattartást.

Az EEK mandátumai:

- Széleskörű ökumenikus párbeszéd kialakítása, együttműködés és testvéri kapcsolatok kialakítása a tagegyházak között egyház és társadalom témakörben
- Lehetőséget biztosít a tagegyházak részére, hogy találkozzanak és együtt megtalálhassák az utat a közös cselekvés szellemében, egy jobb Európa kialakításáért
- A keresztény értékek megmutatása a politikai, szociális és társadalmi élet számára Európában.
- Az Európai Intézmények erős partnereként azt az irányt jelezni az Európai Unió felé, hogy fordítsanak nagyobb figyelmet a szolidaritásra, megbékélésre és az emberi méltóságra (human dignity)

Hosszú távú munkacsoportok a következő területeken fejtik ki tevékenységüket 2004-2009 közötti munkaprogramjuk alapján:

- Európai Integráció
- EU törvényhozás
- Béke, biztonság és megbékélés
- Bioetika és biotechnológia
- Emberi jogok és vallásszabadság
- Társadalmi kérdések (közös munkacsoport az Eurodiakóniával)⁴⁰

A következő munkatémák kidolgozása van folyamatban:

- Globalizáció
- Fenntartható fejlődés
- Környezeti következmény
- Agrár és vidéki élet
- Nemi egyenlőség
- Oktatás
- Vallások közötti dialógus

Az **Európai Egyházak Konferenciája** NGO-nak minősül, így ebből a státuszából eredően az ENSZ Gazdasági és Szociális Bizottságának konzultatív státusszal tagja, résztvevői („participatory”) státusszal az Európa Tanácsban is jelen van. Az Európai Unióban és az EBESZ-ben még nincs helye NGO-nak, ezért ebben a két szervezetben nincs még „hivatalos” státusza, de egyéb csatornákon jelen van és hatékonyan dolgozik.

Az EBESZ-ben az EEK képviselője egyben a vallásszabadsági osztály vezetője, ami jelzi az EEK komolyan vételét. Különböző szemináriumokat tart az EBESZ és az EEK közösen, mint pl. „Konfliktus megelőzés” vagy „Vallás és terrorizmus”. Ezek azok a témák, amelyek nem kerülhetők meg ma az egyházak részéről sem, hiszen az egyház egyik alapvető feladata a békére törekvés.

A NATO ma egyre fontosabbnak érzi, hogy az egyházakkal is kapcsolatot tartson, mivel

40 I.m.:24.p.

számára a bizalomépítés egyre fontosabb. Az EEK a NATO-val csupán alkalmanként találkozik, amikor fontos kérdésben kell véleményt alkotni, mint pl. a Nukleáris Leszerelési Egyezmény tárgyalása kapcsán, 2005-ben.

Az EU Alkotmány-tervezet I-52(3) paragrafusa az egyházak speciális helyzetéről beszél, ezért van az egyháznak képviselője az EU-ban. Az EU eltér az ENSZ-től abban, hogy amíg az ENSZ-nél az NGO-k képviselőt kapnak, addig az EU-ban nincs képviselője az NGO-knak.

2.2.3. Béke, biztonság és megbékélés

Hatvan évvel a második világháború befejezése után, Európa még mindig nem mentes a konfliktusoktól, ahogy a világ számos része még mindig háborús övezet. **A civilizációk különbözősége miatti összecsapások akár pl. a Balkánon az egyházakat békére és konfliktusmegoldásra, megbékélésre készítetik.** Az, hogy a hit háborús alap lehetőségét képzi, minden egyház számára megfontolandó tény. Több EEK tagegyház nemtetszését fejezi ki amiatt, hogy az EU katonai szerepvállalása növekszik. Bosznia-Hercegovinában az EU átvette a békefenntartást (EUFOR-Operation Althea) a NATO (SFOR) erőitől 2004. december 2-án. Az EBESZ biztonságpolitikai szerepvállalása egyre növekszik. Ez azért fontos, mert az EBESZ nagy energiát fordít a fegyverzetellenőrzésre, megelőző diplomáciára, korai figyelmeztetésre, konfliktus-megelőzésre, válságkezelésre, és a konfliktusok után kialakult helyzetek megoldására. Az EBESZ nemzeti választásokon is részt vesz megfigyelői (monitoring) jelleggel, majd közzé teszi észrevételeit. Az ENSZ kiadott egy jelentést „Egy sokkal biztonságosabb világ: közös felelősségünk” címmel. Ez a dokumentum főként a békefenntartásról, béketeremtésről és a biztonságról szól, amiben az ENSZ komoly szerepet vállal. Koszovóban az EU misszió (UNMIK) és a Koszovói Erő (KFOR) végzi a békefenntartást. Az **EEK** számára a **nem erőszakos konfliktusmegoldás** fontos és elsődleges irányelv, amit mindig következetesen képvisel a béke, biztonság és megbékélés elősegítése érdekében. Az Egyházak Világtanácsa és az Európai Egyházak Konferenciája együtt a Balkán régióban óriási ökumenikus erőfeszítéseket tett a tagegyházakon keresztül is, beleértve a párbeszéd megteremtését. Az EEK delegációja Szerbiában hivatalos látogatást tett (Koszovóban is) 2005-ben és UNMIK parancsnokságán is tárgyaltak. Az egyház számára mindig is fontos iránymutatás Jézus szava, aki azt mondta: „Boldogok, akik békét

teremtének, mert ők Isten fiainak neveztetnek.”⁴¹

Az EEK a hangsúlyt kifejezetten az európai ügyekre és intézményekre helyezi más nemzetközi egyházi szervezetekkel szemben. Jól megfigyelhető az, hogy milyen komolyan tevékenykedik az EEK az EU intézményeiben, ezzel is nyomatékosá téve küldetését. Fontos a szerepe az EEK-nak abban, hogy segítse az Európai Uniót a béke és a biztonság irányába. Azt gondolom, hogy ma egyre nagyobb szerepet játszhat a vallás a konfliktushelyzetek megoldásában.

2.3. LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG (LVSZ) – LUTHERAN WORLD FEDERATION (LWF)

2.3.1. Az LVSZ megalakulása

A Lutheránus Világszövetség a világ evangélikusságát fogja össze, akik a lutheri tradícióban élnek. 1947-ben alakult meg, 138 taggyeháza van összesen 77 országban és közel 65 millió embert képvisel. Más nemzetközi egyházi szervezetekhez hasonlóan képviselteti magát nemzetközi szervezetekben.

A Lutheránus Világszövetség az ENSZ-szel tart kapcsolatot. Egy képviselője van New Yorkban, egy pedig Genfben. Fő szakterülete, az ENSZ-szel a „humanitarian service”, az „emberiségért való szolgálat”, ami a békéért való törekvést és a békére való nevelést is jelenti. Az LVSZ szükség esetén nyilatkozatokat ad ki, és hivatalos levelezést folytat NGO-kal, IGO-kal, államokkal, és civil szervezetekkel, ezzel is kifejezésre juttatva álláspontját és felelősségének megélését a világban.

Az LVSZ több gyűlést is szervezett Afrikában pl. a békéért, 2002-2005 között, amin rendszeresen 53 ország 252 képviselője vett részt.⁴² Ezek a gyűlések „practical action”, gyakorlati cselekvés”-re készítették a résztvevőket térségükben.

41 Mt 5,9

42 PROVE Peter: A Lutheránus Világszövetség külügyi osztályvezetője. Személyes interjú. 2005. augusztus 23.

2.3.2 Az LVSZ tevékenységei

Keresztény – muszlim párbeszéd

Az LVSZ nagy hangsúlyt fektet a keresztény – muszlim párbeszédre. Ma Európában egyre több muszlim él. Az LVSZ nem európai szervezet, nem csupán ezért érdeklődik az keresztény-muszlim párbeszéd. **Az egyház nem csukhatja be a szemét, nem tehet úgy, mintha nem létezne olykor egyfajta keresztény – iszlám konfliktus.** Az LVSZ mindig is törekedett a hívő emberek összefogására. Tette és teszi ezt azért, mert különböző vallású emberek gyakran egy munkahelyen dolgoznak, egymás munkatársaként, azért fáradozva, hogy munkájuk eredményeként más embereknek segíthessenek. Erre példa a Lutheránus Világszövetség által fenntartott Augusta Victoria kórház Kelet-Jeruzsálemben, ahol az alkalmazottak többsége ebben az evangélikus intézményben muzulmán.⁴³ A közös jó érdekében együtt dolgoznak azokért az emberekért, akik Ciszjordánia élnek. A Lutheránus Világszövetség, Világszolgálati Osztálya (VO), szerte a világon különböző projekteket vesz részt, és az 5000 területi alkalmazott 40%-a nem keresztény. Ezzel is azt bizonyítja az LVSZ, hogy lehetséges az együttműködés egy közös cél érdekében.

Vajon milyen szerepe van a vallásnak a keresztény – iszlám konfliktusokban? Hogyan tud a vallás békét és harmóniát teremteni? Ezek azok a kérdések, amikkel az LVSZ foglalkozik. Az LVSZ munkája során mindig figyel arra, hogy a különbözőségek ellenére más hittradíciókat tiszteletben tartson. Más hitben lévő emberek is képesek arra, hogy egymással közös gondjukat megosszák és tapasztalataikkal gazdagítsák egymást.

A Lutheránus Világszövetség nyilatkozatai, munkatervei

A Lutheránus Világszövetség **nyilatkozatokban fejt ki álláspontját több témakörben** is. Az alábbiakban néhány témakört mutatok be, amelyekből kiderül az a széles spektrum, aminek a mentén az LVSZ halad. Háttér tanulmányok is készülnek, amelyek segítségével egy-egy nyilatkozatot elkészítenek, illetve olyan munkaterveket is kidolgoznak, amelyek konkrét projektek megvalósulására irányulnak.

43 WULFHORST Ingo: Diapaxis for Peace and Reconciliation – An LWF Perspective. Lutheran World Information. LWF. Geneva, 2005.04. 4.p.

Felekezet közötti összefogás Afrika békéjéért⁴⁴

Az LVSZ Afrikával foglalkozó munkatervei és nyilatkozatai konkrét cselekvéseket is megfogalmaznak. A johannesburgi deklarációban (2002. október) öt témakörben fejtik ki álláspontját az LVSZ:

- I.** Az emberi élet védelme érdekében munkálkodnak Afrikában. A békéért és az erőszakos konfliktusok ellen fejtik ki tevékenységüket, amely felekezet közötti összefogást jelent.
- II.** Afrika egységében bíznak, mint jövőképben.
- III.** Felekezet közötti összefogáson dolgoznak
 - a) Más vallási tradíciókat tiszteletben tartanak
 - b) Úgy tanítani minden felekezetnek saját híveit, hogy tiszteletben tartsák más vallások hitét
 - c) Küzdeni azért, hogy a vallások közötti különbségek ne okozzanak erőszakos cselekményeket
 - d) Az afrikai béke érdekében erősíteni más vallásokkal a kapcsolatot
 - e) A gyerekeket úgy nevelni iskolai oktatási programok keretében, hogy más vallásokkal szemben toleránsak legyenek.
- IV.** A konfliktusok békés megoldásán dolgoznak
 - a) Nyilatkozatok kibocsátásával, a vallási tradíciók és értékek figyelembevételével fáradoznak a megbocsátás és megbékélés irányában
 - b) Mindenkit bátorítanak – férfiakat, nőket, fiatalokat és gyerekeket – a béke építésére
 - c) Tisztelni és tanítani azokat az egyedi és értékes kulturális elemeket, amelyek az igazság és béke felé vezetik Afrika közösségét
 - d) Előtérbe helyezni az emberekben azokat a képességeket, amelyek segítenek a konfliktusok megoldásában
- V.** Az emberi jogok és fejlesztések támogatása az afrikai kontinensen
 - a) A vallásszabadság gyakorlása, más vallások tiszteletben tartása, a nemzetközi emberi jogok figyelembe vételével
 - b) Az emberi jogok és emberi felelősség hangsúlyozása, a nemzetközi humanitárius jog valamint erkölcsi és etikai értékek figyelembe vétele
 - c) A vallási hatáskör kihangsúlyozásával a politikai vezetők befolyásolása a béke és nem a háború lehetőségének választása mellett.⁴⁵

44 Háttér: a legdinamikusabban növekvő emberi közösségek Afrikában vannak.

45 Public Statements and Letters in the Area of International Affairs and Human Rights. LWF.Geneva, August 2002-July 2004. 8-9.p.

A munkaterv alapján kiderül az LVSZ egyértelmű és határozott elkötelezettsége a béke megteremtése érdekében. Azokra az egyházi hagyományokra épít, amelyek meghatározzák az egyház hívő népének alapvető magatartását.

A nyilatkozatokat olvasva egyértelmű elkötelezettség érződik ki az LVSZ tagegyházai iránti hűségéről és féltő gondviseléséről. Azokat a cselekvési terveket, amelyeket kidolgoztak és végrehajtottak, egyértelműen önzetlenül keresztény elkötelezettségből és a másik ember iránti szeretetből tették. A Lutheránus Világszövetség ezzel a magatartásával a nemzetközi egyházi szervezetek élvonalában együttesen küzd az emberi jogokért és az emberek életkörülményeinek javítása érdekében.

Az LVSZ foglalkozik nyilatkozataiban és munkaterveiben az összes kontinentet érintő kérdésekkel. Amikor valamiféle **igazságtalanság, vagy jogsértés történik, ott van mondanivalója az LVSZ-nek.** Butánból sok menekült megy át Nepálba. A butáni menekültek helyzete Nepálban pl. komoly emberi jogokat sértett, amely ellen szintén felemelte hangját a Lutheránus Világszövetség.⁴⁶ Az 1992-óta tartó menekült-krízis kezelésében humanitárius segítségnyújtáson keresztül az LVSZ a kezdetektől aktívan részt vett. Ma százezer ember él hét menekülttáborban Nepálban. Leveleiben és nyilatkozataiban a kritikai hang mellett, mindig megoldási lehetőségeket is kínált. Vannak esetek, amikor békéltető félként, mintegy semleges harmadikként vesz részt az LVSZ, erre volt példa, amikor Dél – Afrikában KwaZulu Natal tartomány és Dél – Afrika között ellenséges magatartás alakult ki.⁴⁷ A Lutheránus Világszövetség főtítkárának személyes közbenjárására nem alakult ki háború.

A Közel-Keleten Irak és a Palesztin – Izrael közötti konfliktusnál egyértelmű állásfoglalása volt az LVSZ-nek. **Az iraki háborúnál furcsállotta az LVSZ, hogy amíg az iráni és iraki háború zajlott, addig Irakot, amely akkor bevetett vegyi fegyvereket Iránnal szemben, támogatta az Egyesült Államok (Reagan) és az Egyesült Királyság (Thatcher).** A Palesztin - Izrael konfliktus esetében, Izraelnek el kell hagynia az elfoglalt területeket, és a lerombolt palesztin iskolák és kórházak után kárpótlást kell adnia a palesztinoknak.⁴⁸

Nyilatkozataiban az LVSZ tematikusan felépített eseményekkel foglalkozik, mint a gyermekek védelme, klímaváltozás, gazdasági igazságosság, terrorizmus.

46 I.m.: 18.p.

47 I.m.: 17.p.

48 37.p.

2.3.3. LVSZ nagygyűlések 1990-től

Az LVSZ **hat évente nagygyűléseket tart.** A nagygyűlések tematikáját végignézve láthatjuk, hogy egyrészt mindegyiknek van egyházi fő témája, másrészt szekcióülések mellett, a nagygyűlés nyilatkozatokat ad ki, célkitűzéseket fogalmaz meg a világ problémáival, konfliktusaival foglalkozva.

1990-es curitíbai nagygyűlés (Brazília)

A téma: „Meghallottam népem kiáltását” - így szól az Isten.

Nyilatkozatok: Namíbia függetlenségéért, dél – afrikai emberi jogokért

Cselekvési tervek: Brazília emberi jogok, Balti Államok rendszerváltása, közép-amerikai béke folyamatok támogatása, Palesztin konfliktus, Anglikán – Evangélikus kapcsolatok

1997-es hong – kongi nagygyűlés

Téma: Krisztusban tanúságra elhívva

Nyilatkozatok: Jeruzsálem, vallásszabadság, Kelet Timor, emberi jogok

Cselekvési tervek: Közös megigazulástan deklarációja a Római Katolikus Egyházzal, az LVSZ dialógusai, Anglikán – Evangélikus kapcsolatok, az LVSZ és az ökumenizmus, nők egyházi szolgálatra felszentelése, az egyház szerepe és segítése a HIV/AIDS fertőzöttek körében

2003-as winnipégi nagygyűlés (Kanada)

Téma: Gyógyulást a világnak

Nyilatkozatok: Az Amerikai Egyesült Államok túlzó egyoldalú részvétele a nemzetközi politikában, az Egyesült Államok és a Kiotói Protokoll, Palesztin – Izrael konfliktusa,

Cselekvési tervek: Gyermekvédelem az erőszakkal szemben, családi erőszakkal szembeni harc.

A nagygyűlések témái a világban zajló folyamatokkal és problémákkal foglalkoznak. Az egyházak a világban élnek, ezért kötelességük, hogy mindent megtegyenek az emberi méltóság és emberi jogok érvényesítése és a természet értékeinek védelme érdekében. A nagygyűlések nyilatkozatai és cselekvési tervei mindig konfliktus- és krízis feloldást is szolgálnak, a figyelemfelkeltés mellett. A konfliktusokat időben kell kezelni, ezért nem lehet szótlanul, némán maradni az egyházaknak, amikor gond van. Az egyházak a politika számára olykor lelkiismeretként is fellépnek. A Lutheránus Világszövetség tagegyházai és az emberek iránt érzett

felelősséggel végzi szolgálatát a teremtett világban.

2.4. VATIKÁN

2.4.1. A Vatikán szerepe a nemzetek életében

A pápát, mint a katolikus egyház fejét, a középkorban egészen a XIX. századig úgy tekintették, mint vallási uralkodót. Amikor 1870-ben a Szentszék területét Olaszországhoz csatolták és Róma lett az Olasz Királyság fővárosa, merült fel a Szentszék jogi helyzetének rendezése. Erre azonban csak 1929-ben, a Szentszék és az Olasz Királyság között létrejött lateráni szerződés megkötésével került sor. (Ezt legújabban 1984-ben az Olasz Köztársaság és a Szentszék között létrejött konkordátum egészítette ki.) **A lateráni szerződés a Szentszéknek Vatikán néven ismerte el; területét semlegesnek és sérthetetlennek nyilvánították.** XI. Pius pápa 1929-ben a lateráni egyezmény aláírása idején a következőket mondta: „Ez a terület kicsi, mégis kijelenthetjük, hogy a világon a legnagyobb, hiszen itt található a Bernini által tervezett oszlopcsarnok, Michelangelo kupolája, a gyönyörű galériák, a kertek és a könyvtárak számos tudományos kincse, valamint az Apostolok Fejedelmének sírja.”

Az államiság kritériumáról szólva azt mondhatjuk, hogy nincsenek szabályok sem az államterület nagyságára, sem az állam lakosságának számszerűségére vonatkozóan. Napjainkban hatalmas kiterjedésű és milliós lakossággal rendelkező államok mellett igen kis területtel és csekély lakosságszámmal is léteznek államok és vesznek részt a nemzetközi kapcsolatokban ún. mikro-államként. Ezek a mikro-államok napjainkban az államközi életben a múlthoz képest aktívabban vesznek részt. Európában hagyományos mikro-államok pl. a Vatikán, Lichtenstein, Monaco és San Marino.

A **Vatikán** sajátosságára és speciális szerepére szeretném a hangsúlyt helyezni, mely állam **a világ legkisebb állama**. Területileg alig haladja meg a 44 hektárt (0,5 négyzetkilóméter).. Más törpeállamok, így a 160 négyzetkilométeres Lichtensteini Hercegség vagy a 61 négyzetkilométeres San Marinó egyenesen hatalmasnak tűnhetnek mellette. Még a 195 hektáros Monacói Hercegség is nagyobb nála. E kicsiny állam területén található ugyanakkor a világ legnagyobb temploma, a Szent Péter – székesegyház, továbbá a világ egyik legnagyobb

palotaépítménye, amely mintegy ezer helyiségből áll.

Az 1551-ben, még a jezsuita rend alapítójának életében megnyílt egyetemen – Pontifica Universitas Gregoriana – tizenkét pápa végzett, közöttük XI. Pius és a nagy hírű XIII. Leó. Ma több, mint 60 nemzet diákjai tanulnak a falai között.

A főtemplomokon és egyházi intézményeken kívül a Szentszék birtoka még a Castel Gandolfo-i apostoli palota, amely 1626 óta a pápák nyári rezidenciája. Az épület az Albanói-tó partján álló magaslaton helyezkedik el, 426 méterrel a tengerszint fölött.

A Vatikán lakossága igen csekély számú: a lakosok állampolgárságának sajátossága, hogy a kérdéses személyek vatikáni funkciójához kötődik. A vatikáni alkalmazottak megőrzik eredeti állampolgárságukat: ugyanakkor vatikáni alkalmazásuk alatt vatikáni állampolgárságot nyernek. Ez mindaddig fennáll, amíg el nem hagyják a vatikáni szolgálatot.

A pápa kormánya tényleges joghatóságot gyakorol a Vatikán területén. Ugyanakkor kétségtelen, hogy ez a joghatóság korlátozott: Olaszország szolgáltatja számára a közműveket (víz, gáz, elektromosság stb.) A Vatikánnak saját hadserege, rendőrsége, postája, bélyege, vasútja és benzinkútja van. Régi múltra tekint vissza a Vatikán nagyszerűen szervezett rendfenntartó és őrszolgálat is. A pápai rendőrök olyan katonaviselt olaszok, akik mind a polgári, mind az egyházi hatóságoktól is megkapták az erkölcsi bizonyítványt és legalább 175 cm magasak. Feladatuk, hogy fönntartsák a rendet a vatikáni kertekben, ahol egyébként a laktanyájuk is található és ők a palota rendőrei is. A vatikáni rendfenntartók legismertebb részlege az önálló közösséget képező svájci gárda. A gárdisták alkotják a pápa testőrségét is. 3-5 éves szerződéssel szolgálnak a Vatikánban, és ezalatt nem házasodhatnak meg. Látványos vörös-sárga-kék díszegyenruhájuk. A Vatikánban egy börtön is található, amelynek pl. 1939-ben egyetlen lakója a Vatikáni Könyvtár hajdani könyvelője volt, akit sikkasztással vádoltak. A postahivatal XI. Pius által épített egyszintes épületben működik, amely telefonszolgáltatást is nyújt. A vatikáni bélyegek pedig olyan keresettek, hogy nyomtatásuk a Vatikán egyik fő iparága lett. A Vatikánnak saját napilapja van, amely a fontosabb nemzetközi híreken és eseményeken kívül a pápai bíróságon folyó eljárásokról, a pápa tevékenységéről és programjáról is tájékoztat. A Vatikánnak saját nyomdája, televízió- és rádiója is van. A Vatikán több „ipari” tevékenységet is folytat, mint pl. mozaikkészítés, falikárpit-készítés, kéziratok restaurálása és a könyvkötés. A Vatikáni Könyvtár világhírű és mára már valóságos labirintus. A könyvtár gyűjteményében több mint hatezer ősnymotatvány is található. A Vatikáni Levéltárban tárolt közel 100 ezer kötet, doboz és iratköteg némelyike akár kétezer dokumentumot is tartalmaz.

A Vatikán nemzetközi kapcsolatokban való részvételét semlegessége határozza meg: olyan nemzetközi rendezvényeken vesz részt, amelyek a békés kapcsolatok fenntartásával állanak összefüggésben. A Vatikán nem tagja az EVT-nek és EEK-nak sem, de megfigyelői státusszal képviselteti magát. Az ENSZ-ben és más nemzetközi szervezetekben, mint az Európai Unió, Európa Tanács, Nemzetközi Világkereskedelmi Szervezet (WTO), Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, Amerikai Államok Szervezete, Arab Liga, a Vatikán megfigyelőként tevékenykedik. Az ENSZ-ben a Vatikán New Yorkban, Genfben és Bécsben képviselteti magát. Bécsben még a Nemzetközi Atomenergiái Hivatalnál, a Nemzetközi Környezetvédelmi Hivatalnál és a Nemzetközi Ipari Fejlődés Hivatalánál van megfigyelő státusza. Egyes nemzetközi szervezetekhez állandó missziókat is küld. Számos többoldalú nemzetközi szerződésnek részese. (Pl. a diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961-es bécsi egyezménynek.) Részt vett pl. az ENSZ harmadik tengerjogi konferenciáján, vagy az 1989-ben Mexikóban megtartott világnépesedési konferencián. A Vatikán számos állammal tart fenn kétoldalú diplomáciai kapcsolatokat ún. nunciaturák (nagykövetségek) útján. A Magyarországgal a II. világháború után megszakadt diplomáciai kapcsolatok helyreállítására 1989-ben került sor. **A pápát hivatalos útjai során az államok államfőként fogadják. Említésre méltó Kada Lajos neve, aki eddig a Vatikán történetében az egyetlen magyar nuncius volt.**

2.4.2. A Vatikán konfliktuskezelése

A vatikáni konfliktuskezelés kiterjed társadalmi, nemzeti, nemzetközi és államközi konfliktusokra.

„1. 1980-ban, a Chile és Argentína közötti konfliktust Angelo Sodano bíboros államtitkár, akkor még nuncius, harmadik semlegesítést békéltető tárgyalással oldotta meg a Vatikán részéről. Ezzel sok ártatlan életet mentett meg a háború borzalmaitól.

2. 1986-ban a Fülöp Szigeteken polgárháború tört ki, amit Sin bíboros vezetett le vér nélkül, szintén sok emberi életet megmentve az agresszív cselekményekben való véres részvételtől.

3. Az Indonéziából kiszakadt Kelet-Timor is konfliktus által övezett terület volt, végül tárgyalásos úton Belo püspök ismertette el Kelet-Timor függetlenségét.

4. Említésre méltó a magyar példa, ahol Mindszenty József bíboros ellenállt a kommunizmus időszakában, és közel húsz évig élt emiatt Budapesten az Amerikai Egyesült Államok

Nagykövetségén.”⁴⁹

Azt gondolom, hogy a Vatikán komoly erőfeszítései a megbékélés érdekében egyértelműek. Nem öncélúan, hanem a krisztusi parancsnak megfelelően végzi szolgálatát a világban. A Vatikánhoz közel háromezer püspökség, és más egyházi intézmények is tartoznak a világon.

A Vatikán a világ egyik legfiatalabb, mégis legnagyobb múltra visszatekintő állama. Modern, gépesített korunk számos vívmányát céljai szolgálatába állítja, ám szokásai és hagyományai sok száz esztendőre nyúlnak vissza. Alig 0,5 négyzetkilométernyi területéről a földkerekség minden szegletére kiterjed a befolyása.⁵⁰

2.5. MAGYAR ÖKUMENIKUS SEGÉLYSZERVEZET (MÖSZ) – HUNGARIAN INTERCHURCH AID

2.5.1 A karitatív szolgálat helye az egyházakban és a társadalomban

Ma az egész emberiség a **humanitás válságát** éli át. Egyfelől az euró-atlanti világban végbemenő gyors fejlődés a modern kultúra terjedését is magával hozza, és ez olyan elemeket is hordoz magában, amelyek nemcsak nem segítik elő a humanitás kibontakozását, hanem egyenesen inhumánus következményekkel járnak. Másfelől ismeretes az a tény, hogy jelenleg nincs az emberiségnek közös álláspontja a humanitás tartalmáról. **A modern embert jellemzi az individualista szemlélet, amely a humanitást az egyén oldaláról közelíti meg, és kiteljesedését az egyes személyiségben látja.** A kereszténység ténylegesen részt vesz az emberiség megosztottságában és vele együtt a humanitás mai válságában. A kérdés ezért az, hogy a kereszténység hagyományos kötődései mellett, hogyan tudja magáévá tenni az emberiség közös

49 SOMORJAI Ádám: A Vatikán Államtitkárságán szolgáló magyar tisztviselő. Vatikán. Személyes interjú. 2005. június 21.

50A disszertációhoz való anyaggyűjtés során lehetőségem volt 2005. június 19-22 között a Vatikánban az államtitkárság munkáját tanulmányozni, különös tekintettel a Vatikán államok közötti konfliktuskezelő képességére. Lenyűgözött az a szervezethez és profizmus, ahogyan a Vatikán végzi tevékenységét. Azt gondolom, hogy az egyháznak ma is a hagyományos értékrendjét kell tovább adnia, különösen a szekularizált világban a hívők és nem hívők számára egyaránt.

ügyét. Mert ha nem csoportérdekeket, hanem az emberiség ügyét akarja szolgálni, akkor szükségképpen revideálnia kell az individualista humanizmushoz való viszonyát, és a közösségi humanitás irányába kell orientálódnia. A szolgálat szelleme és a reménység együttvéve adja meg az emberek iránti nyitottságot, amely küldetésünk teljesítésének feltétele.

Krisztus népét, az új közösséget Isten nem vette ki a világból. A keresztények benne élnek az emberiség sorsközösségében. Számukra ugyanúgy, mint az emberiség más tagjainak, nem mindegy, hogy az emberiség milyen irányba halad. A keresztény ember azonban Jézus Krisztusban való hite által különösképpen is el van kötelezve arra, hogy törődjék embertársaival. Isten ígéje nemcsak a személyes emberi élet kérdéseiről szól, hanem irányt mutat az emberi együttélés alapvető életszabályaira. Jézus Istennek ezt a jó akaratát, amely az emberek életét rendezi, és amely az emberi életnek igazi értelmet ad, a szeretet kettős parancsolatában foglalja össze: szeresd az Urat, a te Istenedet, és szeresd embertársadat! Jézus minden szavával és egész életével tanúskodott arról, hogy a szeretet kettős parancsolata feltétlen egységet alkot. Nem lehet Istent szeretni embertársaink szeretete nélkül. Korának szokásos rangsorolása volt: először Isten, azután az ember. Jézus ezt is megfordította: követelte, hogy az oltár elől is távozzunk, ha nem intéztük el peres ügyünket embertársunkkal.⁵¹

A karitatív szó a "caritas" latin szóból ered, ami azt jelenti: szeretettel való szolgálat. Következik tehát a keresztény alapvető tanításból is az, hogy az egyházak karitatív szervezeteket működtetnek a társadalomban. Mindezt nem öncélúan teszik, hanem ezzel a szolgálattal is rámutatnak arra a közös felelősségre, amely összefogásban tud igazán megmutatkozni. A közös felelősség az élet törvényévé teszi az összefogást: a közös cselekvést. Az egyház számára a világ békéje olyan nagy ügy, hogy annak érdekében háttérbe kell állítani minden ideológiai különbséget és ellentétet. Krisztustól tanult szeretettel fel kell vállalnia az együttműködést mindazokkal, akik az emberiséget egy világhatalmasztrófától akarják megmenteni, és ezért igazságosabb társadalmi rendért, a háború ellen és a békéért küzdenek. Erre a széles körű együttműködésre az emberré lett Jézus Krisztus hív minket: ha hiszünk benne, és követjük őt, akkor nem felejthetjük el, hogy a nem hívő ember is embertársunk, Isten teremtménye, testvérünk, akinek életéért és jólétéért Isten előtt felelünk.

Vizsgálva a mai társadalom strukturális és mentalitásbeli változását, azt kell mondanunk, hogy a szeretetotthonok száma ma nő az egyházakban, mivel a társadalom úgy rendezkedik be, hogy a tehetetlenné váló idősokkal nem tudnak mit kezdeni a családok. Említésre méltó a

51 Mt 5,23

fogyatékosokkal való foglalkozás is az egyházi szeretetotthonokban. Az egyház szeretettel fordul minden ember felé. **II. János Pál pápa kijelentette** 1987. évi apostoli útjának végén: **„Legnagyobb kincs az emberi személy.”** Mindig fontos volt az egyházak számára, mint alapvető feladat is, a szeretetszolgálat az emberek között. A karitatív, humanitárius szolgálatnak helye van az egyházakban és a társadalomban.

2.5.2. Magyar Ökumenikus Segélyszervezet tevékenysége

A rendszerváltás után sorra alakultak karitatív, humanitárius szervezetek Magyarországon. Ilyen volt a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet (1991), a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, vagy a Baptista Szeretetszolgálat. A karitatív szervezetek közül kimagaslik a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet, de nemcsak Magyarországon, hanem nemzetközi téren is jelentős.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat elsősorban Magyarországon, illetve Erdélyben és Kárpátalján végez komoly humanitárius munkát. A Baptista Szeretetszolgálat főleg Afganisztánban és Srí Lankán végez szolgálatot. A Baptista Szeretetszolgálat munkája során a missziót tartja szem előtt, vagyis a bajba jutott emberek segítése közben egyfajta hittérítő munkát is végez.

A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet (MÖSZ) nem végez hittérítő munkát, hanem a professzionális humanitárius elveket tartja szem előtt és így segít a rászorulókon. Az istenhitből és krisztushitükből nem passzivitás, hanem aktivitás következik, és ez mozdítja előre az Ökumenikus Segélyszervezet munkáját. **A Code of Conduct**, ami a Nemzetközi Vöröskereszt, a Vöröskereszt Mozgalom, valamint az NGO-k eljárásának elvi alapja a Katasztrófaelhárítási Programokban a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet számára is **alapkövetelmény.**⁵²

A segélyszervezetek és szeretetszolgálatok terjedése is egyfajta értékrendet jelezve indult útjára az egyházak életében. **A segélyszervezet az egyház kinyújtott karja az emberek felé.** Az Egyházak Világtanácsa, segíti az egyházi segélyszervezeteket az ACT- International főosztályán Genfben. Az Act- International főosztályt az Egyházak Világtanácsa és a Lutheránus Világszövetség hozta létre. Az Egyházak Világtanácsa és a Lutheránus Világszövetség nem egyház, hanem világszintű NGO. Az ACT-International (ACT) fő célja a nehéz helyzetbe jutott

⁵² Code of Conduct: erkölcsi mérce, amihez tartja magát a MÖS is.

országokon, népeken való segítség. Vannak tagegyházai, donorjai és cselekvő segélyszervezetei, akiken keresztül végzi tevékenységét. A fejlett világból (Észak) származnak főként a donorok és segítségüket főleg a harmadik világ (Dél) veszi igénybe. Miután megtörtént a káreset, az igényt jelentik az ACT-hoz. A tagegyházakban vannak olyan személyek, akiket előre kijelöltek a minősített helyzet esetén történő cselekvésre. A támogatási igényt jelentheti a tagegyház kijelölt csapata, a segélyszervezet, vagy az ACT maga, így elsőként felkeresve a bajbajutottakat. Létezik egy „Rapid Respond Fund”, „gyors reagálású alap”-ja az ACT-nak, amely 50.000 USD keretből áll. Amíg az adakozás folyik, addig ebből támogatják a bajbajutott embereket. Amennyiben egy országban több segélyszervezet van, akkor felosztják egymás között a munkát. Az eredményt a helyi nemzeti egyházi képviselő ellenőrzi.

Az ACT kezelési módja:

1. „A válságban gyors segítségnyújtás
2. Rehabilitációk: kezelések
3. Hosszú távú fejlesztések
4. Készenléti terv vész-helyzet esetére
5. Tanácsokat adnak vész-helyzet esetén, vagy előtte készítik fel az embereket, hogy mit kell tenni, ha kialakul a vészhelyzet”⁵³

A 4. és 5. pont inkább a prevenció kategóriájába tartozik. Vészhelyzet esetén természetesen lelkeszi, pasztorális segítséget is tud biztosítani az ACT szakemberein keresztül.

A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma az Európai Unióba való belépés után **Nemzetközi Fejlesztés elnevezésű főosztályt** nyitott. Ez a főosztály kifejezetten az EU normáihoz igazodó fejlesztési együttműködéssel foglalkozik.⁵⁴ Nemzetközi vagy akár hazai válsághelyzetekben is pályázatokon keresztül igényt tart az egyházi humanitárius jelenlétre.

A civil-katonai együttműködés fontos, mivel válsághelyzetben a katonai jelenlét mellett az egyházi humanitárius jelenlétre is számítani kell. A válság kezelésekor előfordulhat adott esetben, hogy a hadsereg segítségét kell kérni, hogy a segélyszállítmányokat a segélyszervezet el tudja vinni a kért helyszínre. Általában egy segélyszervezetnek figyelnie kell arra, hogy pártatlan, semleges és független legyen, ezért a hadsereg segítségét csak abban az esetben kéri, ha nem biztonságos a szállítmány célba juttatása. A polgári – katonai együttműködés fontos feladata, amely középtávú célként fogalmazódik meg a polgári – katonai erőforrások

53 RAKUBA White: ACT International igazgatója. Személyes interjú. EVT, Genf, 2005. augusztus 30.

54 www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikanak/Nem.../NEFE_politika.ht

kihasználása, a humanitárius feladatok támogatása, és a katonai műveletek sikerének biztosítása.⁵⁵ A civil-katonai együttműködés minden területre kiterjedő összefogás megteremtése a helyi lakossággal és az intézményekkel a parancsnok hadművelési területén belül abból a célból, hogy olyan polgári feltételek jöjjenek létre, amelyek a lehető legnagyobb erkölcsi, anyagi és katonai előnyöket biztosítják a parancsnokok számára.⁵⁶

A MÖSZ az eltelt több mint egy évtized során elért és támogatott országok számát tovább bővítette, mellette pedig tovább folytatódott az addigi térségek segélyezése is. Oroszország-Kaukázus, Románia, Afganisztán, Irak, Irán, Szerbia és Montenegró, Ukrajna valamint Kárpátalja mellett, a palesztin menekülttáborokban nyomorgók és a szökőár sújtotta Srí Lankán élők megsegítésében is jelentős szerepet vállalt.⁵⁷ A humanitárius tevékenység kiterjedése szempontjából az egyik legjelentősebb esemény, az Európai Unió Humanitárius Segélyek Hivatalától (European Commission Humanitarian Aid Office, ECHO) – első magyar segélyszervezetként – elnyert észak-kaukázusi segélyprogram 200.000 eurós támogatása. Magyarországról első és egyedüli segélyszervezetként írt alá együttműködési megállapodást a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet az Európai Bizottság Humanitárius Szervezetével, az ECHO-val. Az uniós humanitárius szervezethez történő pályázatok benyújtásának alapfeltétele a szerződés aláírása. A 2004-ben belépett tíz állam közül csak a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet, illetve két cseh és egy lengyel segélyszervezet vált tagjává az említett szervezetnek. Az ECHO-t 1992-ben alapították. Alapításától kezdve több mint 100 országban finanszírozott és koordinált humanitárius segítségnyújtást az EU tagállamain kívül.⁵⁸ A világ egyre több térségében való segítségnyújtás mellett a hazai humanitárius katasztrófák (Hernád-menti árvíz, bakonycsérnyei sárfolyam) esetében is minden alkalommal az elsők között érkeztek a helyszínre az Ökumenikus Segélyszervezet munkatársai. Jó, hogy az egyházi karitatív szervezetek mára már mindenütt ott vannak, de egyre több a feladatuk is.

A MÖSZ több osztályt működtet, amelyek az igazgató irányítása alatt végzik tevékenységüket. Ilyenek pl. a Tájékoztatás, Adománygyűjtés, Kommunikációs Osztály, Gazdasági Osztály, Hazai Szociális Intézmények Osztálya, Humanitárius és Fejlesztési osztály, EU-Team. Az igazgató döntéseit elemzi a felügyelő bizottság, amely 14 tagból áll (4 református, 3 evangélikus, 1 metodista, 1 unitárius, 1 magyar ortodox, 1 bolgár ortodox, 1 román ortodox, 1

55 PADÁNYI József: Polgári – katonai együttműködés a békefenntartó műveletek során. ZMNE. Budapest, 2001. 6.p.

56 A civil-katonai együttműködés (CIMIC) lehetőségei a háborús műveletekben. Budapest, 2004. 10.p.

57 Közhasznú tevékenységről szóló tartalmi beszámoló 2004. Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. 4.p.

58 Közhasznúsági jelentés 2003. Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. 2.p.

szerb ortodox, 1 fő az üdvhadseregtől). A közgyűlés pedig jóváhagyja az igazgató és a felügyelő bizottság jelentését.

A Humanitárius és Fejlesztési Osztály hosszú távú fejlesztőprogramokon dolgozik. A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet már 1995 óta jelen van Csecsenföldön, ezért a térség problémáinak ismeretében tudja alakítani programjait. Az élelmezési gondokkal küzdő térségben, 2 helyszínen: Naurszkajában és Groznijban ingyenkonyhákat működtetnek. A konyhákban a hét minden napján, naponta összesen ezer fő juthat meleg ételhez. A program célcsoportjai elsősorban egyedülálló időskorúak, több gyermekes családok, egyedülálló anyák több gyermekkel, illetve a fogyatékkal élő emberek és gyerekek voltak. A grozniji 49.sz. iskolát is felújították, ahol ennek eredményeképpen megnőtt a tanulók létszáma. Ugyanezen iskola tanulói (672 tanuló) tanszertámogatásban részesültek.

A MÖSZ 2004-ben tovább folytatta humanitárius tevékenységét Afganisztánban, amit 2001 óta végez folyamatosan a közép-ázsiai országban. A Segélyszervezet célja az, hogy tovább folytassa a korábban megkezdett tevékenységeit, illetve új feladatokat vállaljon. A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma által is támogatott programok elsősorban iskolák építésére és berendezésére, diákok taneszköztámogatására, valamint az egészségügyi ellátás javítására irányulnak.⁵⁹ Mivel a világ lakosságának 70%-a analfabéta és 50%-a rossztáplált, a segélyszervezetek, akárcsak a MÖSZ, nagymértékben hozzájárulnak az ezekből a problémákból adódó konfliktusok kialakulásának enyhítéséhez.

A Közel-Keleten Irakban, Iránban és Palesztinában folyik humanitárius munka. Irakban a Segélyszervezet azonnal reagált a válságra 2003-ban, és egy hosszabb távú humanitárius segélyprogramot dolgozott ki, melynek helyszínéül a Bagdadtól 80 km-re, észak-nyugatra fekvő Dujajl városát jelölte ki. A tervezett programnak két fő pontja volt, az első a helyi rászoruló lakosság gyógyszerrel történő ellátása, a második a település egyik iskolájának felújítása. Iránban a 2003 karácsonyán Bam városban és környékén pusztító földrengés károsultjait segítette a Segélyszervezet. Átmeneti szállásokat épített a földrengés-károsult családok számára, és az ivóvízhiányt enyhítette. Az ivóvízhiány egyébként az elkövetkező évszázad legfontosabb problémájává léphet elő globálisan is. A Palesztina területén fekvő **Gázai-övezetben** 2000. október 9. óta az izraeli hadsereg teljes illetve részleges lezárást helyezett érvénybe, melynek nyomán a nyugati parttal való kapcsolattartás lehetetlenné vált. Mivel az összes alkalmazott illetve munkás mintegy 30 százaléka Gáza déli részében lakik, az útkadályok miatt nem tudtak eljutni a

⁵⁹ Közhasznú tevékenységről szóló tartalmi beszámoló 2004. Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. 8.p.

munkahelyükre, s egyre többen veszítették el állásukat. A záratok miatt a betegellátás akadozott, a gyógyszer-és gyermektápszer-szállítmányok is késtek. A gazdasági élet megbénult. A nyugati partról alig érkeztek élelmiszerek, így az árak az égbe szöktek, mivel a szállítás és a vámolás költségei körülbelül másfélszeresére nőttek.⁶⁰ A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet a Magyar Külügyminisztérium felkérése alapján a leghátrányosabb helyzetű – menekülttáborokban élő – családok élelmiszer-segélyezésére irányuló humanitárius akció indításáról döntött. A program célcsoportjába a három legnagyobb gázai menekülttáborban: Rafahban, Khanyunesben és Djabalia Bethanonban élő, rendkívül rászoruló családok kerültek.

A **Szerbia és Montenegró/Szandzsák** területén a Segélyszervezet helyi partnerszervezetével, a Merhamet-Muslim Humanitarian Organizationnal közösen tovább folytatta a korábbi években megkezdett segélyezést. A menekültek és a helyi lakosság gyorssegélyezésére irányuló tevékenységéről átkerült a hangsúly a mezőgazdasági fejlesztő programokra, amelyek a lakosság hosszabb távon is fennálló élelmezési gondjait kívánják megoldani. A délszláv válság miatt bekövetkezett rendkívül kedvezőtlen gazdasági helyzet miatt az állatállomány a tizedére csökkent, rengeteg család megélhetése megszűnt, munkanélküliek tömegei költöztek a városokba. Az elvándorlás megállítása érdekében a Segélyszervezet üvegházakat épített és birkatenyésztést segítő programokra összpontosított. Ezekben a területeken oktatási programokat is szervez a MÖSZ, hogy a gazdasági válságot helyi szinten is megoldhassák.

A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet humanitárius munkája is bizonyítja, hogy sajnos szükség van rá, mivel ma is vannak katasztrófák, katonai konfliktusok és ebből adódóan válságok, amelyek kezelésében a Segélyszervezet nagy múltra és komoly szakmai tapasztalatra tekint vissza. Ezeket a tapasztalatokat használja és tanítja a segélyszervezet munkája során. Ezek a tevékenységek látszólag pusztán humanitárius szolgálatok, és nincs köztük háborús-katonai konfliktusokhoz. Viszont preventív szerepük lehet, ugyanis a feszültségek enyhítéséhez nagyban hozzájárulhatnak, és elejét vehetik újabb katonai konfliktusok kialakulásának.

A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet munkáját végignézve, figyelembe véve az egyházak felelősségét is a világban, azt gondolom, hogy **jól látható az az áldozatos és a másik emberre figyelő munka, amit a Segélyszervezet kifejt. Az isteni gondviselés azt is jelenti, hogy az Isten egymásra bíz bennünket.** Ez egy olyan lehetőség, amit komolyan kell vennünk, ha válsághelyzetek és konfliktusok között éljük az életünket. Az élet és a történelem azt mutatja, hogy bizony mi is lehetünk olykor azon az oldalon, amely kiszolgáltatott helyzetben van.

60 I.m.: 12.p.

2.6.KÖVETKEZTETÉSEK

Ezen fejezet értekezésem leghosszabb tartalmi egysége. E mögött azonban nem csupán a nemzetközi egyházi szervezetek történeti áttekintése áll, hanem azok tevékenységének leírása és a legújabb cselekvési területeken való szolgálatuk is. A téma szempontjából, úgy érzem, a nemzetközi egyházi szervezetek, főbb jellegzetességeit kellő tömörséggel leírtam az Olvasó számára. E fejezetben kellett kifejtenem a **nemzetközi egyházi szervezetek fellépését is konfliktusok és válságok esetében.**

Értekezésem ezen második nagy tartalmi egysége **tárgyalta a nemzetközi egyházi szervezetek feladatait és széles körű tevékenységét.** Egyes alfejezete kitértek a konkrét munkavégzési területekre is. Részletesen foglalkoztam a nemzetközi egyházi szervezetek és karitatív intézmények válságkezelésével.

Ezen fejezetet, **áttekintési és rendszerezési céllal írtam, ennek úgy érzem eleget tettem,** egyes alfejezeten belül a kutatás konkrétabb témáinak csoportosítását, más témáktól való elhatárolását is elvégeztem. A fejezetben megismertetett nemzetközi egyházi szervezetek tudományos adattartalom és szempontok alapján az **egész értekezés szerkezeti koherenciáját és hivatkozásait is szolgálják,** segítséget adnak a további konfliktuskezelési szakterület tapasztalatokkal és következtetésekkel foglalkozó fejezetek tanulmányozásához.

3. FEJEZET

NAPJAINK NÉHÁNY NEMZETKÖZI KONFLIKTUSA

3.1. A TERRORIZMUS KIALAKULÁSA ÉS OKAI /SZEPTEMBER 11 HATÁSA A VILÁGRA/

„A terrorizmus nem a 21. század szülötte. Már a korábbi évszázadokban is alkalmaztak olyan erőket, eszközöket és módszereket, amelyek rendeltetése a megfélemlítés, a rettegés és pánik előidézése volt. A terrort minden korban egy határozott cél elérése érdekében alkalmazták. Ez a cél rendszerint az erőszak alkalmazásával történő megfélemlítés volt.”⁶¹

Mit is jelent a terror? „A terror: a félelem és rettegés szisztematikus terjesztése erőszakos akciók útján (politikai célok elérése érdekében). A terrorizmus: a kitűzött (politikai) célok elérése és megtartása terror útján.”⁶²

A **terrorizmusnak** általában három alapvető **jellemzője** van.⁶³

1. nem harcolók ellen irányul;
2. bűnelkövetést és erőszakot alkalmaz a társadalom ellen, hogy előidézze annak bosszúját, reagálását vagy félelmét;
3. előre megfontolt és politikailag motivált.

Megjegyzendő, hogy a legújabb definíciók már utalnak „a vallási vagy más ideológiából eredő célkitűzésekre” is.

Az elmúlt évtizedekben lényeges és szembetűnő változás ment végbe a nemzetközi terrorizmus tevékenységében. Míg az 1960-70-es évekbeli terrorista akcióknál általában a „társadalmi forradalom” szükségessége, vagy a nacionalista-szeparatista követelések képezték az ideológiai háttérrel, addig napjainkban egyre jobban a vallási dogmák által is támogatott „Kelet-Nyugat ellentét” és a „globalizációellenesség” kerül előtérbe a terrrorszervezetek által végrehajtott akciók indoklásánál.

Bár a **terrorista** csoportok sok szempontból különböztek egymástól, a fejlett régiók

61 KŐSZEGVÁRI Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai. Egyetemi jegyzet. ZMNE. Budapest, 2003. 7.p.

62 Duden Deutsches Universalwörterbuch. Dudenverlag, Mannheim, 1996. 1527.p.

63 NATO Parliamentary Assembly Report AU 221STC/MT, 2001 október

biztonságára **veszélyt jelentő csoportok** az alábbi **közös jellemzőkkel** rendelkeznek:⁶⁴

- a csoportok bárhol a világon végrehajthatnak terrorista akciókat;
- pénzügyi és logisztikai támogatásuk átnyúlik a határokon, kevésbé függenek állami támogatásuktól;
- a terrorista csoportok széleskörűen alkalmazzák a legkorszerűbb titkosított kommunikációs eszközöket;
- céljaik megvalósítása egyre több halálos áldozattal jár;
- alkalmazott módszereik az **aszimmetrikus hadviselés** jegyeit hordozzák magukon.

A **motivációs tényezők** vizsgálatánál megállapítható, hogy a *politikai, gazdasági célú indíttatás felváltotta az ideológiai alapon működő mechanizmusokat*. A motivációknál meg kell említeni a *vallási szélsőségeséget és a nacionalizmust*. A **vallási szélsőségeség** alapján működő terrorizmust elsősorban az iszlám vallási köntösbe burkolt szervezetek jelenítik meg. A **nacionalizmus** motivációs tényező egyik legmarkánsabb megnyilvánulási formája az etnikai nacionalizmus, jellemzője, hogy hosszú ideig érezhető a hatása. Ilyenek például a délszláv (balkáni), észak-írországi, baszk, palesztin és kurd terrorista szervezetek.

A világ sok tekintetben megváltozott 2001. szeptember 11. óta. A terrorizmus megváltoztatta a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésének folyamatait, hatásai napjainkban bontakoznak ki, de egészében véve inkább katalizáló jellegűek: módosítják, befolyásolják a nemzetközi kapcsolatrendszer meghatározó trendeket, a nemzetközi szereplők magatartását és egymáshoz való viszonyát.⁶⁵

A globalizáció számos káros hatással, új veszélyforrások és kihívások keletkezésével is jár. Növekszik az életszínvonalbeli különbség a fejlett és a fejlődésben lemaradt államok között, amelyekben a gyors lakosságnövekedés is súlyosbítja a belső társadalmi-gazdasági feszültségeket. Ez elsősorban a mohamedán országokban és a kevésbé fejlett régiókban jellemző.⁶⁶ „Érdemes megfigyelni azt is, hogy minden erőszak mögött az agressziót mint „negatív erőt” kell feltételeznünk. Ez lehet egyrészt önvédelmi reflex, másrészt társadalmi minták alapján is el- vagy megtanulható magatartás.”⁶⁷

A terrorizmus elleni küzdelem a következő években az általános biztonsági kérdésekkel

64 JAKUS János: A terrorizmus elleni küzdelem általános megítélése. Tanulmány. Budapest, .2003. 30.p.

65 JAKUS János: A terrorizmus elleni küzdelem általános megítélése. Tanulmány. Budapest, .2003. 21.p.

66 Rostoványi Zsolt: A terrorizmus és a globalizáció. Válaszok a terrorizmusra. SVKH-Chapters, Budapest, 2002.

67 REUSS András és OROSZ Gábor Viktor (Szerk.): Szabadulni az erőszaktól. Luther Kiadó. Budapest, 2005. 117.p.

foglalkozó nemzetközi szervezetek napirendjének élén marad. A nemzetközi közösségekben fontos kérdés az, hogy az egyes országok milyen szerepet vállalnak ebben a világméretű feladatban. A figyelem elsősorban a terroristák elleni katonai műveletekre irányul, de a nemzetközi fellépés és együttműködés számos területen már eddig is hozott eredményeket. Még hosszabb időbe telik, amíg széles körű nemzetközi konszenzus alakul ki a terrorizmus elleni harc katonai és nem-katonai eszközeinek alkalmazása, a terrorizmust tápláló társadalmi-gazdasági bajok kezelési módjai és lehetőségei körül.

Az Egyesült Államokat ért terrorista támadás minőségi változást hozott a globális biztonságpolitikai helyzetbe, és azt gondolom, megváltoztatta bizonyos értelemben pl. a NATO szerepét is. A terrorizmust a nemzetközi közösségek ma a biztonság és stabilitás egyik legnagyobb kihívásaként kezelik.

2001. szeptember 11-ét követően a terrorizmus elleni küzdelem területén bekövetkezett események, így az Irak elleni egyoldalú katonai fellépés és a terrorszervezetek által elkövetett újabb merényletek, amellet, hogy jelentősen befolyásolták a nemzetközi politikai folyamatokat, nagy anyagi károkat okoztak és súlyos emberveszteségeket jelentettek, jelentősen befolyásolták az egyes államok intézményeinek tevékenységét, sőt részben teljesen ki is kapcsolták azokat.

A 2001. szeptemberi merényletek új stratégiai korszak kezdetét jelentik, amely a hidegháborúhoz hasonlóan tartósan meghatározza az egész világ eddig megszokott rendjét. Ez arra épül, hogy az Egyesült Államoknak Oroszország vagy Kína helyett új ellensége van, ez pedig a nemzetközi terrorizmus. A merényletek tehát a többpólusú erőegyensúlyon nyugvó világról szőtt álmokat egy időre háttérbe szorították. Az Egyesült Államok, mint egyetlen szuperhatalom, megerősítette helyzetét, és gyakorlatilag egyedül folytatja a háborúját a létező vagy képzelt ellenségeivel szemben.

A terrorizmus elleni küzdelemhez természetesen más országok is csatlakoztak és küzdenek a terrorcselekmények ellen. A terrorizmus által több, ma még pontosan nem ismert – az általános biztonságot veszélyeztető – tényezővel (kihívással) kell számolni. A világpolitikai értékrend átalakulása nem késleltethető.

3.2. BALKÁNI KONFLIKTUS

Dél-Kelet Európában a kommunizmus szétesése után biztonságpolitikailag instabillá vált a poszt-kommunista államok egy része. A korábbi Jugoszláviában kialakultak szinte „végetnemérő” konfliktusok. **A kommunizmusnak volt egyfajta integráló-összetartó ereje,** különösképpen, ha az félelemben tartotta az embereket. A II. világháború után erre az integráló szerepre Titó volt képes. 1980-tól, halála után, már elkezdett valami kialakulni lassan a térségben. A kommunizmus utolsó szakaszában lehetett már érzékelni a kezdődő problémát a balkánon, de az csak akkor „robbant”, amikor a kommunista rezsim szétesett. Ebben az értelemben Jugoszlávia egy mesterséges államszövetség volt.

Szerbia, Horvátország és Bosznia-Hercegovina között a konfliktus elsősorban ezek geopolitikai helyzetéből alakult ki. Különböző megszállt területek voltak és vannak, amelyek miatt konfliktus alakult ki és bizonyos értelemben még van ma is.

Szerbia és Horvátország között 1991-ben indult el a konfliktus. A volt jugoszláv területeken az új zónák elfoglalása volt fontos feladat. A szerb-horvát konfliktus kihatott a bosnyákokra és koszovóiakra, valamint a macedónokra is. A konfliktus okai nemzeti, vallási és gazdasági indíttatásokra vezethetők vissza.

Vallásukat vizsgálva a következők állapíthatók meg:

- horvátok: római katolikus;
- szerbek: ortodox;
- bosnyákok: muszlimok;
- albánok: muszlimok.

Bosznia-Hercegovina és Horvátország között 1994-ben aláírtak egy békeegyezményt Washingtonban. Azok az ígéretek, hogy a Nyugat segíti Horvátországot politikailag, katonailag és gazdaságilag, sokat segített a boszniai muszlimoknak is. A korábbi horvát vélemény a bosnyákokról szintén nagy mértékben megváltozott, mert korábban pl. nem akarták, hogy bosnyák muszlimok legyenek pozícióban Közép – Boszniában. A horvátok a bosnyák muszlimokkal, mindenről külön megállapodási szerződést kötöttek. **1993-ban az EU elismeri Bosznia-Hercegovinát úgy, hogy három nemzet lakik ott. 1995-ben aláírták a Dayton-i békeszerződést,**⁶⁸ amely valamennyire stabilizálta a helyzetet.

⁶⁸ A Dayton-i békeszerződés: 1. Muszlim – Horvát Konföderáció, 2. Boszniai Szerb Köztársaság.

Macedónia, mivel szegény ország, többek között ennek köszönhető, hogy nem voltak komoly konfliktusai. Viszonylag gyorsan lettek önállóak (1991). Inkább Észak-Görögországgal voltak és vannak feszültségeik, mivel korábban Görögország északi része Macedóniához tartozott. *Az ország multietnikus, multivallásos, soknyelvű és multikultúrájú, de elsősorban ősi ortodox hagyományokkal rendelkezik. Az ENSZ úgy ismerte el Macedóniát, hogy „Former Yugoslav Republic of Macedonia.” Az ENSZ és az Egyesült Államok nyomására, megszűnt a görög embargó Macedóniával szemben, amely 1992-től létezett.*

Görögország és Albánia között a kulcskérdés Epirusz volt. A görögök mindig is a görög újraegyesítésben gondolkodtak, ami Albánia észak-epiruszi részét is magában foglalja. Dél-Albániában komoly lélekszámú görög kisebbség él.⁶⁹ Komoly változás történt azonban, hiszen a görögök használhatják a nyelvüket és görög újságokat is olvashatnak, valamint határon túl is tarthatnak kapcsolatot az anyaországgal. A Görög Ortodox Egyház is támogatja az albán-görögöket, így van már egyházi görög rádió is.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni a balkánon létrejött terrorizmust sem, amelyek a következő összefüggésben jelentkezett.⁷⁰

- a muszlim fundamentalista terrorszervezetek kialakultak, amelyeknek célja, hogy Nyugat-ellenes tevékenységükhöz (dél)- európai bázist építsenek ki;
- a balkáni nemzetségek – macedóniai, koszovói és albániai albánok, más szóval az albánság, a boszniai muszlim közösség, a boszniai szerb közösség, a horvátországi szerb közösség, a szerbiai szerbek, valamint a Bulgáriában és Görögországban élő fenti diaszpórák – szervezetei.

Az egyházak politikai súlyukat tekintve is mindent megtettek annak érdekében, hogy az etnikai feszültségekkel terhelt balkáni válságban szerepet vállaljanak. „A keresztény hit és az emberi ellenségeskedés” témája állt a nemzetközi egyházi konferencia háttérében Kecskeméten⁷¹. Más volt az egyházi háttér, mint a megszokott. Nem egy szervezet rendezte, hiszen a háttérben ott volt meghívóként a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa és a Magyar Katolikus Püspökkari Konferencia, az Ökumenikus Tanulmányi Központ, és képviseltette magát az Egyházak Világtanácsa, a Lutheránus Világszövetség, az Európai Egyházak Konferenciája. A résztvevők egy része háborúból jött: Szarajevóból, Macedóniából, Szerbiából, Horvátországból. A

69 Az albánok szerint Albániában 60 ezer görög él, a görögök szerint 200-300 ezerre tehető a számuk.

70 JAKUS János: A terrorizmus elleni küzdelem általános megítélése. Tanulmány. Budapest, 2003. 31.p.

71 A konferencia széles ökumenikus szervezéssel történt 1995 augusztusában.

határon túl lőttek és tudni lehetett, hogy menekültek tízezrei egyszerre több irányban mozognak és keresnek új menedéket. Egy szarajevói római katolikus teológiai tanár elmondta: „Nem tudok szabadulni az otthon hagyott féllábú kisgyerekek látványától, akik egész életükre hordozzák a háború szörnyű nyomait.”⁷² Kecskeméten élesben ment minden vita, minden hozzászólás. A konferencia végén levelet írtak Kelet-Közép- és Délkelet-Európa keresztényeinek és egyházainak (1. számú melléklet.)

Az egyházi nemzetközi szervezetek és a balkáni egyházak vezetői komoly erőfeszítéseket tett a balkáni válságkezelés érdekében. Kiemelkedett a koszovói konfliktus kezelése is ezek közül. A háború megelőzése érdekében az ENSZ főtitkáránál és próbáltak a békés elrendezés érdekében, a katonai beavatkozás ellen közbenjárni. Az Európai Egyházak Konferenciája (EEK), az Egyházak Világtanácsa (EVT) és a Lutheránus Világszövetség (LVSZ) nem csupán nyilatkozatokat adott ki, hanem delegációt is küldött a térségbe (Albánia, Macedónia, Koszovó, Belgrád), hogy találkozzanak a nemzeti egyházak vezetőivel és megbeszélhessék a humanitárius cselekvési programokat.⁷³ A balkáni válságkezelés céljából 1999. május 21-én Budapesten találkoztak a **nemzetközi egyházi szervezetek vezetői. Három fő pontban tanácskoztak:**⁷⁴

1. a balkáni válsággal kapcsolatos egyházi információ-csere a cselekvésekkel és nyilatkozatokkal összefüggésben;
2. olyan párbeszéd kialakításán fáradoztak, amelyek a különböző álláspontokat és a szabályok jobb megértését teszik lehetővé;
3. az egyházak feladatát és szerepét vitatták meg a krízisben és a béke támogatásában.

A budapesti tanácskozás eredményeként a már korábban elkezdett komoly humanitárius segélyprogramokat folytatták az ACT⁷⁵-on keresztül a Balkánra irányulva. Iskolákat, házakat építettek fel és az oktatáshoz is hozzájárultak később azzal, hogy a gyermekek tankönyveinek megvásárlásához sok családot hozzásegítettek. Az LVSZ segítségével több olyan projekt valósult meg, mint pl. a központi ivóvízhálózat felújítása. 2004-ben így 700 családhoz jutott el tiszta ivóvíz Észak-Nyugat Bosznia – Hercegovinában.⁷⁶ Különböző mezőgazdasági projektek megvalósításában is részt vettek.

72 HAFENSCHER Károly: Egy a sok közül? Evangélikus Élet. Országos Evangélikus Hetilap. 60. évfolyam, 38. szám. 1995. szeptember 17. 3.p.

73 World Council of Churches. Document V. The Churches and the Kosovo Crisis. 14.p. Geneva, 1999.

74 I.m.: 17.p.

75 ACT: Action by Churches Together. (Egyházak Együttes Cselekvése). Az EVT és LVSZ égisze alatt működő humanitárius koordináló osztály. A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet is tagja.

76 Balkans Program Annual Report 2004. Lutheran World Federation. Department for World Service. 5.p. Geneva, 2004.

A nemzetközi egyházi szervezetek politikai súlyukat is bevetve a humanitárius segítségnyújtás eszközeit felhasználták a rászorulóknak érdekében.

3.3. IRAKI VÁLSÁG - AFGANISZTÁN „FELSZABADÍTÁSA”

Az iraki válság évek óta húzódik. **Az amerikaiak - a hivatalos indoklás szerint - jót akartak tenni Irak népével és a világgal azáltal, hogy a diktátor Szaddam Husszeintől megszabadítják Irakot**, aki nem csak Irak lakosait veszélyeztette állításuk szerint biztonságpolitikai szempontok alapján, hanem a világra is veszélyt jelentett, mert nukleáris fegyvereket állított elő. Ezeket az információkat a CIA is alátámasztotta és elindult 2003-ban egy néhány naposnak szánt gyors háború amerikai és brit összefogással. A „háború” azóta is tart. Szaddam Husszein rossz demokráciáját felváltotta a nyugati típusú demokrácia, amely úgy tűnik, hogy a Közel – Keleten nem hogy javította volna Irakot biztonságpolitikailag, hanem meggyőződéses, hogy nagymértékben rontotta helyzetét. Olyan vallási és törzsi vitákat robbantott ki, amelynek eredményeként a háború kirobbanása és „befejezése” óta naponta több száz halottja van.

Érdekes volt megfigyelni, hogy George Bush és Oszama bin-Laden mindketten a vallási nyelvet használták a harci cselekmények bizonyítására. A szent háború kategóriája is igazolni akarta az al-Kaidának a helyes cselekedetét.

Az ENSZ BT nem járult hozzá az iraki háborúhoz, és azóta kiderült, hogy Irak nem is rendelkezett nukleáris fegyverrel soha. Nem csak a nemzetközi egyházi szervezetek, hanem a Magyarországi Evangélikus Egyház is elítélte az Egyesült Államok Irakkal szembeni politikáját nyilatkozatában (2. számú melléklet).

Az iraki és afganisztáni háború a 2001. szeptember 11.-i new-yorki World Trade Center elleni támadás következménye. **Afganisztán** a terrorizmus egyik támogató országa volt, ahol több terrorszervezet is képezte az embereit, mint pl. az al-Kaida, amelyik a WTC-tornyai ellen a támadást végrehajtotta. A tálibok Nyugat-ellenessége közismert volt. Nem ez volt az amerikai támadás oka, hanem az, hogy terrorszervezetek kiképző bázisát adta a tálib rezsim. Afganisztán esetében nem véletlen, hogy az ENSZ BT felhatalmazása megvolt a háborúhoz.

Az ACT kórházak, iskolák és házak újjáépítésén dolgozott a háború után. Bár a közbiztonság nagyon gyenge volt, mégis vállalta a menekültekkel, betegekkel és árvákkal való

foglalkozást.⁷⁷ Faluközösségeknek segítettek életkörülményeik javításában, így az infrastruktúra újjáépítésében.

A **nemzetközi egyházi szervezetek** több alkalommal is jelezték Irak esetében kifogásukat a háború elindításával szemben (3. számú melléklet). Politikai és humanitárius akciókban vették ki részüket. A prevencióban van szerepük-azt gondolom-az egyházaknak ilyen esetekben. Az Egyesült Államok nem hallgatott sem a nemzeti egyházak püspökeire, sem a nemzetközi egyházi szervezetekre, sem az Egyesült Nemzetek Szövetségre. Amikor azonban kitört a háború, akkor a „következmények” terheit már nem bírta egyedül viselni, és szüksége volt a nemzetközi **humanitárius segítségre**. Ebben a humanitárius segítségnyújtó folyamatban vett részt az EVT és az LVSZ közös szervezete: az ACT is, amelynek többek között tagja a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet (MÖSZ) is. A MÖSZ iskolát épített fel Irakban, így az oktatás területein vette ki főleg a részét, de a szokásos háború utáni katasztrófa-helyzetben is segített a takaró, ivóvíz és élelmiszer-csomag programjával.

A **Közel – Keleti Egyházak Tanácsa** (Middle East Council of Churches) az ACT-vel együttműködve folyamatosan végzi humanitárius programját. 9 rendelőintézetet és 5 iskolát épített újjá Irak északi részén.⁷⁸

3.4. PALESZTIN – IZRAELI KONFLIKTUS

Izrael, bár kicsi, de erős ország és nagy gazdasága van. Izrael állam konfliktusainak gyökerei a második világháborúig nyúlnak vissza. Több háború is volt a Közel-Keleten Izrael megalakulása (1948) óta. Az **első háború** 1948-ban volt, amikor Izrael létrejött. Ez a háború Palesztina és Izrael között volt. A **második háború** 1956-ban volt, amikor Nasszer egyiptomi elnök elfoglalta és államosította a Szuezi-csatornát és ezért Izraellel a Nyugat megtámadta a csatorna térségét. Ekkor nyert Egyiptom, de nem kapott a Világbanktól kölcsönt Nasszer elnök és végül a szovjetek segítettek neki. A **harmadik háború** 1967 júliusában volt, amikor Izrael megszállta a Nyugati Partot, Gázát⁷⁹ és a Sínai-félszigetet. Ez volt a hat napos villámháború. A **negyedik háború** 1973-ban történt, amikor az arabok Izraelt megtámadták. Az **ötödik háború** 1982-ben volt, ez a libanoni-izraeli háború volt. Libanon déli részén helyezkedik el az

⁷⁷ Global Action 2004. (ACT International éves beszámoló.) Geneva, 2004. 8.p.

⁷⁸ I.m.: 8.p.

⁷⁹ A gázai övezet 46km hosszú és 16 km széles.

ügynevezett biztonsági sáv.

1990-ben a madridi tárgyalásokon két fő kérdés volt. Az egyik a telepések kérdése, a másik a fővárosok lehetséges helye. Tárgyalást képez még ma is Palesztina sorsának végleges megnyugtató rendezése. Túl vagyunk Arafat temetésén (2005. november) és túl vagyunk a palesztin választásokon, ahol a Hamasz párt győzött a Fatahkal szemben nagy mértékben. Ez a demokratikus szabad választás több újabb problémát is felvet az izraeli-palesztin viszonyban, hiszen a Hamasz nem ismeri el Izrael államot. Palesztina szegény, gazdaságilag gyenge, ezáltal kiszolgáltatott a különböző segélyprogramoknak. Ebben a konfliktusokkal teli térségben igen feszült helyzetben élnek emberek, sokszor a létbizonytalanságot is megtapasztalva.

A nemzetközi egyházi szervezetek nyomon követik a palesztin-izraeli politikai eseményeket, és a lehetőségeikhez mérten a palesztin lakosokat humanitárius segélyprogramokkal támogatják. A palesztin területeken az ACT szövetség az Egyházak Világtanácsa és a Lutheránus Világszövetség támogatásával keresi a lehetőségét, hogy segítsen olyan civileken, akik a konfliktus eredményeként az izraeli kormány által elfoglalt gázai övezetében, a Ciszjordánia és Kelet - Jeruzsálemben laknak.

2004. júniusában az **ACT segíteni kezdett Gázában, Rafah városában 4000 emberen**, akiket elmozdítottak, amikor májusban az izraeli védelmi erők elfoglaltak és leromboltak egy sor házat. A **Közel-Keleti Egyházak Tanácsa 1500 nyomorgó családot azonnali pénzsegélyben részesített**, akik más humanitárius szervezettől nem kaptak semmilyen segítséget.⁸⁰

Az év végére már nem csak Gázában, hanem a Ciszjordániában is segítettek sok palesztin családnak, a hosszú idejű konfliktus és krízis miatt. A Gáza övezet tényleges bezárása és a korlát építése – részben fal, részben kerítés – Izrael és a nyugati Bank között, szigorúan korlátozta az állásokat és a szociális lehetőségeket családok ezrei esetében, különösen azokban a falvakban és közösségekben, amelyeket a kerítés érint. Több ACT tag hosszantartó berendezkedése az elfoglalt Palesztin területeken lehetővé tette számukra, hogy olyan projektekben gondolkodjanak, amelyek a helyi lakosságot támogatják. A programok tartós problémákra koncentrálnak, mint az élelmiszer-ellátás, munkanélküliség és a megfelelő orvosi ellátás hiánya.

Az **Ökumenikus Kísérő Program (ÖKP)** palesztin és izraeli területeken, támogatja a palesztin és izraeli békefolyamatokat azáltal, hogy figyelemmel követik és jelentik az emberi jogok elleni erőszakos fellépéseket és a nemzetközi jog megsértését. Felajánlja az ÖKP a védelmet azáltal is, hogy kíséri a helyi közösségek hétköznapi életét (aktivitását) úgy, hogy közbenjár az

⁸⁰ Global Action 2004. ACT International. WCC. Geneva, 2004. 9.p.

egyházakkal egy békés befejezéshez a megszállt területeken.⁸¹ Ez a program 2002-ben kezdődött el és az Egyházak Világtanácsa koordinálja.

A nemzetközi egyházi szervezetek fontosnak tartják a helyi egyházakon keresztül is a konkrét segítségnyújtást a krízisterületeken és továbbra is a humanitárius akciók elkötelezettjei.

3.5. KÖVETKEZTETÉSEK

Ebben a fejezetben esettanulmányokon keresztül, a terrorizmust is vizsgálva következtetéseket vontam le az egyházi nemzetközi szervezetek és a világi nemzetközi szervezetek tevékenységeit áttekintve.

Próbáltam bemutatni azokat a konfliktusokat, azokat az államokat, ahol konfliktuskezelésre van szükség, és ezért konfliktuskezelés van folyamatban. Volt olyan eset is, amikor válságról beszélünk és a megoldás nem vagy nehezen látható pl. az iraki, vagy az izraeli-palesztin eseteket vizsgálva.

Az egyházi és világi nemzetközi szervezetek tevékenységét is bemutattam a vizsgált esetek során, amelyekből kiderült, hogy bár végzik munkájukat a problémamegoldás területén, de a helyi viszonyok nehezítik a konfliktus (illetve válság) kezelését.

Megállapítottam, hogy a prevenciónak nagy jelentősége van a konfliktusok kialakulása előtt. Erre a folyamatra az egyházi és világi nemzetközi szervezetek is sok energiát fordítanak, de egyes államok mégis figyelmen kívül hagyják a nemzetközi szervezetek véleményét.

Ezen fejezetben leírt kutatásaim és megállapításaim alapján bizonyítottnak tekintem, hogy:

- az egyházi és világi nemzetközi szervezetek véleményére több figyelmet kell fordítaniuk a kormányoknak, mielőtt pl. ENSZ felhatalmazás nélkül megtámadnak egy országot;
- összehangoltabb együttműködésre van szükség a világi és egyházi nemzetközi szervezetek között.

81 ChainReaction. The Magazine of the Ecumenical Accompaniment Programme in Palestine and Israel. Geneva, Summer 2005 Vol. 1, Num. 1. 40.p.

4. FEJEZET

KONFLIKTUS KEZELÉS - REKONCILIÁCIÓ

4.1. EGYHÁZI KONFLIKTUSKEZELÉS

Az államok között napjainkban is vannak háborúk. Azt gondolnánk, hogy az első, majd második világháború eseményeiből tanult a világ, és nem háborúzik többé. Sőt a hidegháború után már nincs is konkrét ellenség-mondhatnánk-, tehát nincs szükség katonai szövetségekre sem. Azonban ez nem így van. Továbbra is vannak háborúk, ezért fel kell készülnünk arra, hogy egy minősített helyzet után segítséget nyújthassunk az ártatlan, esetleg nyomorékká vált emberek számára, összedőlt házuk mellett. Árván maradt gyermekek felé az újrakezdés lehetőségeként szintén vannak feladatok.

Ebben a fejezetben azt vizsgálom - a teljesség igénye nélkül,- hogy az **egyházak**, illetve az **egyházi karitatív szervezetek állást foglalhatnak-e válsághelyzetekben?** Megtehetik-e az egyházak, hogy elzárkóznak politikai, gazdasági, szociális problémáktól, kérdésektől?

4.1.1. Az egyház alapvető funkciójának meghatározása

Az egyház nem csupán szervezet, a dogma, a liturgia, vagy éppen a hierarchia színtere. Az egyház Jézus Krisztus élő teste, amely megmutatkozik egy konkrét közösség hitében. **Az egyház az élő Jézus Krisztus népe egy közösségben, egy hitben, és egy reménységben.**⁸² A hétköznapiak során mai társadalmunkban sokan gyakran elfelejtik az egyház közösségi természetét, és azt gondolják, hogy az egyház csak egy intézmény más intézmények között, egy olyan hely, ahová elmehetnek időről-időre, hogy imádkozzanak Istenhez.

Meggyőződésem, hogy az egyház közösségi jellegéből eredően nem öncélú szervezet, és nem megkövült teológiai tan. **Az egyház élő valóság** kell, hogy legyen a társadalmak életében, az oktatásán, az evangéliumi elkötelezettségén és diakóniai munkáján keresztül. Jézus Krisztus nem egy intézményt hozott létre, amit egyháznak nevezett, hanem közösséget alakított ki az emberek

82 KESHISIAN Aram I: In Search of Ecumenical Vision. Armenian Catholicosate of Cilicia. Antelias, Lebanon, 2002. 57.p.

között és elküldte a világba őket: „Menjete el szerte a világba, és tegyetek tanítvánnyá minden népet...”⁸³ Az új közösség és az egyház viszonyát nem statikusan, hanem a mozgás, mégpedig a szolgálat mozgásának viszonyában kell látnunk. Az egyház ezért egy olyan világba küldött közösség, amely nem statikus intézmény, hanem mások számára elérhető közösség.

Az egyház 2000 éves múltja során mindig találkozhatunk olyan esettel, amikor karitatív, humanitárius feladatot látott el. Ez egyenesen következik Jézus tanításából, amely a felebaráti szeretetre hívja fel az embert. **A jézusi tanításból az is következik, hogy nemcsak a népéhez, nemzetéhez, kultúrköréhez, vallásához tartozókat segíti, hanem kivétel nélkül mindenkit - még az ellenségeit is.** „Szeressétek ellenségeiteket, és tegyetek jót azokkal, akik üldöznek titeket.”⁸⁴ Az irgalmas samaritánus példázatában például egy ellenséges nép tagja segít egy zsidó emberen.⁸⁵

A Biblia már az Ószövetségben is alapvető tanításként határozza meg a szociális feladatok elvégzését. Amit ma karitatív segítségnyújtásként szoktunk értelmezni, azt akkor Isten parancsolja népének, és a betartása vagy be nem tartása a hit mértéke. **A mózesi parancsolatok** több, mint kétharmad része kifejezetten **a szociális együttélés alapvető szabályait határozza meg**, különös tekintettel a rászorulóknak megsegítésére.

Az újszövetségi teológiában, különösképpen is a jézusi és páli etikában, döntő hangsúlyt kap a hátrányos helyzetbe kerültekhez való viszonyulás. A segítségnyújtás nem egyszerű humanitásból történik, vagy a lelkiismeret megnyugtatóására, hanem abból a teológiai alapvetésből következik, hogy az Isten feltétel nélkül szereti az embereket (még a bűnösöket is), ezért tartozunk azzal, hogy egymás szolgálatára éljük az életünket. A Biblia tanítása szerint az ember eredetileg az Isten képmása, ez a képmás azonban a bűn következtében eltorzult, de az ember feladata, hogy ezt helyreállítsa. Az ember jó cselekedetei tehát következményei Isten megelőző szeretetének. Ráadásul ezt akkor teszi helyesen, hogyha nem érdemszerzésként, hanem természetesen, a lényegéből fakadóan cselekszi. "Ne tudja a bal kezéd, mit tesz a jobb."⁸⁶ Jézus elítéli azokat, akiknek hitéből nem következik a szociálisan rászorulóknak megsegítése. "Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert felemésztitek az özvegyek házáat, de színlelésből hosszasan imádkoztok."⁸⁷

83 Mt 28,19

84 Mt 5,44

85 Lk 10,33

86 Mt 6,3

87 Mt 23,14

A keresztény egyház 2000 éves történelme során, ezeket szem előtt tartva, közösségi életében folyamatosan gyakorolta a segítségnyújtást. A **kereszténység** legszembetűnőbben azzal emelkedett ki a pogány népek közül, hogy **gondot fordított a rászorulóknak támogatására**. A pogány történetíró, Tertullianus meg is jegyzi Apológiájában: "Lám csak mennyire szeretik egymást". Később a szerzetesrendek kialakulásával bizonyos rendek kifejezetten a betegek gyógyítására jöttek létre pl. a Lazaristák, Alexiánusok, Irgalmasrend, stb. Az európai kórházak nagy részében az ápoló személyzet is a különböző női szerzetesrendekből került ki. Napjainkban azonban olyan feladat is hárul az egyházakra, amely feladat komoly kihívást jelent, hiszen az államok között kialakult konfliktusok után és a válságok közepette is egyre nagyobb szerepet töltenek be az egyházak és rajta keresztül a karitatív szervezetek is.

Az egyház alapvető feladata ma is az evangélium⁸⁸ hirdetése, a szentségek kiszolgáltatása és a szeretetszolgálat minden ember felé.⁸⁹ Ez a szeretetszolgálat abból a hitből fakad, amely reménykedik abban, hogy az ember számára erőt és vigasztalást tud adni a nehéz élethelyzetekben. Az egyház ezt a funkcióját tölti be akkor, amikor végzi szolgálatát az emberek között.

4.1.2. Megtehetik-e az egyházak, hogy elzárkóznak a politikai, gazdasági, szociális problémáktól és kérdésektől?

Magyarországon a szocialista társadalmi rendszerben komoly nyomás volt az egyházakon az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) közreműködésével. Azt akarták, hogy az egyházak ne tanítsanak fiatalokat, ne szóljanak bele politikai és gazdasági kérdésekbe, hanem zárkózzanak be a templom falai közé, és csak ott végezzék munkájukat. Az államosítás előtt Magyarországon az iskolák 53%-a volt egyházi fenntartású. Az egyház rendelkezett földekkkel, amiből fenntartotta szervezetét és iskolarendszerét. Az államosítás (1948) után pl. az Evangélikus Egyháznak csak két gimnáziuma maradt meg, amelyeket 1952-ben „önként” felajánlott az államnak. Ezen kívül csak az Evangélikus Teológiai Akadémia (lelkészképző intézet) működhetett. Megszűntek az egyházi kórházak, a diakonisszák és apácák már nem tudták a karitatív munkájukat végezni az emberek között, de a szeretetotthonok megmaradtak az államosítás után is, hiszen az idősek, elesettek és

88 Evangélium: jó hír, örömhír. Ez az örömhír azt jelenti, hogy Jézus Krisztus halálával és feltámadásával legyőzte a bűnt, a halált és az örök kárhozatot, és ezzel örök életet adott minden embernek.

89 Konfirmációi Káté. Lelkeszi Munkaközösség készítése. Luther Kiadó. Budapest, 2004. 36.p.

fogyatékosak gondozását nem akarták kivenni az egyház kezéből, mondván: azok a személyek nem fontos részesei a társadalomnak.

A rendszerváltás (1990) után Magyarországon némi változás történt. Sok egyházi iskolát az állam visszaadott az egyházaknak, de a történelmi egyházak iskolái (katolikus, református, evangélikus) még így is alig érik el együtt a 7 %-os arányt. A Református Egyháznak egy kórháza van, az Evangélikus Egyház most készül kórházat nyitni. Az egyházak a földjeikből a rendszerváltás után azonban semmit sem kaptak vissza, a kárpótlás ugyanis arra nem vonatkozott. Ennek az a következménye, hogy sem az iskolarendszerét, sem a szociális ellátó rendszerét (szeretetotthonok, árvaházak, fogyatékos otthonok stb.), nem tudja bővíteni önerőből.

A lelkészek a szocialista rendszerben már pusztán létükkel is politizáltak volna az iskolában való részvételükkel, az állami ünnepeken való jelenlétükkel, és a falugyűléseken való felszólalásukkal, ezért ezekről a helyekről minden eszközzel igyekeztek kiszorítani őket. Ugyanakkor a történelmi egyházak vezető püspökei közül néhányan tagjai voltak parlamentnek és több lelkész tanácsstag volt. **Az egyházak tehát még a számukra csupán „megtúrt” időkben is jelen voltak a közéletben Magyarországon, bár komoly állami ellenőrzés alatt.**

Ez a rövid történelmi vázlat is arra a következtetésre mutat, hogy **az egyházak** nem zárkóztak el a gazdasági, politikai, szociális problémáktól, hanem **a közjó érdekében végezték szolgálatukat az emberek között.** Az egyház a világon mindenhol csak a **közjó** érdekében politizálhat és szólhat bele társadalmi kérdésekbe.

Ha összehasonlítjuk az egyház szociális tanítását a jelenlegi politikai gondolkodás műhelyeiben uralkodó modellekkkel, felismerjük, hogy e felfogások részben különböznek egymástól. Mi több, ismeretes, hogy egyes kényes kérdések körül feszültségek tapasztalhatók. Viszont összeköthet bennünket az a szellem, amely civilizációk legalkalmasabb irányelvét nem a szembenállásban, hanem az őszinte párbeszédben találja meg.

Tulajdonképpen magától értetődik az, hogy a politikát a közjó szolgálataként fogjuk fel, mivel ez igazolja az illetékes államhatalom intézkedéseit. A politikának köze van a hatalomhoz, szerepe éppen a szolgálat, amikor felhasználja sajátos eszközeit. Az egyház habozás nélkül úgy határozta meg a politikai tevékenységet, mint a szeretet eminens formáját, a szó legszorosabb értelmében vett hivatást.⁹⁰

A probléma az, hogy a közjó fogalma vált a vita tárgyává. A közjóba vetett bizalom csökkenése az egyik legfőbb tényezője annak, hogy elhalványul a közös felelősségtudat és a

90 SOMORJAI Ádám szerk.: Emberi jogok: család és politika. Magyar Áron Társaság. Budapest, 2000. 34.p.

szolidaritás szelleme. **A közjó „bonum commune” úgy valósítható meg, ha erkölcsi tekintély van a megvalósító személyben és ezt úgy éri el, ha mindig figyelembe veszi a természettörvényt.**⁹¹ A közjó tehát a természettörvényre épül. A természettörvény általános alapelveket nyújt; létezésének elismerése azt jelenti tehát, hogy bármely egészséges személyt képesnek tartunk arra, hogy felfogja: az élet, az ismeretek, a társasági mivolt, az élet továbbadása, és más ezekhez hasonló alapvető realitás, jó az emberi személyek és társadalmak fejlődésére nézve.⁹² Az egyetemes természettörvény, amely minden egyes ember szívébe van írva, egyfajta „nyelvtan” amely a világnak lehetővé teszi, hogy saját jövőjéről vitatkozhassék.

Ma a legtöbb kultúrában kialakuló kapcsolat figyelhető meg a vallás és a politika között. Ez a fundamentális változásokhoz vezethető vissza társadalmunkban, összefüggésben a globalizációval, a fő ideológiák XX. századi háttérbe szorulásával és a nemzetállamok változó szerepével. **A vallás hatása a politikára egyszerre lehet destruktív és konstruktív is.** Amennyiben a vallást politikai erő megszerzése céljából eszközként használják és ezáltal akarnak egyesek előnyt szerezni mások rovására, akkor az destruktív lesz. Azonban, ha a fundamentális etika és emberség nyomásgyakorlásaként hangot ad az erőszaknak azáltal, hogy összpontosít a remény lehetőségére, akkor a vallás lehet egy valós és szükséges eszköze a társadalomnak.

Ma különböző konfliktusok vannak a világban, amelyek elől az **egyházak** sem zárkózhatnak el, hanem **a maguk sajátos módszerével hozzá kell járulniuk a konfliktusmegoldáshoz.** Mik azok a módszerek, amik a konfliktusok megoldásához vezetnek? A konfliktust nem tétlenül kell várni, hanem előrelátni és dolgozni kell a megoldásért! Az egyik nemzedék azt hiszi, hogy már megoldotta pl. a nemzeti kérdést, pedig szinte bizonyos, hogy a következő nemzedékben újra előjön. **Ha az egyik nemzedék azt hiszi, hogy békét teremtett egy bizonyos történelmi kiengesztelődés révén, nem biztos, hogy a következő, vagy a harmadik nemzedék újra előhozza ugyanazt. Olyan állandó folyamatra, egymás megismerésére, dialógusra van szükség, amelyben a megértés, az információ sokat jelenthet.**⁹³

Az egyházak tehát nem tehetik meg, hogy elzárkóznak politikai, gazdasági, szociális problémáktól, kérdésektől vagy kialakult konfliktusoktól. A közjó érdekében végzett szolgálat kötelessége az egyházaknak, amit betöltöttek a múltban, betöltenek a jelenben és be fognak tölteni a jövőben is.

91 I.m.: 10.p.

92 I.m.: 38.p.

93 TÓTH Károly szerk.: A magyar egyházak és uniós csatlakozásunk. Harmati Béla: Az egyházak és a vallások hozzájárulása az európai konfliktusok megoldásához. Ökumenikus Tanulmányi Központ. Budapest, 2003. 32.p.

4.1.3. Az egyházak megelőző szerepe fegyveres konfliktusokban

Vallási vezetők és vallási közösségek általában a béke elkötelezettjei és a katonai konfliktus megelőzéséért küzdenek. Tapasztalható az is, hogy a vallás manipulálása és a vallási intolerancia gyakran okozója lehet egy konfliktusnak. A **vallás** tehát manipulálás esetén **lehet az indulatok felerősítője**, de főként a béke elősegítése jellemző a vallásra. A vallási vezető és közösségek képesek lehetnek arra, hogy erőiket konfliktus-megelőzésre, illetve a konfliktus átalakításra használják. Az egyházak tevékenysége a prevencióban és az utómunkában, ezekben is természetesen hosszútávon válhat jelentőssé.

Azt gondolom, hogy az egyházak részéről a következő lehetőségeket szükséges figyelembe venni a **konfliktusok megelőzése és a béke építése érdekében:**

1. *Szociális, morális és lelki értelmezése* a vallási közösségeknek az erőszak megelőzése és a béke építése érdekében.
2. *Megerősíteni és megnövelni a vallások közötti struktúrát*, dialógust teremteni közöttük és közös cselekvési projekteken való együttműködés.
3. *Kiépíteni és erősíteni a munkakapcsolatokat* a hitre épülő csoportok és az ENSZ irodák között, államok, NGO-k és más civil társadalmi szervezetek között.
4. *Fejlesztani a békére való oktatást és nevelést* vallási közösségek között.
5. *A nők szerepének integrálódása* és részvétele a hit alapú konfliktus megelőzésen és béke építésen.

Reakció helyett prevenció

A vallási vezetőknek és közösségeknek (egyházaknak) nagy szerepük lehet a konfliktusok utáni helyzetek békeépítésében és a megbékélésben, különösen az államok közötti erőszakos konfliktusok esetén. Az egyik lehetőség a jövőbeni **konfliktus** kialakulásának **megelőzésére**, ha a kialakuló konfliktusba bevonunk minden érintett felet, pártot széles körben azért, hogy ne legyen konfliktus. **Az egyházak részvételével egy-egy – nemcsak vallási eredetű - konfliktus is könnyebben megoldható és a békés irányba vezethető.**

Az egyházi vagy vallási vezetők olyan ismert és elismert közszereplők, ami adott esetben azt is jelenti, hogy határozott fellépésük következtében alkalmasabbak lehetnek arra, hogy az

állam jó kormányzását vagy az emberi jogok védelmét elősegítsék. Adott esetben felemelhetik hangjukat az intolerancia és korrupció ellen.

Az egyházi és vallási vezetők számára fontos tudni, hogy a vallási extremitás is lehet a konfliktus vagy a társadalmi megosztás forrása. A moderált és nem szélsőséges vallási elemek hangsúlyozásával és a vallások közötti párbeszéd élénkítésével lehetőség nyílik arra, hogy a különböző vallások egy közös ügy érdekében összefogva együtt és egységben lépjenek fel. Ennek érdekében természetesen közös alkalmakra (konferenciákra) és nagy fokú toleranciára van szükség. A vallási és egyházi vezetők tehát, ha tisztában vannak azzal, hogy az erőszakra is lehet manipulálni a vallással, akkor közös fellépéssel megelőzhetnek kialakuló konfliktusokat, átváltoztathatják az erőszakot és visszafoghatják azokat a generáló tényezőket, amik a vallás és konfliktus között fennállnak.

Az **egyházi és vallási vezetőknek** széles társadalmi, politikai, gazdasági és pszichikai ráhatásai lehetnek, amelyek **képesek arra, hogy egy korai figyelmeztetést** és válaszadó rendszert **adjanak**. „Békefenntartó” és humanitárius műveletekben illetve konfliktusok utáni helyzetek békeépítésében részt vegyenek. Fontos, hogy rugalmas kommunikációs kapcsolat alakuljon ki, helyi, nemzeti, nemzetközi szinteken, és ezáltal a konfliktus-megelőzésben együtt tudjanak működni egymással. Léteznek olyan szervezetek, amelyek nagy erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy a vallási és egyházi szinten a konfliktusmegelőzésért és a békéért küzdjenek:

- New Yorki Ökumenikus Katasztrófa Szolgálat
- Nemzeti Béke Egyezség (Dél – Afrika)
- Közösségi Kapcsolatok Tanácsa (Észak – Írország)

Hosszú távon **reakcióról prevencióra** való áttérés azt **jelenti**, hogy támogatni kell az egyházakon és vallásokon belüli és közötti **teológiai és etikai megbeszéléseket** összpontosítva olyan lényegi témákra, mint emberi értékek és az emberi élet védelme. Fontos, hogy legyenek olyan konferenciák, oktatási programok, és társadalmi megmozdulások, ahol kifejtetik álláspontjaikat nemre, korra, fajra, vallásra társadalmi helyzetre és földrajzi helyszínre való tekintet nélkül.

A békeépítés folyamata

Az egyházak általában képesek a fiatalokat is megszólítani, ezért a békeépítés folyamatába érdemes bevonni őket és rajtuk keresztül is tágítani azt a kört, akik elkötelezettjei a

béketeremtésnek. Előnyt jelent a békeépítés folyamatában, ha van olyan szeminárium, amely az egyházak hatáskörén belül, a konfliktusmegoldásokkal és békeépítéssel foglalkozik. A személyes felekezeti és vallási kapcsolatokon keresztül lehetőség nyílik arra, hogy a másik kultúrájú embert megismerjem és elfogadjam. Törekedni kell olyan programok kidolgozásában az egyházaknak, ahol a fiatalok megtalálják az érdeklődési körüknek megfelelő témát. Ebben a programban együttműködés van a UNICEF, a nemzetközi állami szereplők, a nemzetközi nem állami szereplők és civil szervezetek között az egyházak részéről.

Az egyházi vezetőknek, azt gondolom, támogatniuk kellene azokat az alkalmakat, amikor pl. az ENSZ szeptember 21-ét a Nemzetközi Béke Napjaként ünnepli, vagy amikor az ENSZ és az Egyházak Világtanácsa együtt ünnepli a Nemzetközi Imádkozó Békenapot. **Az ökumenikus munka és a felekezetek közötti békeépítő kapcsolatok koordinálásával, a civil társadalom elkötelezettebbé válhat az ENSZ és a kormányzati programokban való részvételre.**

Az ENSZ reformja a jövőben elengedhetetlen lesz. Meggyőződésem, hogy **a nagy világvallások képviselőinek is ott a helye az ENSZ Biztonsági Tanácsában**, a konfliktus megelőzése és a béke építése érdekében.

Az egyházi és vallási vezetőknek az egész világon bátorítaniuk kellene a kormányaik képviselőit, hogy támogassák az erőfeszítéseket a katonai konfliktusok megelőzése céljából egy **Globális Cselekvési Agenda** kialakításában.

Az Egyesült Nemzetek országokénti csoportjainak keresniük kellene a lehetőséget arra, hogy szorosabban együttműködjenek egyházak és vallások vezetőivel egy olyan terv megvalósításán, amely konfliktus megelőzése, békeépítés és megbékélés programokon alapszik. Lehetséges útnak látom azt, hogy akár a nemzeti egyházak tanácsai is képviseltesék magukat az ENSZ országon belüli misszióiban.

Az egyházi és vallási vezetőknek bátorítaniuk kellene kormányaikat, hogy ratifikálják a Római Egyezményt a Nemzetközi Büntetőbíróság (NBB) érdekében. Szintén együttműködés lenne szükséges abban a folyamatában az NBB-nek, hogy közreműködjenek saját kormányaikkal, az ENSZ-szel, a nemzetközi állami szereplőkkel, az NBB hit és etikai kérdéseiben, és a Nemzetközi Büntetőbíróság Koalíciójában (NBBK), hogy támogassák az NBB-t.

Ezek azok a folyamatok, amelyek ma megkerülhetetlenek a békeépítés kapcsán az egyházak és az állami szereplők között.

A regionális preventív diplomáciának fel kellene ismernie és építkeznie kellene a már létező vallások és felekezetek közötti béke-oktató programokra és regionális, nemzeti egyházi

tanácsokra.

Konferenciák szervezése lenne jó a katonai konfliktusok megelőzése érdekében globális, nemzeti, regionális és helyi szinteken. A programokba érdemes gyakorlati, cselekvési részeket is beépíteni.

Egyházvezetőket is be kellene vonni az ENSZ Békeépítő Bizottságába. Képviseltetniük kellene magukat és be kellene vonni őket a fejlesztési és végrehajtói akciókba, amelyek már a bizottság döntésének eredményei.

Különböző gyakorló anyagokat és tájékoztatókat kellene a jelenlegi és jövőbeni egyházi vezetők részére kiadni konfliktus-megelőzés és békeépítés témákban. Érdemes lenne azokat az anyagokat is eljuttatni nekik, amelyek a szekuláris definíciói a konfliktus megelőzésnek, békeépítésnek és olyan megbékélésnek, amely vallási nyelvezettel, tradícióval és vallási értékek alapján készült.

A vallási és egyházi vezetőknek erős morális, spirituális, szociális és politikai befolyásuk lehet. **A meglévő kapcsolataikat, vezetői tapasztalataikat és erkölcsi tartásukat fel tudják használni, hogy óriási szerepük legyen az erőszakos konfliktusok megelőzésében és átalakításában.** A különböző egyházak és vallások vezetői színes arculatukkal komoly szerepet képesek vállalni helyi, regionális és nemzetközi szinten. Ezeket a szerepeket szükséges tisztázni és meghatározni, és akkor felismerhetővé és kezelhetővé válnak azok az irányok, amelyek akár az ENSZ, akár kormányok és más kormányzati szereplők között történnek. Az Egyházak Világtanácsa már a múltban is foglalkozott és most is foglalkozik a Decade Overcome Program (DOV) Évtized Legyőző Programján (ÉLP) keresztül egy békés és erőszakmentes világ kialakításával.

4.2. A BIBLIA KONFLIKTUSKEZELÉSE - REKONCILIÁCIÓ

A „**rekonciliáció**”, **megbékélés** ma divatos szóvá vált a politikában, társadalomban, a teológiában és az egyházban éppen úgy, mint az irodalomban és a sajtóban. A **megbékélés** jelentősége és **szükségessége vitathatatlan** az élet minden területén, továbbá minden társadalmi rétegben, rétegződésben és emberi csoportosulásban. A megbékélés tehát az ökumenikus teológia egyik kulcsszavává vált. A „megbékélt különbözőség” kifejezés a megbékélésre mint olyan alkalmas fogalomra utal, amely segítségül szolgálhat az egyházak közti egység megteremtése érdekében

folytatott munkában egy koncepció létrehozásában. A kifejezés további elméleteket is magával hozott, amelyek a „megbékélési gondolkodás” irányába mutatnak.

A mai idők politikai, társadalmi, valamint jogtudományi és gazdasági eszmecseréi szintén használják a fogalmat a konfliktusok rendezése és a megegyezés iránti erőfeszítéseikben. Ennek során világossá válik az, hogy az emberek, társadalmi rétegek, népek és államok közötti béke megteremtése és a konfliktusok megoldása érdekében mindig a megbékélés alapjában véve ősi elképzeléséhez nyúltunk vissza, még akkor is, ha a fogalom a századok során egyre jobban háttérbe szorult. Ennek következménye az, hogy egyre nyilvánvalóbbá válik a „világi”, emberek közti konfliktusmegoldások és a vallási vagy éppen egyházi szempont közötti összefüggés, és ezért az egyre gyakrabban hangot is kap.

A Biblia felfogása a folyamatként megvalósuló megbékélést úgy értelmezi, hogy a **bosszúállás és a megbocsátás egymással szembenálló fogalmak**. Ez leginkább az Ószövetségből vett példákban tűnik ki, ahol is a megbékélés minduntalan legyőzi a bosszút, mivel az ember alapvetően „simul iustus et peccator”, „egyszerre igaz és bűnös.” A megbékélés folyamatát mindig megújuló megbocsátásként fogjuk fel, a keresztyeni módon értelmezett „megbékélés kultúráját” gyakoroljuk, amely az egyházi életbe beleágyazódott és a gyülekezeti élet része.

Máté evangéliumában a közösséget szabályozó példázatban valóban a megbékélés kultúrája jelenik meg: „Akkor Péter odament hozzá, és ezt kérdezte tőle: Uram, hányszor vétkezhet ellenem az én atyámfia úgy, hogy én megbocsássak neki? Még hétszer is? Jézus így válaszolt: Nem azt mondom neked, hogy hétszer, hanem még hetvenhétszer is.”⁹⁴ Ez azt jelenti tehát, hogy **a megbékélés folyamatát nem kell szabályozni, annak rendszeresen kell megtörténnie. Ennek a folyamatnak nincsenek határai**, újból és újból végbemegy. Hiszen a megtörtént megbocsátást nem szabad megszámlálni, ahogyan azt Péter kérdése alapján elváránk: „Uram, hányszor vétkezhet ellenem az én atyámfia úgy, hogy én megbocsássak neki.” A megbocsátásra azonban a Jézusi kijelentés érvényes: „Nem azt mondom neked, hogy hétszer, hanem még hetvenhétszer is.” A hét kultikus szám, amely a hithű zsidók számára meghatározott mondanivalóval bír. Hiszen Jákób hétszer borult le a földre Ézsau előtt, hogy kibékíthesse őt (1Móz 33,3), hétszer hint a főpap az ujjával az áldozati állat véréből a szentély kárpitjára a nagy megbékélési engesztelés ünnepén, a vétékáldozatkor (3Móz 4,6.17; 16,14). A hétszeres bosszúállásról is szó van a Bibliában (1Móz 4,15; 3Móz 26,18). Kainnak hétszeresen kell

94 Mt 18,21-22

megbűnhődnie, de Lámeknek hetvenhétszer (1Móz 4,15.24). Hétszeres megtorlásról is szó van továbbá (Zsolt 79,12), valamint hétszeres kárpótlásról is (Péld 6,31). Noé hét társával marad életben (2Pt 2,5). Jézus „hét ördögöt” űz ki (Mk 16,9; Lk 8,2). Hét „utálatosság” jelenik meg (Péld 6,16; 26,25), hét napig kell a főpapoknak a megbékélési áldozatot bemutatniuk (2Móz 29,37). A 3Móz 25,8-ban arról van szó, hogy „hét nyugalomévet” kell számolni, azaz hétszer hét esztendő. Az elengedés esztendejét (5Móz 15) szintén hétévente kell megtartani (5Móz 31,10). Az „igaz ember” ha hétszer elesik is, fölkel (Péld 24,16). A kegyes ember „naponta hétszer” dicséri az Urat (Zsolt 12,7; 119,164). A szám arra utal, hogy a megbékélést ismétlődően, állandóan és rendszeren kell gyakorolni. A megbékélés kultúráját elsősorban a viszály kultúrája ellentétének tekintjük. Ez az jelenti, hogy a vitázást is tanulni kell, és pedig nemcsak a technikai és módszertani oldalát, hanem a vitához való hozzáállást és gondolkodásmódot, méghozzá azáltal, hogy a szemben álló felet partnerként fogadjuk el. Azt gondolom, hogy a megbékélés kultúrájának több jövője van, mint a viszály kultúrájának, sőt számos területen kikerülhetetlen.

A megbékélés ősi parancsát így olvassuk: Jézus mondja: *„Ha tehát, áldozati ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott jut eszedbe, hogy atyádfiának valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj el, békülj ki előbb atyádfiával, és csak azután térj vissza, s vidd fel ajándékodat.”*⁹⁵ A megbékélés kultúrája Jézus Krisztus egyházában ma is lehetséges, meghonosodhat, hogy így kikerülhessen a világba, azért hogy a világ higgyen (Jn 17,21). A megbékélés közös ökumenikus probléma, amelyben nem csupán a tudományos eredményeket kell egy különböző tudományágakat és vallásokat magában foglaló párbeszédben egymástól átvenni, és kölcsönösen gyümölcsöztetni. Sokkal inkább az egyes egyházak és vallások gyakorlata válhat egymás számára ösztönzővé és segítséggé. Egy ilyen megbékélés így használható modellé válhat általában az ökumenikus közösség számára, továbbá utat mutathat az egység koncepciójának megteremtéséhez.

4.3. VISSZACSAPÁS ÉS BÉKE LEHETŐSÉGE

A mai emberi kapcsolatokban gyakran merül fel a kérdés, hogy ha megütnek, akkor vissza kell-e ütnöm, nem néznek-e félénknem vagy gyengénem, ha nem viszonzom valaki kezdeményezését. Esetleg van-e olyan eset, amikor nem nézhetek már tétlenül, hanem

95 Mt 5,23-24

cselekednem kell. Ebben szeretnék néhány olyan gondolatot felvetni, amelyen keresztül meglátjuk a visszaütés lehetséges formáit és változatait, és lehetőséget kapunk arra, hogy a keresztyén értékrend alapján mérlegelni tudjunk döntéseinkben. Így találkozunk a visszaütés gyakorlatával az általános ember normákban, a joggyakorlatban és Jézusnál. Szeretnék rávilágítani arra, hogy más a **szociáletikai** és más az **individuáletikai** elvárás a társadalmi életünk során. Ezért például Jézus tanítását nem kérhetem számon a másik emberen, hanem elsősorban nekem kell úgy élni, ahogy ő tanít. Végül nem hagyható figyelmen kívül az Egyesült Államok elleni terrortámadás sem. Arra vagyok kíváncsi, hogy **tudott-e számunkra meglepő döntést hozni Amerika, vagy azt tette válaszlépésként, amire mindenki számított.**

4.3.1. A visszaütés az általános emberi normákban

Az emberi társadalomban és az állatvilágban is van példa arra, hogy egy csoporton belül egy agresszív támadást nemcsak védekezés, vagy menekülés követ, hanem komoly ellen-támadással válaszol a megtámadott. Ez persze a csoporton belüli hierarchia kialakításának ösztönös cselekedete, és nem mindig tudatos visszaütés. Nem a harag vezeti a cselekedetet, hanem a fajfenntartás ösztöne, amely megkívánja, hogy a faj legerősebb, legügyesebb tagja szaporodjon tovább. Az oda és visszaütések célja tehát nem a fajtárs elpusztítása, hanem a szaporodásra legalkalmasabb egyén kiválasztódása. Az ember némelyik állat ilyen irányú ösztönéből is üzletet tud csinálni pl. kakasviadatok, kutyaviadatok.

A darwini természetes kiválasztódás elmélete ezt is tartalmazza. Freud, majd később C.G. Jung az emberre is kiterjesztette ezt az elméletet, és azt állította, hogy ugyanezek az ösztönök az embernél is működnek, sőt meghatározó szerepűek, de az ember esetében ez más - kulturált - megjelenési formában is megfigyelhető. A fizikai erő demonstrálása a legkülönbözőbb sportágakban, versenyekben nyilvánul meg, a szellemi **főlény demonstrálása** pedig vitákban, vetélkedőkben, a tudományok elsajátításában, sőt még a művészetekben is jelentkezik. Ugyancsak a fajfenntartás érdekében történik a divat követése és az ember külső megjelenésével kapcsolatos normák kialakítása. Jung még arról is beszél, hogy az ember az erkölcsi főlényét is érvényesíteni kívánja a másik fölött, aminek magasabb rendű megnyilvánulási formája a vallások és ideológiák világa. Alacsony rendű, köznapi formája a pletyka, megszólás, rágalmazás, tehát a másik becsületének, jóhírének tönkretétele. E szerint az elmélet szerint az ember képes transzcendens

szintre emelni saját alkalmasságát az emberi faj fennmaradására.

Ugyanez megfigyelhető a politikai rendszerek fejlődésének ideológiájából eredő kizárólagosság megfogalmazásaiban. (Pl. szocializmus-kommunizmus társadalmi-politikai magasabbrendűségének tana, amelyet mindnyájan átéltünk, de idetartozik az USA XX.-XXI. sz-i ideológiai, sőt erkölcsi globális terjeszkedése.) A XX. sz. két világháborúja, már ideológiai síkra emelte mind a csapás, mind a visszacsapás aktusait.

Az **emberben** mindig megvolt az az igény, hogy még a legalantasabb szándékait is megideologizálja, és ezáltal **igazolja akár a csapás, akár a visszacsapás indokait**. Például egy szimplán területszerző gyarmatosító háborúba pillanatok alatt bekerült a hittérítés, a misszió indoka, aminek a "mellékterméke" az anyaországhoz való cseppet sem önkéntes csatlakozás, amely anyaország azután van olyan "jó", hogy a saját szintjére emeli a "primitív, elmaradott" népeket.

Föl kell tenni magunknak a kérdést: Vajon a XX. században nyilvánvalóvá lett **erkölcsi válság** (az erkölcs minden területét beleértve) **miért éppen a "keresztyén" Európában, illetve Egyesült Államokban alakult ki?** Miért keresztyén területekről árad szét a világban a nemi erkölcs teljes fellazulása, a gazdasági érdekek gátlástalan érvényesítése, a környezetszennyezés visszafordíthatatlan folyamatai, az anyagiás gondolkodásmód, a szekularizmus, a művészetek soha nem látott fokú dekadenciája, az emberi közösségek: benne a családok és a házasság szétesése, minden alapvető emberi érték megkérdőjelezése? **A keresztyén tanításból nyilván nem következnek ezek**, mégis kifelé, más világvallások felől nézve a fenti bajok valahogy összefüggnek a keresztyénséggel. Nem csoda tehát, hogy a világvallásoknak különösen is a fundamentalista irányzatai már régóta veszélyeztetve érzik vallásukat és ebből eredően az erkölcsüket is, különösképpen az Egyesült Államok globális ideológiai terjeszkedésétől. Némely világvallás, mint például a hindu, a buddhista illetve a taoista, rezignáltan veszi tudomásul a folyamatokat, mondván, hogy bár nem ért egyet a Nyugattal, de nem tehet semmit. Az iszlám nem ennyire szemlélődő. Mivel vallása kizárólagosságra tart igényt, (egy az isten Allah, és Mohamed az ő prófétája)⁹⁶ ezért nem ül karbatett kézzel, ha hitét veszélyeztetve látja. Mivel gazdaságilag és katonailag nyilvánvalóan gyengébb a nyugatnál, ezért más formáját választja a harcnak.

Bonyolítja - különösen - a helyzetet két nyilvánvaló tény: az egyik az, hogy az arab világ jelentős része a **kőolaj révén függő viszonyba** került az Egyesült Államoktól. (Ha úgy tetszik, eladta a lelkét annak, akit most sátánnak tekint.) A másik tényező **Izrael** állam főleg az

96 HELMUTH von Glasenapp: Az öt világvallás. Gondolat – Táalentum, Budapest, 1993. 394.p.

USA által való támogatása, Izráel meglehetősen terjeszkedő, agresszív politikája, illetve az a tény, hogy az USA szemet huny e fölött.

"A verekedés úgy kezdődött, hogy a Jóska visszaütött." - mondja a vásott gyerek, elárulva ezzel, hogy a kezdetekig visszamenni vallási, politikai kérdésekben évszázados, sőt évezredek konfliktusok után igen problematikus. Ráadásul a konfliktusok öröklődnek, az előítéletek szintén, ezért előfordulhat, hogy konkrét ok nélkül is gyűlölhet nép népet, faj fajt, vallás másik vallást, ideológia másik ideológiát, sőt az egyik ember a másikat. A nevelés és oktatás ezért fontos, hogy előítéletek és konfliktusok leküzdhetőek, visszafogottabbá váljanak.

4.3.2. A visszaütés a joggyakorlatban

Az ember jogérzéke az igazságérzeten alapul. Örök és alapvető törvény mindenféle vallástól és társadalmi rendszertől függetlenül, hogy **ha az igazság kibillen, akkor megszűnik a béke.** Tehát kicsiben és nagyban a béke helyreállítása az igazság helyreállításával történik. Mivel az embernek szintén alapvető tulajdonsága, hogy a saját cselekedeteit jónak, indokolhatónak találja, és hogy az igazságát meg tudja védeni, ezért a konfliktusok megoldásában fő szerepet játszhatna az érvelés, amelyben az egyik fél tévedése kiderül.

Pascal így ír erről: *„Ha eredményesen akarunk valakit megcáfolni, bebizonyítva, hogy téved, előbb vizsgáljuk meg, melyik oldaláról szemléli a dolgot, mert arról az oldalról tekintve, rendszerint igaza is van. Aztán ismerjük el ezt az igazságát, de egyben tárjuk fel a téves nézőpontot. Ettől megnyugszik, mert azt látja, hogy csupán annyi hibát követett el, hogy nem vette figyelembe a kérdés minden oldalát; márpedig azon nem bosszankodunk, hogy nem vettünk észre mindent, azt azonban nem szívesen ismerjük el, hogy tévedtünk; talán azért, mert az ember természete olyan, hogy mindent nem láthat meg, amit azonban jól szemügyre vesz, abban nem tévedhet.”⁹⁷*

Nehezebb a helyzet akkor, hogyha valakinek komoly anyagi érdeke, esetleg hatalmi, vagy presztízs-érdeke az igazság eltorzítása. Ilyenkor az érvelés nem segít. Szükség van egy kívülálló érdekmentes, mondhatni objektív személy döntésére. A bíró, vagy a bíróság dolga ősidőktől fogva, hogy az igazságot és ezáltal a békét helyreállítsa, olyan módon, hogy pártatlanul és elfogulatlanul mérlegel és dönt, valamint ítéletet hoz. A primitív népek joggyakorlatában az igazság

97 BLASIE Pascal: Gondolatok. Gondolat Kiadó, Budapest, 1978. 44.p.

helyreállításának a módja a kölcsönösség elvén alapul. A "szemet szemért, fogat fogért"⁹⁸ kölcsönösségi alapú ítélete nemcsak a zsidó társadalomban, hanem csaknem valamennyi fejlődése kezdetén álló társadalomban megfigyelhető. A börtönbüntetést vagy nem is ismerték, vagy csak kivételesen alkalmazták. A célt abban látták megvalósulni, hogyha a büntetés pontosan az okozott kárnak megfelelő mértékű.

A mai európai joggyakorlat azonban minden köztörvényes bűn elkövetőjét vagy pénzbírsággal, vagy szabadságvesztéssel sújtja. A halálbüntetés eltörlésének is ez az egyik ideológiai alapja, hogy ha **megszűnt a szemet-szemért elv**, és mindent szabadságvesztéssel büntetnek, akkor a legbrutálisabb sorozatgyilkos sem lehet ez alól kivétel. Itt már kérdésessé válik, hogy az ember igazságérzetét valóban kielégíti-e az, hogyha az elvett életek büntetéseként "csak" szabadságvesztést lát.

A törvényes polgári rendnek nemcsak lehetősége, hanem kötelessége is, hogy a bűnt megbüntesse. A társadalom hanyatlásához, illetve széteséséhez vezet, hogyha a végrehajtó hatalom gyenge kezű, vagy nem következetes. A törvényes hatalom képviselői Isten helyettesei a világban, Isten rajtuk keresztül kormányoz és ítél, még akkor is, ha a hatalom birtokosai nem tudnak róla, hogy ők tulajdonképpen Isten teremtett rendjét szolgálják.⁹⁹ Fölvetődik a kérdés, hogy a világi törvényeket mennyiben lehet, vagy kell Isten törvényéhez igazítani? A zsidóságnál ez nem volt probléma: Isten törvénye és a világi törvénykezés egy és ugyanaz, szétválaszthatatlan egységet képez. A mai európai jogrendben a kettő erősen szétvált. A Tízparancsolat törvényei közül mindössze hármat büntet a polgári törvény. Ennek egyik következménye az, hogy ma a keresztyén emberek fejében is szétvált a kettő, és Isten törvényének megtartása a második helyre szorult.

4.3.3. A visszaütés Jézusnál - Hegyi Beszéd¹⁰⁰

Amikor **Jézus meghirdeti az öt követők erkölcsi magatartását a Hegyi Beszédben**, akkor nem véletlenül a Boldogmondásokkal¹⁰¹ kezdi. Egy teljesen más alapokon álló életutat, mondhatjuk: életminőséget kínál az öt követőknek. Az addigi kölcsönösségi alapon álló,

98 2Móz 21,24

99 Rm 13,1-7

100Mt 5;6;7

101Mt 5,1-12

viszonzásra épülő világot, rendet meghaladó lehetőséget ajánlott fel tanítványai számára. Ennek a rövid összefoglalása ez lehet: **eddig, akit megütöttek, az kénytelen volt visszaütni**, egyszerűen nem volt más mintája, alternatívája, lehetősége. Mivel az Ószövetség törvényei alapvetően erre a kölcsönösségi elvre épülnek, igazából nem cselekszik helytelenül, aki ezt tartja alapvető elvnek, mégis létezik egy ezt meghaladó, felülmúló elv: az ellenség szeretetének a lehetősége.

Jézusnak a Hegyi Beszédben meghirdetett etikája azonban egyéni etika (individuáletika) és semmiképpen sem szociáletika, vagy pláne nem társadalmi berendezkedés alapja. **Semmilyen társadalmat nem lehet a Hegyi Beszéd alapján elképzelni.** (Például a "ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek!"¹⁰² mondat alapján megszűnne a bíraskodás, azonnali káoszt teremtve az emberi közösségekben.) **A Krisztust követő egyén azonban megtehet olyan dolgokat, ami a viszonzást meghaladja.** Nemcsak hogy a rosszat nem köteles viszonzni, visszacsapni, hanem tehet olyan jót, amiért semmiféle viszonzást nem vár. Kétségtelen, hogy Jézus etikája az ellenség szeretetének tanításában csúcsosodik ki. Ez a mondat, hogy "szeressétek ellenségeiteket"¹⁰³, egyetlen vallásban sem fogalmazódik meg, ezért a keresztyén etika lényegének is tekinthető.

"Ha megütnek jobb felől, tartsd oda a másik arcodat is!"¹⁰⁴

A viszonzással tulajdonképpen az ember elfogadja azt a helyzetet, hogy „aki üt, az az ellenségem”. Azzal, hogy visszaütök, az ő általa kezdeményezett játszmába megyek bele, elfogadva azt, hogy mi ellenségeknek tekintjük egymást, és ennek a normának megfelelően viselkedünk. Azzal viszont, hogy nem ütök vissza, gyakorlatilag nem fogadom el azt, hogy a másik ellenségként kínálja fel magát, és továbbra is testvéremnek tartom. Mivel az ellenséges viszonyhoz két szembenálló ellenfél, ellenség kell, ha nem ütök vissza, akkor a másik minden további ütése értelmetlenné válik, hiszen nem egy ellenséget üt, hanem egy felebarátot. Ezt a viszonyt azonban nem úgy kell elképzelni, hogy valaki minden erejét összeszedve, fogcsikorgatva megállja, hogy ne üssön vissza, bár ez sem lenne kis teljesítmény. Jézus azt mondja, hogy szeresd ellenségedet, és ezért ne üss vissza. Mint ahogyan a gyermeknek eszébe sem jut a szülőjének a pofont visszaadni, mert köztük alapvetően nem ellenséges viszony van, hanem szeretet. Az önfeláldozással megszűnik a polgári értelemben vett igazság, sőt igazságtalanság történik. De e nélkül nincs béke.

102Mt 7,1

103Mt 6,44

104Mt 5,38

"Ha valaki egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre!"¹⁰⁵

Nem elég, hogyha a kényszer miatt elmegyek egy mérföldre, hanem barátomnak tekintem a másikat, szeretem, és ha neki valami miatt jó és szükséges, hogy elmenjek vele egy mérföldre, bizonyára még jobb neki, ha kettőre megyek vele. Ebben az esetben sem fogadom el a kényszer és a kényszer rosszkedvű teljesítése viszonyt. Nem ő irányítja a kapcsolatunkat egy rosszkedvű kényszer-kapcsolat felé, hanem én irányítom a kapcsolatunkat egy szeretet-kapcsolat felé. A kényszer azonnal értelmét veszti, mielőtt önként és örömmel a másik akaratát túlteljesítem.

A nem-viszonyból viszonyt, az ellenséges viszonyból baráti viszonyt, szeretet-viszonyt csinálni, igazi emberhez méltó cselekedet, sőt Isten gyermekeihez méltó cselekedet! Az igazi csoda az, hogyha egy ellenségből barátot tudok csinálni. (Lásd: Ézsau és Jákób kibékülése)¹⁰⁶ Ehhez azonban aktivitás kell. A "ne tedd azt másnak, amit nem szeretnél, ha veled tennének"¹⁰⁷ passzivitása nem elég. A "tedd azt, amit szeretnél, ha veled tennének" aktivitása azonban igazi jézusi gondolkodás. Luther zsenialitása a Kis Káté Tízparancsolat-magyarázataiban¹⁰⁸ is megmutatkozik. Nem áll meg a tiltások részletezésénél, nem passzivitásra ösztönöz, hanem mindig hozzáteszi, hogy mit csináljunk, és ezzel a Hegyi Beszéd szellemiségének tökéletesen megfelelő magyarázatot alkot.

A Hegyi Beszéd jellegzetessége, hogy Jézus az ő követőinek mondja, ha úgy tetszik: írja elő, de semmiképpen sem írhatják elő egymásnak az emberek, egymásnak a keresztyének. Nem kérhetem számon a Hegyi Beszéd egyetlen tanítását sem a másik emberen. Úgyis mondhatjuk, hogy **Jézus mindenkire egyénileg rábízta, hogy akarja-e őt ezen az úton követni.** Jézus ezzel biztat: Az én közelemben, követésemben megszabadulsz a visszaütés kényszerétől.

4.3.4. Szociáletikai vonatkozások

Mivel a jézusi etika nem kérhető számon a másik emberen, ezért nem mondhatom azt az embertársamnak, ha megütik, ha veszélyeztetik, ha meg akarják ölni, hogy tudod, Jézus azt mondta, hogy tartsd oda a másik arcodat. Ebben az esetben a Krisztus-követésből már a másik megvédése következik. A másik megvédése akár az én életem kockáztatásával, sőt feláldozásával

105Mt 6,41

1061Móz 33,1-19

107Mt 7,12

108LUTHER Márton: Kis Kátéja. Luther Kiadó, Budapest, 2003. 15-24.p.

is. „Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja az ő (fele)barátaiért” - ez Jézusnál nemcsak egy szép tanítás, hanem kőkemény valóság, amely a kereszten manifesztálódott. A ránbízottak megvédése szintén a másik szeretetének alap-parancsolatából következik. És itt elérkeztünk egy újabb problémához; a dilemmatikus helyzetek megoldásának kérdéséhez.

Dilemmatikus helyzetnek nevezzük azt a döntési helyzetet, amikor **nem jó és rossz között, hanem két rossz között kell dönten**i. Amikor **nincs jó megoldás, csak rossz és még rosszabb**. Nyilvánvaló, hogy ha az ember ilyen döntési helyzetbe kerül, akkor így is úgy is Isten törvényével kerül szembe. Hogyan lehet egy ilyen helyzetet megoldani? A logikus válasz, hogy a **kisebb rosszat kell választani, de ki dönti el, hogy melyik a kisebb rossz?**

Bonhoeffer, a híres evangélikus lelkész-teológus a következő hasonlatot használja ennek megvilágítására: Ha egy ámokfutó az utcán rohanva a kezében levő fegyverrel mindenkit megöl, aki csak útjába kerül, és nálam fegyver van, akkor le kell, hogy lőjem az illetőt. Ebben az esetben ez a kisebb rossz. Igaz, hogy gyilkossá válok, de rosszabb, ha az ámokfutó tovább szedi áldozatait. Sőt, ha ebben az esetben az ártalmatlanná tételének a lehetőségét nem használom ki, már felelőssé válok azoknak a halálában, akiket ez után öl meg. Bonhoeffernek ebből a meggyőződéséből következett az a cselekedete, hogy aktívan részt vett a Hitler elleni merénylet előkészítésében. A merénylet nem sikerült, Bonhoeffer és társai koncentrációs táborba kerültek, meghaltak, vagy kivégezték őket, és a hitleri halálos gépezet még évekig szedte sok milliónyi áldozatát.

(Azt csak zárójelben jegyzem meg, hogy a merénylet azért nem sikerült, mert az, aki a bombát tartalmazó táskát vitte, nem maradt a helyszínen. Letette Hitler közelében, és távozott. Valaki arrébb tette a gazdátlan csomagot: Hitler pedig életben maradt. Ha csak egy valaki akadt volna, aki hajlandó feláldozni az életét, akkor a háború egészen másképpen alakul... Itt értünk vissza ahhoz a problémához, hogy máson nem kérhetem számon azt, ami meghaladja a kölcsönösség elvét. Nem mondhatom: Miért nem áldoztad fel magad? Talán én feláldoztam volna magam?)

A szeptember 11-i USA elleni merényletben 21 arab terrorista áldozta fel az életét az ő meggyőződésük szerint igazságos és szent ügyért. Rendkívüli és meglepő cselekedet volt. Megrendítő és apokaliptikus. Ízelítő a végső apokalipsziszból, amikor a legerősebb, a legbüszkébb, a leggőgösebb poraiban hever megalázottan, megsemmisülten. Függetlenül attól, hogy kinek van igaza az oda és visszacsapásban, valószínűleg minden nemzedéknek szüksége van egy jelre, amely megingatja az önbizalmában, önmaga imáadásában. Szükséges látni, sőt tapasztalni, hogy életünk nem a mi kezünkben van.

4.3.5. Az Egyesült Államok 2001. szeptember 11 után

Azt mondtuk, hogy a támadás rendkívüli és meglepő cselekedet volt. De mi a helyzet a viszonzással? Az USA vezetőségének nem sikerült a támadáshoz méltó rendkívüli és meglepő cselekedetet kitalálnia az alatt az egy hónap alatt, amíg gondolkodott, hogy mit tegyen. Sőt olyan sztereotip, egyáltalán nem meglepő és nem rendkívüli választ adott, amihez nem kellett elővennie sem az eszét, sem a Bibliát. **Megütöttek - visszaütők**, de lehetőleg akkorát, hogy a támadónak egyszer s mindenkorra elmenjen a kedve a további támadásoktól. Érdekesen ír erről a hozzáállásról Mueller: ha legtöbb, de nem minden állam véli, hogy a háború túlságosan borzalmas ahhoz, hogy tétlenül szemléljék, akkor a másként gondolkodók valószínűleg éppen azért folyamodnak az erőszakhoz, mert azt várják, hogy az ellenfél inkább kiegyezik, minthogy küzdjön.¹⁰⁹

Első megközelítésben tehát a visszacsapással **az USA vezetősége teljesítette azt a szociáletikai kötelességét**, hogy megvédje a rábizottakat a további csapásoktól. Csakhogy, ha valaki megüt engem, az első kérdés, amit fel kell tennem a másinak, de magamnak is, hogy miért kaptam ezt az ütést? Az ezen való elgondolkodást, úgy látszik, megspórolta az USA, mert kizárólag a "jó" és a "gonosz" harcáról beszél, amely szereposztásban a jó szerepét magának osztotta. Az önvizsgálatot pedig sem az USA-nak, sem más nyugati típusú társadalomnak nem szabad megspórolni, mert ha nem vesszük figyelembe, hogy mi bősíti a világ másik felét a mi viselkedésünkben, erkölcsünkben, kevés lesz az esélyünk a következő században, hogy elkerüljük a világméretű konfliktusokat. Ráadásul ez az ellentét akaratlanul is, tudat alatt mindenképpen, ki fog terjedni egy keresztyén-izlám ellentété. Amikor kormányok, több hatalommal, mint megegyezéssel uralkodnak, és amikor tekintélyük erélyes szándékkal, komoly belső küzdelemmé válik, akkor kezd a nemzetbiztonsági koncepció sok szociálpolitikai szándékkal kimerülni.¹¹⁰

A második kérdés, hogy **a visszacsapással elérte-e a kívánt célt, a békét az USA területén.** Oszama bin Laden nyilatkozata szerint nem alhatnak nyugodtan az USA polgárai addig, amíg a Közel-Keleten nincs béke, amíg izráeli tankok vannak palesztin területen, amíg az USA fegyverekkel is támogatja Izráel agresszív politikáját. Gyenge és erős közötti harcokat és erőlködéseket látunk.¹¹¹ A kérdés az, hogy ki lesz az erősebb és ki lesz a gyengébb: az USA vagy a

¹⁰⁹Biztonságpolitikai Szöveggyűjtemény. I. Kötet, (szerk. Matus János) Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 1999. 45.p.

¹¹⁰BUZAN Barry: People, States and Fear. Harvester Wheatsheaf, London, 1991. 104.p.

¹¹¹BUZAN Barry and LITTLE Richard: International Systems in World History. Oxford, 2000. 409.p.

terroristák? Az USA visszacsapása óta az öngyilkos merényletek nemhogy megszűntek, hanem a korábbi időszak háromszorosára emelkedtek. A visszacsapással tehát az öngyilkos terroristákat nemhogy megállították, hanem inkább aktivizálták. A béke lehetősége tehát szertefoszlott, mint ahogyan ez várható is volt. Az USA elültette a következő száz év háborúinak magvát. *Elfogadta a terroristákat ellenfélnek, ezért kénytelen háborúzni.* Mivel mindkét fél jogosnak és igazságosnak ítéli meg saját oldaláról a harcot, ezért a békére nincs remény.

Nem lehet az USA-n számonkérni a Hegyi Beszéd etikáját. Nem lehet, ezért csak költői kérdés marad, hogy hogyan tudta volna szeretni **az USA** Afganisztánt, a tálibokat, vagy éppen a terroristákat. **Hogyan tudott volna meglepő és különleges választ adni a támadásra?** Vajon melyik ország lesz az első a világtörténelemben, aki rájön, hogy az odacsapásra a visszacsapás nem az egyetlen lehetséges válasz? Mindenesetre a harmadik évezred első évében az USA kapott egy lehetőséget egy külön válasz megadására: elszalasztotta.

4.4. KÖVETKEZTETÉSEK

A konfliktuskezelést vizsgálva megállapítom, hogy nemzetközi egyházi szervezetek, az egyházak és az egyházi karitatív szervezetek alapvetően végezhetnek konfliktus-és válságkezelést. Az egyházi konfliktuskezelés az egyház alapvető funkciójának végzését jelenti a hétköznapi életben. Az élet sok konfliktust és válságot produkál, amit kezelni szükséges, ezért az egyházak nem tehetik meg, hogy elzárkóznak politikai, gazdasági, szociális, kulturális vagy vallási problémáktól, kérdésektől.

A konfliktusoknak vannak olyan veszélyeztető tényezői, amelyeket elemezve megállapítottam, hogy a globális tényezők, regionális kihívások, belső kockázati tényezők komoly veszélyt jelenthetnek egy konfliktus kirobbanásakor. Megítélésen szerint az egyházi konfliktuskezelés, amely forrásként a bibliai konfliktuskezelésre támaszkodik, képes arra, hogy a visszacsapás helyett a béke lehetőségét válassza kiélezett helyzetben is.

Az egyházi konfliktuskezelést vizsgálva megállapítom, hogy a „megbékélés” (rekonciliáció) kulcsfontosságú szerepet tölt be tartalmát, módszerét tekintve a konfliktuskezelés folyamatában. Ezt kell szembe előtt tartani, amikor konfliktust kezelünk a „szemet szemért, fogat fogért” elv helyett.

5. FEJEZET

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK, ELÉRT EREDMÉNYEK, JAVASLATOK, TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK

5.1. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

Miután ismertettem a nemzetközi egyházi szervezeteket, beszámoltam az államközi és csoportok közötti konfliktus és válságkezelő szerepéről és az egyes fejezetek következtetéseit is megállapítottam, nincs nagyon nehéz dolgom az összegzett következtetések levonásakor. A **biztonságpolitika** nem elvont tudomány, mint az etika vagy filozófia, **nem függetlenítheti magát az életviszonyoktól**, így a biztonságpolitika, mint tudomány szak sem az egyháztól, teológiától, honvédelemtől, konfliktusoktól, válságoktól és ezek valós helyzetétől, problémáitól.

A biztonságpolitika vagyis a konfliktus és válságkezelés, kiterjed a nemzetközi egyházak által is alkalmazott konfliktuskezelési területekre. A biztonságpolitika ezért egy széles spektrumban művelt olyan tudományos szakterület, amely nemzetközi és hazai döntéseket követ.

A nemzetközi egyházi szervezetek által végzett konfliktus és válságkezelő tevékenység, valamint az egyházi karitatív szolgálat a biztonságpolitika számára fontos „ágazat”. Ez azt is jelenti, hogy az egyházakkal lehet és kell is számolni biztonságpolitikai értelemben.

További megállapításaim az egyes fejezetekre vonatkozóan:

Az első fejezetben megvizsgáltam a vallások, de különösképpen egyházak véleményét a békéről és a háborúról, tehát azt a problémakört, amelyre a válaszokat keresni kell, ha komolyan akarunk a konfliktus és válságkezeléssel foglalkozni. A teológia ó- és újszövetségi tudományágai a békét egyértelműen a keresztény ember számára követendő célként tűzi ki.

Elemeztem az egyházak felelősségét a védelem oldaláról. A veszélyeztetett lakosságot ugyanis védeni kell katonai erőszak helyzetében. Az előbb említett esetekben az egyházak véleményt nyilvánítottak különböző dokumentumokban, amelyeket elemeztem és bemutattam. Az egyházak általában az erőszak legyőzéséről beszéltek, aminek végrehajtásán fáradoznak.

Ezen kutatási eredményeimre alapozva meggyőződésem, hogy sikerült a tárgyidőszak rendkívül terjedelmes háttéranyagát, dokumentációit az érintett, illetve érdeklődő szakemberek

számára lényegesen áttekinthetővé tenni és a téma egyes részterületeinek további kutatása érdekében segítséget nyújtó további tudományos forrásokra a figyelmet felhívni.

A második fejezetben sorra vettem és **elemeztem** a nemzetközi egyházi szervezetek (Egyházak Világtanácsa, Európai Egyházak Konferenciája, Lutheránus Világszövetség, Vatikán, Magyar Ökumenikus Segélyszervezet), konfliktuskezelési lehetőségeit különös tekintettel, a világi nemzetközi szervezetekkel és államokkal való együttműködés alapján. A Vatikánt, bár nem nemzetközi egyházi szervezet, azonban egyházi szervezetsége miatt, mégis a nemzetközi egyházi szervezetek közé helyeztem el és itt vizsgáltam.

Megvilágítottam azokat a nehéz feladatokat, amelyekkel szembe kell nézniük cselekvésük során. A cselekvési területeiket ezek a nemzetközi egyházi szervezetek jól kihasználják, pozitív hatásuk biztonságpolitikai szempontból mérhető.

Összevettem a nemzetközi egyházi szervezetek munkáját és területét, és megállapítottam, hogy a nemzetközi egyházi szervezetek egymás között alapjában véve felosztották a feladatokat képviseleti szinteken (pl. csak az Európai Egyházak Konferenciája képviselteti magát az EU-ban és az EBESZ-ben, az Egyházak Világtanácsa nem), de bizonyos esetekben lehetnek átfedések (pl. az Egyházak Világtanácsa is és a Lutheránus Világszövetség is képviselteti magát az ENSZ-nél).

Ezt követően elemeztem tevékenységüket a válságkezelésben és **vizsgáltam** a ma is hasznosítható területeket.

A harmadik fejezetben az előzőekre támaszkodva **vázoltam** azokat az esettanulmányokat (case studies), amelyek segítségével szemléltetni tudtam a nevezett esetre a nemzetközi világi szervezetek valamint nemzetközi egyházi szervezetek reakcióit és cselekvési programjait.

Elemeztem az eseteket és vizsgáltam, hogy a régi módszerek közül melyek illeszthetők be az új kihívást jelentő konfliktusok és válságok rendszerébe és milyen **új módszereket** kell bevezetni.

A fejezet végén megállapítottam, hogy a vizsgált időszakban és esetről a konfliktuskezelés biztonságpolitikai szempontból nem sikerült mindig teljesen. Bár a nemzetközi egyházi szervezetek és a nemzetközi egyházi karitatív szervezetek, mint pl. a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet elvégezte erejéhez képest a feladatát, pl. lerombolt iskolát épített fel, de ennek ellenére a politikai élet nehezen változik, ezért „nem biztonságos” az ország. Az elért eredmények tehát nem mindig eredményeznek biztonságpolitikai kiegyensúlyozottságot.

A negyedik fejezetben vizsgáltam az egyházak funkcióját, helyüket a problémás esetek

között, valamint preventív szerepüket egy konfliktus kialakulásában. Az egyházi konfliktuskezelés a megbékélés hangsúlyozásával történik, ami teljesen más dimenziókba viszi az esetet.

Ismertettem a bibliai konfliktuskezelést, mint forrást az egyházi konfliktuskezelésre, amely teológiai alapot is nyújt a feladatok elvégzéséhez.

Megfogalmaztam a visszacsapás és béke lehetőségének elemzésével azokat a **javaslatokat**, amelyek egy keresztény ember számára erkölcsi, etikai és magatartási modellek lehetnek.

Következtetésem érintik a nemzetközi egyházi szervezetek és a nemzeti egyházak vezetőit is, mivel számukra a konfliktuskezelésben komoly feladatot látok.

5.2. ELÉRT EREDMÉNYEK

Úgy gondolom, **kutatási céljaimat megvalósítottam**. Eredményeimet, ezen belül a tudományos értékű eredményeket az alábbiakban összegzem:

Eredményeim¹¹²

Arra a következtetésre jutottam, hogy az egyházak és a nemzetközi egyházi szervezetek a veszélyeztetett lakosság iránt katonai erőszak helyzetében felelősséget éreznek, és képesek határozott fellépésre a béke érdekében.

Bemutattam a egyházi nemzetközi szervezeteket, a Vatikánt, a Magyar Ökumenikus Segélyszervezetet és főbb cselekvési területeiket, amelyeken keresztül a biztonságpolitika kiegyensúlyozottságához hozzájárultak.

Elhatároltam - időrendi sorrendben – az egyházi nemzetközi szervezeteket érintő főbb időszakokat és azokat szakmai szempontból elemeztem a funkciójuk alapján.

Feltártam és elemeztem az egyházi konfliktuskezelés és más új egyházi karitatív feladatok nehézségeit és dilemmáit az aktuális nemzetközi és hazai fejlemények tükrében.

Szemléltettem és elemeztem (számos példa felhasználásával) azokat az eseteket, ahol a nemzetközi egyházi szervezetek feladatokat vállaltak a konfliktusok kialakulása előtt és után a megbékélés jegyében.

¹¹²Az első, az 1. fejezet, a következő három a 2. fejezet, a negyedik a 3. fejezet, az utolsó a 4. fejezet szerinti munka eredménye.

Megállapítottam és magyaráztam a nemzetközi egyházi konfliktuskezelést és bemutattam a feladatokhoz szükséges teológiai és morális feltételeket.

Új tudományos eredményként értékelem a következőket:

- 1. Bizonyítottam, hogy az egyházak felelősen gondolkodnak a béke és háború tekintetében és a veszélyeztetett lakosságot katonai erők helyzetében megilleti a védelem. A különleges hozzájárulás az egyházak részéről a biztonságpolitika kontextusában a megbékélésért való szolgálat.**
- 2. Kutatásaimra alapozva meghatároztam az egyházi nemzetközi szervezetek konfliktuskezelő feladatát és szerepüket a világi nemzetközi szervezetekben, amelyen keresztül intenzívebb és komolyabb mértékben és módon vehetnek részt a konfliktuskezelésben.**
- 3. Igazoltam, hogy a konfliktuskezelésben az egyházak erkölcsi kötelességükhöz híven részt vesznek, akár konfliktus prevencióról, akár konfliktusról vagy adott esetben válságról van már szó.**
- 4. Javaslatot dolgoztam ki a hazai egyházi vezetőknek (püspököknek) ökumenikus szinten és a nemzetközi egyházi szervezetek főtítkárainak az államközi és csoportok közötti konfliktus és válságkezelés tekintetében történt új lehetőségek tükrében.**

5.3. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA

Az értekezés tudományos körben történő feldolgozását követően **mind a teológiai tudomány, mind a nemzetközi kapcsolatok tudománya, mind a hadtudomány területén** várhatók olyan, jelenleg még nehezen felmérhető tudományos eredmények, amelyek ezen tudományok fejlődéséhez és az ott folyó további **kutatások sikeréhez hozzájárulhatnak**. Egyrészt tudományos rendszerezést próbáltam végezni az egyházi nemzetközi szervezetek válságkezelő tevékenységét tekintve teológiai és nemzetközi kapcsolatok szakterületeit is felhasználva. Másrészt be kívántam bizonyítani, hogy **a nemzetközi egyházi szervezeteknek komoly hatása és befolyása** van az államközi és csoportok közötti konfliktusok és válságok kezelésében.

A hadtudományok fejlődése – azok kutatási tárgyánál fogva – szoros összefüggésben áll a honvédelmi szféra működésének, nemzetközi és egyházi kapcsolatrendszerének kereteit meghatározó széles körű dialógusaival, valamint a tudományos kutatásokban elért közös eredményekkel. Így a doktori értekezésemben tárgyalt témára vonatkozó tudományos eredmények hozzájárulhatnak a hadtudomány fejlődéséhez, tekintettel arra is, hogy **a biztonságpolitika az egyik tudományzak a Hadtudományi Doktori Iskolán**.

Az értekezésem problémafelvetéseinek és javaslatainak címzettjei, azt gondolom, széles körben, több tudományterületen és szakterületen is megtalálhatók.

Az értekezésem első és negyedik fejezetében foglaltak hozzájárulhatnak **a teológiai képzésben folyó oktatáshoz, valamint azon katonák részére**, akik egyházakkal dolgoznak együtt a honvédségen belül, gondolok itt a tábori lelkészekre is.

A második és harmadik fejezet tartalma szintén releváns az oktató és tudományos munkában, de **gyakorlati segítséget** a kutatási eredmények és a végső következtetések szempontjából **leginkább** a magyar diplomácia, a kormányzati szervek, a történelmi egyházak, a nemzetközi egyházi szervezetekben dolgozók, és katonák,- akik nemzetközi egyházi szervezetekkel illetve nemzetközi vagy nemzeti karitatív egyházi szervezetekkel (pl. Magyar Ökumenikus Segélyszervezet) vannak kapcsolatban - használhatják fel munkájuk során.

A kutatás során felmerült tudományos munkák feltérképezése és összegzése az, amelyet ajánlott irodalomként használhatnak fel az adott szakos egyetemi hallgatók, valamint a téma iránt érdeklődő kutatók.

5.4. TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK

Az értekezés ráirányította a figyelmet a biztonságpolitika sokszínűségére, így az egyházi nemzetközi szervezetek államközi konfliktusok és válságok kezelésére és azok sarkalatos pontjaira. Sok területet azonban csak részben vagy egyáltalán nem érintett értekezésem. Ezek **további kutatásokat** igényelnek. Ilyenek többek között:

- a minősített időszakban történő veszélyeztetett lakosság védelmének típusai és módszerének kidolgozása;
- a katasztrófák esetében a nemzetközi egyházi szervezetek részéről történő feladatok, követelmények, tartalmának, módszereinek, eszközeinek kidolgozása;
- a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet áldozatos szolgálatának vizsgálata azokban az országokban, ahol nincs jogbiztonság;
- a nemzetközi egyházi szervezetek nemzetközi világi szervezetekben elért eredményeinek kidolgozása;
- a nemzetközi konfliktuskezelésre való felkészítés ismereteinek megalapozását célzó rendszer kidolgozása;
- A konfliktus-prevenció lehetőségeinek kidolgozása nemzeti szintről nemzetközi szintre való érdekérvényesítés esetén;
- A 2006-os brazíliai EVT nagygyűlés nyilatkozatainak elemzése.

Egyéb területeket alapvetően a tudományos érdeklődést tanúsító szakemberek speciális képességei és igényei határozhatnak meg, amelyhez úgy érzem, hogy értekezésem egyes tárgykörei további támpontokat nyújthatnak, ilyen esetekben javaslom az ott elhelyezett lábjegyzetekben szereplő és hivatkozott források, adatok külön áttekintését, a továbblépés érdekében.

5.5. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton tisztelettel köszönetet mondok mindazoknak, akik bármilyen módon véleményükkel, tanácsaikkal, útmutatásaikkal segítették kutatómunkám végzését, elhatározott célkitűzéseim teljesítését, különösen Dr. Szabó János professzor úrnak, témavezetőmnek, a Hadtudományi Doktori Iskola munkatársainak, valamint a Biztonságelméletek tudomány szak vezetőjének, Dr. Matus János egyetemi tanár úrnak, D. Dr. Harmati Béla ny. evangélikus püspök úrnak, a nemzetközi egyházi szervezetek munkatársainak, akik az értekezés tanulmányi előkészületei és tudományos adminisztrációs feltételei megszerzésének folyamatában számomra a legtöbb segítséget adták. Szintén köszönetemet fejezem ki Dr. Almási Ferenc alezredes úrnak, aki értekezésem formai megoldásában segített.

BEFEJEZÉS

A bevezetés mottójából idéztem egy rész Reményik Sándortól, most ismét tőle idézem: *„Minden más táján a világnak, fegyver dörren, és bomba robban, csak mi nem bántjuk bántóinkat vissza, sem élükben, sem haló poraikban: Van, aki megfizet!”* Ez az idézet értekezésem témájához is kapcsolódik, és azt a keresztény lelkületet tükrözi, ami az egyházi konfliktuskezelés során elengedhetetlen.

Természetesen **a teljesség igénye nélkül volt csak lehetőségem ezt a témát kutatni és bemutatni**, hiszen mára már olyan széles az a fajta feladat, amelyet a nemzetközi egyházi szervezetek ellátnak a konfliktusok kezelésében, hogy azt teljesen feltérképezni nem lehet. Most egy képet kaphattunk arról a széles és áldozatos munkáról és a békéért való küzdeletről, amellyel a nemzetközi egyházi szervezetek foglalkoznak. Az esettanulmányok segítségével betekintést nyertünk a **békéért való küzdelemben**, amely **az egyházak egyik fontos feladata**.

Értekezésemben **bizonyítottam**, hogy a nemzetközi egyházi szervezeteknek komoly hatása és befolyása van az államközi és csoportok közötti konfliktusok és válságok kezelésében.

Meggyőződésem, hogy jó néhány újabb tanulmányt fog megérni a nemzetközi konfliktus- és válságkezelés. Remélem, hogy az ezzel foglalkozó **újabb szakemberek** úgy végezhetik majd kutatásaikat, hogy számíthatnak majd az értekezésem eredményeire is, hogy jobban érezzék, ismerjék, milyen is a nemzetközi konfliktuskezelés, akár a nemzetközi egyházi szervezetek részvételével bár rögzös, de szakmai élményekben mégis gazdag pályán.

Budapest, 2006. május 29.

Fischl Vilmos

MELLÉKLETEK A DOKTORI ÉRTEKEZÉSHEZ

1. számú melléklet

A kecskeméti ökumenikus konferencia levele¹¹³

Közép-, Kelet- és Délkelet-Európa keresztényeinek és egyházainak
Kedves Testvérek!

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa és a Magyar Katolikus Püspökkari Konferencia meghívására Kecskeméten 1995. augusztus 21-től 27-ig több mint 180 keresztény testvér találkozott „A keresztény hit és az emberi ellenségeskedés” címmel rendezett konferencián. Voltak közöttünk egyházi vezetők, klerikusok (papok, lelkipásztorok, lelkészek), szerzetesek, békeaktivisták, világi hívek és mások, akik együtt több mint húsz országból képviselték az ortodox, a katolikus és a különféle protestáns egyházakat. Találkoztunk istentiszteleten, a Biblia tanulmányozásán, imádságon, előadásokon, csoportmegbeszéléseken, munkacsoportokban, megosztva közösségeink fontos tapasztalatait, és találkoztunk személyes, baráti beszélgetéseken. Az ökumenikus testvériség mostani értékes tapasztalatából kiindulva, írjuk meg nektek meglátásainkat, amire Krisztus egyházának és a világnak a teljességét közösen és lélekben keresve jutottunk.

a) Nagyon is tudatában vagyunk világunk megtörtségének és szenvedésének, különösen Európa délkeleti és keleti részén, és mélyen elszomorít minket. A gyanakvások és az ellenségeskedések a különböző nemzetiségi csoportok között, népünk sokféle gazdasági nyomorúsága, politikai és ideológiai küzdelme, vallási rivalizálása és sok más társadalmi baj valósággal pestisként telepszik ránk. Szomszédainkról gyakran nyertünk hamis, torzított képet - ezért most vallásos közösségek tagjaiként elkötelezzük magunkat arra, hogy ezeket a torz képeket helyesbítsük, ugyanakkor kérjük közösségeinket, csatlakozzanak hozzánk a másokról való ellenségképek megváltoztatásában. A balkáni tragikus háború eleven intő jel számunkra, hogy mit jelenthet az elszabadult konfliktusok pusztítása és a tragédia, amely kérlelhetetlenül bekövetkezik, amikor az etnikai, a vallási, a társadalmi és a politikai rivalizálásokat hagyjuk robbanásig jutni. Mélyen megrendít bennünket a menekültek millióinak szenvedése és a szörnyű háború áldozatainak sorsa.

b) A Jézusról és tanítványairól szóló bibliatanulmányunkban (Mt 8,23kk) megértettük, hogy a viharban Jézus együtt marad velünk a csónakban, s hogy ez érvényes az élet mai viharában is. Bizonyosságot nyertünk, hogy Jézus képes átfórnálni ellenségeskedésünket és félelmeinket hitté és reménységgé. Bizonyosak vagyunk abban, hogy a történelem végső soron Isten kezében van, és hogy a békeesség evangéliumát (Ef 6,15) lehet hirdetni és hirdetik is majd mindenütt. Isten valóban elhozza majd a megbékélést és az igazságosságot.

c) Újra és újra szükségünk van az egymás közötti és a csoportok közötti megbékélésre. Erre úgy jutunk el, hogy az isteni ítéletet, megbocsátást és a megtérést (metanoia) komolyan vesszük. Noha egyházaink az elmúlt évtizedek nehézségei következtében meggyengültek, mégis felajánljuk szerény lehetőségeinket és törekvéseinket, hogy csökkentjük azokat a szenvedéseket, amelyeket régióinkban a jelenlegi háborús cselekmények okoznak. Nem kívánunk senkit név szerint elmarasztalni, de abban a felismerésben egyek vagyunk, hogy kudarcot vallottunk és bűnt követtünk el mulasztásainkkal és feladataink nem megfelelő teljesítésével. Töredelmes szívvel valljuk mind egyéni, mind közösségi tekintetben, hogy elmulasztottuk megélni Isten szándéka szerinti képünket (1Móz 1,27).

Semmiféle követeléssel vagy utasítással nem állunk elétek, és nem valami különleges bölcsességet

¹¹³Evangélikus Élet. Országos Evangélikus Hetilap. 60. évf. 37. szám. 1995. szeptember 10. 1.p.

kívánunk veletek közölni. Ehelyett meg kívánjuk osztani elszánásunkat, hogy a megbékélés szolgálja egy olyan világban, amelyet jellemez a gyanakvás, a gyűlölet, az agresszió, a félelem, az elszigetelődés és az elidegenedés. Ahelyett, hogy testvérekként éltünk volna, idegenekké, sőt ellenségekké váltunk, akik kimondhatatlan szenvedést okoztunk egymásnak például a tömegmészárlással, az erőszakos kitelepítésekkel, az ellenséges propagandával és az alapvető emberi jogok megtagadásával.

d) Bánjuk mindazt, amit valaha elkövettünk vagy elmulasztottunk és így hozzájárultunk embertársaink kínjaihoz. Ezért meg kívánjuk erősíteni a következő *meggyőződésünket*:

1. a Föld, amelyen élünk Isten ajándéka minden ember számára (Zsolt 24,1) és nekünk nincs jogunk, hogy kizárólagosan birtokoljuk azt vallásos, nemzeti vagy faji közösségünk számára;

2. a nyelvel a kultúrák a népi hovatartozások és a hit különbözőségei gazdagíthatják közösségeinket;

3. Isten nem igazolja vagy áldja meg az emberi méltóság semmilyen eltorzítását vagy csökkentését;

4. mindazokat a tetteket elvetjük, amelyek visszaélnék a vallásos hittel vagy manipulálják azt háborús céllal, vagy az erőszak más formáit használják arra, hogy uralkodhassanak másokon, kínozzanak másokat;

5. határozottan állítjuk, hogy különböző etnikai és vallásos csoportok élhetnek egymással békességben, és az etnikai tisztogatás ideológiáját és gyakorlatát elutasítjuk.

e) Elkötelezzük magunkat, hogy békéltetők, hídépítők, a szeretet és mindenki testi-lelki jólétének ápolói leszünk, tekintet nélkül politikai és vallási meggyőződésre, nemzeti és társadalmi eredetre, tulajdonra és társadalmi helyzetre vagy nemre. Nem csupán a többi kereszténnyel osztjuk meg ezt a közös törekvésünket, hanem a zsidókkal, a mohamedánokkal és másokkal is, abban a reményben, hogy törekvéseinket siker koronázza. Különben a lelki és fizikai megsemmisülés szakadékába zuhanunk.

Elszánjuk magunkat az Urunk parancsának való engedelmességre, hogy szeressük felebarátainkat és ellenségeinket is, mint önmagunkat (Mt 5,438), és azt tegyük másokkal, amit szeretnénk, hogy mások tegyenek velünk. Végül Isten végtelen szeretetére bízunk magunkat. Ő tudja egyedül, hogy mi a legjobb az emberiség számára (Zsolt 101,1).

Kérve kérjük testvéreinket az egész világon, adjanak meg minden segítséget minden menekültnek és a háború minden más áldozatának, imádkozzanak valamennyi ország vezetőjéért, hogy bölcsességgel és igazsággal kormányozhassanak, továbbá imádkozzanak és dolgozzanak mindenki jólétéért, beleértve ellenségeinket is.

Szeretettel, és tisztelettel köszöntünk mindnyájukat a Béke Fejedelmének, Krisztus Jézusnak nevében.

Kecskemét, 1995. augusztus 26.

A konferencia valamennyi résztvevője

Sajtónyilatkozat az Irakkal szembeni fellépésről, a békességért való imádságról¹¹⁴

A Magyarországi Evangélikus Egyház hívő népe a félelem és a szorongás belső feszültségében értesült az Amerikai Egyesült Államok háborús terveiről Irak államával szemben.

Megértjük sokak aggodalmát a terrortámadások pusztító szándéka és korábban bekövetkezett tragédiái miatt. Ellenzünk minden fegyveres támadást és katonai akciót, amely ártatlan áldozatok életét követeli.

Isten minden élet ajándékozója. Féltőn örködni akar felettünk. Isten a békesség Istene. A békesség közvetítőivé akar minket tenni.

A teremtő Isten nevében felhívjuk és kérjük az Amerikai Egyesült Államok felelős vezetőit, az Irakkal szembeni politikai feszültség és katonai bizalmatlanság helyzetében mindent kövessenek el azért, hogy diplomáciai tárgyalások útján a két állam közti esetleges háborúhoz vezető kérdések megoldódjanak, és mind két nemzet állampolgárai csendes és békés életet élhessenek hazájukban.

Valamennyi istenhívő emberrel együtt ezért imádkozunk a békességet ajándékozó Úrhoz.

Dr. Frenkl Róbert
országos felügyelő

D. Szebik Imre
elnök-püspök

Budapest, 2002. november 14.

¹¹⁴Evangélikus Élet. Országos Evangélikus Hetilap. 67. évf. 47. szám. 2002. november 24. 1.p.

Egyházak a háború ellen¹¹⁵

Az Egyházak Világtanácsa (EVT) – az Európai Egyházak Konferenciájával (EEK), az USA Keresztyén Egyházai Nemzeti Tanácsával és a Közel-keleti Egyházak Tanácsával együtt – találkozóra hívta az egyházak felelős vezetőit. Az eszmecserére – a Német Protestáns Egyház (EKD) vendéglátásával – 2003. február 5-én került sor Berlinben, ahol a résztvevők az alábbi nyilatkozatot fogadták el:

1. Európai egyházi vezetőkként – megbeszéléseket folytatva az Amerikai Egyesült Államok és a Közel-Kelet egyházainak tanácsaival – mélységesen aggódunk amiatt, hogy az USA és néhány európai kormány folyamatosan katonai akciókat követel Irak ellen. A hit embereiként a felebarát iránti szeretet arra ösztönöz minket, hogy ellenálljunk a háborúnak, és keressük a konfliktus békés megoldását. Mint egyházak imádkozunk a békéért és a szabadságért, az igazságosságért és a biztonságért az Irakban és a Közel-Keleten élő minden ember számára. Az ilyen imádság arra kötelez minket, hogy a béke eszközei legyünk.
2. Sajnáljuk, hogy a világ leghatalmasabb nemzetei a háborút ismét a külpolitika elfogadható eszközeinek tekintik. Ez a félelem, fenyegetés és bizonytalanság nemzetközi légkört teremt meg.
3. Nem tudjuk elfogadni azokat a célokat, amelyeket ezek a kormányok – különösen is az Amerikai Egyesült Államok – egy Irak elleni háború indokául felhoznak. A megelőző háborús támadás, mely egy szuverén állam kormányának megdöntésére irányul, az ENSZ alapokmányának megsértése. Arra kérjük a Biztonsági Tanácsot, ragaszkodjék az ENSZ alapokmányához, amely a katonai erőszak megengedhető alkalmazását szűkre szabja, és kerülje el, hogy a nemzetközi konfliktusok megoldásában negatív példát szolgáltatva az erőszakos megoldásoknak enged teret.
4. Hisszük, hogy a katonai erő nem megfelelő eszköz az iraki tömegpusztító fegyverek leszerelésének érdekében. Ragaszkodunk ahhoz, hogy az ENSZ-fegyverzet-ellenőrök gondosan megtervezett intézkedéseikhez elegendő időt hagyjanak, hogy munkájukat befejezhessék.
5. Az ENSZ minden tagállamának a kötelező ENSZ-határozatokhoz kell tartania magát, és a konfliktusokat békés eszközökkel kell megoldania. Irak sem lehet kivétel. Arra kérjük Irak kormányát, pusztítsa el valamennyi tömegpusztító fegyverét, és hagyjon fel az ezzel kapcsolatos kutatással, illetve termeléssel. Iraknak minden tekintetben együtt kell működnie az ENSZ-ellenőrökkel, és minden polgára számára garantálnia kell a polgári, a politikai, a gazdasági, a szociális és a kulturális emberi jogok teljes elismerését. Az iraki állampolgároknak fel kell ébreszteni a reményt, hogy a diktatúra és a háború helyett van más megoldás. 6. Egy háború elfogadhatatlan következményekkel járna a térségben élők számára. Többek között elszakadna gyökereitől a lakosság nagy része, összeomlanának az állami funkciók, polgárháború veszélye fenyegetne, és destabilizálná az egész régió. Iraki gyermekek szenvedése és irakiak százezreinek fölösleges halála – mely az elmúlt tizenkét év szankcióinak a következménye – súlyos teherként nehezedik a szívünkre. A jelenlegi helyzetben

¹¹⁵Evangélikus Élet. Országos Evangélikus Hetilap. 68. évf. 11. szám. 2003. március 16. 1.p. és 3.p.

nyomatékosan megerősítjük a régóta érvényes humanitárius elvet, hogy a szükségben levő emberek elérését feltétlenül biztosítani kell.

6. Óvunk ezenkívül mindazoktól a szociális, kulturális és vallási, valamint diplomáciai hatásoktól is, amelyek hosszú távú következményei lehetnek egy ilyen háborúnak. Ha még több olajat öntenek az erőszak tüzére, amely a régiót már amúgy is pusztítja, az csak tovább szítja a gyűlöletet, szélsőséges ideológiákat táplál, illetve további globális instabilitást és bizonytalanságot szül. Nekünk, Európa egyházi vezetőinek erkölcsi és pasztorális kötelességünk, hogy országainkban szembeszálljunk az idegengyűlölettel, s hogy megszüntessük a muzulmán világban élő embereknek azon félelmét, mely szerint az úgynevezett nyugati kereszténység szembefordul a kultúrájukkal, a vallásukkal és értékeikkel. Keresnünk kell az együttműködést a béke, az igazságosság és az emberi méltóság érdekében.
7. Minden kormány, különösen is a Biztonsági Tanács tagjai felelősek azért, hogy ezt a kérdést a maga teljességében végiggondolják. Még nem merítették ki az összes békés és diplomáciai eszközt, hogy Irakot rákényszerítsék az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozatainak betartására.
8. Lelki kötelességünk, amely Istennek az egész emberiség iránti szeretetén alapul, hogy ellenezzük az iraki háborút. Ezzel az üzenettel a szolidaritás és támogatás jelét küldjük az Irakban, a Közel-Keleten és az Amerikában élő egyházak felé. Imádkozunk, hogy Isten olyan döntések meghozatalára vezesse a felelősöket, amelyek gondos megfontoláson, erkölcsi elveken és magas jogi mércéken nyugszanak. Minden egyházat hívunk, hogy csatlakozzék hozzánk ebben a tanúságtételben, hogy imádkozzék a konfliktus békés megoldásáért, és bátorítson minden embert az ennek eléréséért folytatott küzdelemben.

A nyilatkozat aláírói

Manfred Kock, az Evangelischen Kirche in Deutschland (EKD) elnöke Rolf Koppe püspök, az EKD külügyi hivatala Konrad Raiser, az Egyházak Világtanácsa főtitkára Keith Clements, az Európai Egyházak Konferenciájának főtitkára Walter Klaiber püspök, a Németországi Keresztény Egyházak Munkaközösségének elnöke Jean-Arnold de Clermont, a Franciaországi Protestáns Egyházszövetség elnöke Herwig Sturm, az Ausztriai Evangélikus Egyház püspöke Thomas Wipf, a Svájci Protestáns Egyházszövetség elnöke Jonas Jonsson püspök, svédországi evangélikus egyház Trond Bakkevig esperes, norvégiai evangélikus egyház Jukka Parma érsek, finnországi evangélikus egyház Karsten Nissen püspök, dániai evangélikus egyház Alison Elliot, Skócia egyháza Arie W. van der Plas elnök, holland református egyház Feofan érsek, orosz ortodox egyház Athanasius, Achaja püspök, görög ortodox egyház Nuhad Daoud Tomeh lelkész, a Közel-keleti Egyházak Tanácsának főtitkára Bob Edgar, az USA Keresztény Egyházai Nemzeti Tanácsának főtitkára James Winkler, az egyesült metodista egyház (USA) főtitkára Rebecca Larson, igazgató, amerikai evangélikus egyház (USA)

(Forrás: <http://www.evangel.at>. Reuss András fordítása)

FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

Tudományos és tankönyvek, jegyzetek

A civil-katonai együttműködés (CIMIC) lehetőségei a háborús műveletekben. Zrínyi Kiadó. Budapest, 2004. 36.p.

ALLPORT W. Gordon: Az előítélet. Osiris, Budapest, 1999. 624.p. ISBN 963 379 432 32

BENKE József: Az arabok története. Alexandra Kiadó, Budapest. 467.p. ISBN 963 367 302 X

BLASIE Pascal: Gondolatok. Gondolat Kiadó, Budapest, 1978. 445.p. ISBN 963 280584 4 13.

BONHOEFFER Dietrich: Börtönlevelek és feljegyzések /szerk. Eberhard Bethge; ford. Boros Attila/. Harmat Kiadó. Budapest, 1999. 208.p. ISBN 963 9148 326

BUZAN Barry: People, States and Fear. Harvester Wheatsheaf, London, 1991. 393.p. ISBN 0-7450-0720-1

BUZAN Barry and LITTLE Richard: International Systems in World History. Oxford University Press, Oxford, 2000. 452.p. ISBN 0-19-878065-6

Duden Deutsches Universalwörterbuch. Dudenverlag, Mannheim, 1996.

FALCONER D. Alan and LIECHTY Joseph editors: Reconciling Memories. Columbia Press. Dublin, 1998. 270.p. ISBN 185607 232 0

FREUD Sigmund: A halálösztön és az életösztönök. (ford. Kovács Vilmos) Budapest, 1991.

FREUD Sigmund: Tömegpszichológia. Cserépfalvi, Budapest, 1995. 275.p. ISBN 963 8364 092

GOLDSCHMIDT Arthur: A Közel-Kelet rövid története. Maecenas, Budapest, 1997. 423.p. ISBN 963 9025 44 5

HELMUTH von Glasenapp: Az öt világvallás. 6. kiadás. Gondolat – Talentum, Budapest, 1993. 523.p. ISBN 963 282 685 X

JAKUS János: A terrorizmus elleni küzdelem általános megítélése. Tanulmány. Budapest, 2003. 41.p.

Just Peacemaking: Towards an Ecumenical Ethical Approach from the Perspective of the Historic Peace Churches. WCC document. International Consultation. Bienenberg, Switzerland, 2001.

KESHISIAN Aram I: In Search of Ecumenical Vision. Armenian Catholicosate of Cilicia. Antelias, Lebanon 2002. 318.p.

Konfirmációi Káté. Lelkészi Munkaközösség készítése. Luther Kiadó. Budapest, 2004. 111.p. ISBN 963 9571 08 3

KŐSZEGVÁRI Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai. Egyetemi jegyzet. ZMNE. Budapest, 2003. 47.p.

LORENZ Eckehart editor: Peace. What can we do? Lutheran World Federation. Department of Studies. Geneva, 1984.

LUTHER Márton: Kis Káté. Luther Kiadó, Budapest, 2003. 68.p. ISBN 963 7470 86

MATUS János szerk.: Biztonságpolitikai Szöveggyűjtemény. I. Kötet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 1999. 256.p.

Meghívás egy közös útra. Az Ausztriai Egyházak Ökumenikus Tanácsának szociális nyilatkozata. Luther Kiadó. Budapest, 2005. 138.p. ISBN 963 9571 42 3

OETTING D.W.: A motiváció és harci érték. A katona magatartása háborúban. Honvédelmi Minisztérium, Budapest, 1993. 167.p.

PADÁNYI József: Civil – katonai együttműködés a békefenntartó műveletek során. ZMNE. Budapest, 2001. 6.p.

PATAKI Ferenc: A tömegek évszázada. Osiris, Budapest, 1998. 206.p. ISBN 963 379 427 7

PATAKI Ferenc: Az én és a társadalmi azonosságtudat. Kossuth, Budapest, 1982. 330.p. ISBN 963 09 1998 2

POBEE S. John editor: Construction of a Common European Home. World Council of Churches. Geneva, 1992. 123.p.

REMÉNYIK Sándor: Reményik Sándor Összes Versei. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1997. 477.p. ISBN 963 74 70 45X

REUSS András és OROSZ Gábor Viktor (Szerk.): Szabadulni az erőszaktól. Luther Kiadó. Budapest, 2005. 211.p. ISBN 963 9571 41 5

ROSTOVÁNYI Zsolt: Az iszlám a 21. század küszöbén. Aula, Budapest, 1998. 498.p. ISBN 963 9078 58 1

ROSTOVÁNYI Zsolt: A terrorizmus és a globalizáció. Válaszok a terrorizmusra. SVKH-Chapters, Budapest, 2002.

SIMON Gábor (Szerk.): Erőszak – Háború – Béke. Zrínyi Miklós Katona Akadémia, Budapest, 1996. 295.p.

SOMORJAI Ádám szerk.: Emberi jogok: család és politika. Magyar Áron Társaság. Budapest, 2000. 187.p. ISBN 963 03 9718 8

Steps on the Way to Peace. Points of Reference and Peace Policy (SWP). Evangelical Church in Germany (EKD). 3rd edition, 2001.

SZABÓ János: Modern civil kontroll: elméletek, konfliktusok, modellek. SVKI. Budapest, 1998. 93.p.

SZABÓ János: Kisebbségek a haderőben: nők, romák, vallásgyakorlók. Zrínyi Kiadó. Budapest, 2002. 407.p. ISBN 9633273609

SZÉCSI József (Szerk.): Keresztény-Zsidó Teológiai Évkönyv 2001/2002. Keresztény-Zsidó Társaság, Budapest, 2002. 140.p.

SZILÁGYI Tivadar: A tudományos írásművekkel szemben támasztott követelmények. (tansegédlet) ZMNE. Budapest, 2003. 14.p.

Vulnerability and Security. Commission on International Affairs of the Church of Norway Council on Ecumenical and International Affairs. Oslo, 2002.

Folyóiratok, időszaki kiadványok

Balkans Program Annual Report 2004. Lutheran World Federation. Department for World Service. 28.p. Geneva, 2004.

Bolgár Judit-Szternák György: A terrorcselekmények társadalmi és személyiséglélektani háttere. Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, Felderítő Szemle, III. évf. 1. szám, Budapest, 2004. 69-93.p. ISSN 1588-242X

ChainReaction. The Magazine of the Ecumenical Accompaniment Programme in Palestine and Israel. Geneva, Summer 2005 Vol. 1, Num.

Evangélikus Élet. Országos Evangélikus Hetilap. ISSN 0133-2821

Global Action 2004. (ACT International éves beszámolója.) 19.p. Geneva, 2004.

XXIII. János pápa enciklikája: Pacem in terris. Vatikán, 1963. Április 9.

Közhasznúsági jelentés 2003. Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. 50.p.

Közhasznú tevékenységről szóló tartalmi beszámoló 2004. Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. 65.p.

NATO Parliamentary Assembly Report AU 221STC/MT, 2001 október

TÓTH Károly szerk.: A magyar egyházak és uniós csatlakozásunk. Ökumenikus Tanulmányi Füzetek. 18. szám. Budapest, 2003. március. 61.p. ISBN 963 7624 50 3

The Churches and the Kosovo Crisis. Document V. World Council of Churches. 27.p. Geneva, 1999.

www.segelyszervezet.hu

www.kulugyminiszterim.hu

A SZERZŐ publikációs tevékenységének jegyzékében felsorolt magyar nyelvű tanulmányok

A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉGÉNEK JEGYZÉKE

FOLYÓIRATCIKKEK

Iszlám fenyegetés? Lelkipásztor. Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat. 74. évfolyam. 1999/5. 175-176.p. ISSN 0133-2821

Igazságos háború? Evangélikus Élet. Országos Evangélikus Hetilap. 68. évfolyam. 8. szám. 2003. február 22. 3.p. ISSN 0133-1302

Visszacsapás és béke lehetősége. Új Honvédségi Szemle. LVIII. Évfolyam. 11. szám 2004. november. 110-116.p. HU ISSN 1585-4167

A konfliktusok kialakulásának néhány kérdése. Humán Szemle. XXI. évfolyam 2. szám, 2005. 124-134.p. ISSN 1219-929X

Kis állam – nagy befolyás. A Vatikán szerepe a nemzetközi diplomáciában. Evangélikus Élet. Országos Evangélikus Hetilap. 70. évfolyam. 28. szám. 2005. július 10. 4.p. ISSN 0133-1302

Egyházi karitatív szervezetek szerepe a válságkezelésben különös tekintettel a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet részvételére. Kard és Toll. Válogatás a hadtudomány doktoranduszainak tanulmányaiból. 2006/2. ISSN 1587-558x (Megjelenés alatt)

Egyházi álláspontok a békéről és a háborúról. Kard és Toll. Válogatás a hadtudomány doktoranduszainak tanulmányaiból. 2006/ ISSN 1587-558x (Megjelenés alatt)

Az Európai Egyházak Konferenciájának szerepe a nemzetközi szervezetek között. Társadalom és Honvédelem. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tudományos kiadványa. ISSN 1417-7293 (Megjelenés alatt)

Nemzetközi konferencia idegen nyelvű előadás

Divine Commandments: Common Ethical Values and Moral Obligations of Man. Presentation on an International Consultation in Sarajevo in English. 13-16 November, 2005. 1-5.p.